

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

**ПРОБЛЕМИ
СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ
В ЕКОНОМІЦІ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 52

Київ 2015

УДК 656.7

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ЕКОНОМІЦІ:
Збірник наукових праць: Випуск 52.- К.: НАУ, 2015. - 190 с.

Збірник присвячено актуальним проблемам використання системного підходу при дослідженні соціальних та технічних систем.

Розрахований на наукових працівників та фахівців, які займаються питаннями створення, дослідження та використання організаційних, організаційно-технічних та економічних систем.

Головний редактор - Загорулько В.М., д.е.н., проф

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ.

Тематична спрямованість з економічних наук:

Жаворонко Г.В., д.е.н., проф., Коба В.І., д.е.н., Ложачевська О.М., Д.Є.н., проф., (Кулаев Ю.Ф. д.е.н., проф., Матвеев В.В., к.е.и., доц. Петрозська СВ., к.е.н., доц., Рибалкін В.С., д.е.н., проф., Яшенко Л.А., д.е.н., проф., Thomas Tacker, Ph.D. in Economics, prof. (USA).

Тематична спрямованість з технічних наук:

Азарсков В.М., д.т.н., проф., Дем'янчук В.С., д.т.н., проф., Олешко Т.І., д.т.н., проф., Пономаренко Л.Л., д.т.н., проф., Сидоров М.Г., д.т.н., проф., Соломенцев О.В., д.т.н., проф., Юн Г.М., д.т.н., проф., Парамонов А.Б., д.т.н., проф академік РАН (Росія).

Збірник входить до переліку періодичних наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата з технічних та економічних наук, затвердженою постановою президії ВАК України від 10.02.2010 р. №1-05/1 // Бюлетень ВАК України. - 2010 - Ш.

Друкується за постановою вченої ради НАУ.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ М 8776 від 24.05.2004 року.

© Колектив авторів, 2015

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 657.922:629.463

Гненний О. М., Чернова Н. С.

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ЗАЛІЗНИЧНОГО РУХОМОГО СКЛАДУ

В статті розглянуто порівняльний методичний підхід для оцінки залізничного рухомого складу на базі ринкової вартості методом регресійного аналізу в умовах неповної інформації щодо технічного стану об'єктів порівняння.

Ключові слова: оцінка майна; ринкова вартість рухомого складу; порівняльний методичний підхід; економетричне моделювання вартості; технічний стан рухомого складу

В статье рассмотрен сравнительный методический подход для оценки железнодорожного подвижного состава на базе рыночной стоимости методом регрессионного анализа в условиях неполной информации о техническом состоянии объектов сравнения.

Ключевые слова: оценка имущества; рыночная стоимость подвижного состава; сравнительный методический подход; эконометрическое моделирование стоимости; техническое состояние подвижного состава.

Постановка проблеми. Процес утворення публічного акціонерного товариства "Українська залізниця" вимагає проведення незалежної оцінки майна підприємств та установ залізничного транспорту загального користування, на базі яких утворюється назване товариство. В умовах ринкової економіки суб'єктам господарської діяльності необхідно забезпечувати відповідність облікової вартості активів їхній ринковій вартості, що досягається за допомогою періодичних переоцінок. Оцінювання майна також вимагає багато інших операцій з активами: продаж, надання в оренду, під заставу, страхування майна та ін. Тому в сучасних умовах особливу актуальність набувають питання науково-методичного забезпечення незалежної оцінки об'єктів, специфічних для залізничного транспорту, у тому числі рухомого складу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань, що підіймаються у статті присвячені наукові і публікації таких авторів як Ю. Гарбар, А. Драпковський, І. Іванова, В. Ларцев, А. Мендрул, С. Скринько, А. Филипович, В. Матвеевський, В. Антонов

Мета статті. Удосконалення порівняльного методичного підходу для оцінки залізничного рухомого складу на базі ринкової вартості методом регресійного аналізу в умовах неповної інформації щодо технічного стану об'єктів порівняння.

Викладення основного матеріалу. Окремі питання оцінки залізничного рухомого складу досліджувались в працях багатьох вчених та оцінювачів-практиків. Так, в роботі [1] розглянуті особливості оцінки залізничною рухомого складу витратним методичним підходом. В роботі [2] розроблено науково-методичний підхід до визначення функціонального зносу магістральних локомотивів, який враховує сумісну роботу загонів та локомотивів у єдиному технологічному процесі залізничних перевезень і взаємний вплив зміни технічних характеристик на експлуатаційні показники їх використання. В монографії [3] обґрунтовано доцільність визначення ринкової вартості залізничного рухомого складу із застосуванням методу регресійного аналізу порівняльного методичного підходу. Проте практичне застосування названого методу обмежене неповнотою інформації щодо об'єктів аналогів, у тому числі про їх технічний стан. Таким чином, потребують подальших досліджень питання визначення ринкової вартості залізничного рухомого складу в умовах неповної інформації щодо об'єктів порівняння.

При оцінці рухомого майна основними методами порівняльного підходу метод ринкових порівнянь (парних порівнянь) та метод регресійного аналізу (статистичний). При цьому, за наявності достатнього обсягу інформації щодо об'єктів порівняння на ринку подібного майна більш переважним є застосування саме методу регресійного аналізу, оскільки він дозволяє [3]:

- визначати вплив на вартість одиниці порівняння багатьох елементів порівняння на основі узагальнених оцінок за багатьма об'єктами порівняння, що підвищує достовірність оцінки;

- враховувати сумісний вплив на вартість одиниці порівняння декількох (усіх, що включені до регресійної моделі у якості факторних ознак) елементів порівняння;

- побудувати модель вартості одиниці порівняння у явному математичному вигляді та виконати економічну інтерпретацію цієї моделі, що дозволяє перевірити її на відповідність теоретичним передумовам;

- статистично (тобто формально, без впливу суб'єктивної думки оцінювача) оцінити якість отриманої моделі.

До регресійної моделі вартості рухомого складу, в загальному випадку, включаються факторні ознаки, що можуть бути поділені на дві групи: технічні характеристики об'єктів та показники, які характеризують їх залишковий ресурс.

Перша група показників відбиває співвідношення корисності об'єктів порівняння із об'єктом оцінки та між собою. Ці показники є специфічними за типами рухомого складу. Наприклад, для піввагонів - це можуть бути вантажопідйомність, маса тари, наявність (або відсутність) люків. Для

маневрових локомотивів - номінальна потужність, споряджена маса, розрахункова сила тяги тощо. Важливим є забезпечення передумови незалежності факторних ознак. Тому, якщо між техніко-економічними характеристиками майна, що оцінюється, існує тісний зв'язок (наприклад, маневровий локомотив із більшою номінальною потужністю має більшу розрахункову силу тяги), до моделі включається один з групи взаємно пов'язаних показників, або розрахунковий показник, що поєднує у собі декілька вихідних характеристик об'єктів. Наприклад, до моделі може бути включений показник - відношення вантажопідйомності вагону до його маси тари. Якщо усі об'єкти порівняння за своїми технічними характеристиками точно співпадають з об'єктом оцінки, показники зазначеної групи до моделі не включаються.

До другої групи показників можуть бути включені: термін фактичної експлуатації об'єктів (хронологічний "вік"), термін від останнього капітального ремонту, деповського ремонту (факт проведення ремонту може бути відображений відповідною бінарною змінною), середньорічний пробіг (характеризує інтенсивність експлуатації об'єкта), бінарні змінні, що характеризують якість оцінку технічного стану.

У теорії надійності технічних систем прийнято виділяти справний, працездатний, непрацездатний та граничний стани технічної системи [5, ст. 6 - 7]. У практиці оцінки рухомого майна використовується укрупнена шкапа фізичного зносу об'єктів, у якій виділяють такі технічні стани [6, ст. 65J: новий; відмінний (дуже добрий); добрий; задовільний; умовно-придатний; незадовільний; непридатний. За наявності інформації щодо технічного стану об'єктів порівняння в моделі вартості цей чинник може бути описаний системою бінарних змінних [3].

В умовах, коли відсутні дані щодо технічного стану об'єктів порівняння, або ці дані є недостатньо достовірними, припустимим є припущення, що для рівняння регресії залежності вартості від фактичного віку (терміну експлуатації) відхилення фактичних значень результуючої ознаки від модельних спричинене відмінностями саме у технічному стані. У цьому випадку вартість об'єкта оцінки може бути визначена наступним чином. На підставі регресійної моделі залежності вартості від фактичного віку встановлюється довірчий інтервал вартості для об'єкта оцінки. Цей інтервал розбивається на декілька частин, що відповідають якісним характеристикам технічного стану (наприклад, добрий, задовільний, умовно-придатний та незадовільний). Вартість об'єкта оцінки встановлюється як середина частки довірчого інтервалу, що відповідає його технічному стану. При цьому найбільша вартість об'єкта оцінки обмежується ціною нового подібного об'єкта, а найменню - вартість його ліквідації.

Для адитивної моделі вартість об'єкта оцінки визначається за формулою

$$V = \min \left(\max \left(\mathcal{F} + d \cdot \frac{n - 2 \cdot m + 1}{n}; V_{liq} \right); P_{new} \right), \quad (1)$$

де $\mathcal{F}$ – розрахункова вартість об'єкта за регресійною моделлю залежності від терміну експлуатації (фактичного віку);

d – відхилення довірчого інтервалу відповідної регресійної моделі від розрахункового значення (ширина довірчого інтервалу становить $2d$);

n – кількість частин, що відповідають якісним характеристикам технічного стану;

m – порядковий номер (ранг) якісної характеристики технічного стану з прийнятої шкали, починаючи з найкращого;

V_{liq} – вартість ліквідації об'єкта оцінки;

P_{new} – ціна нового подібного об'єкта (або вартість відтворення (заміщення) об'єкта оцінки).

Для мультиглікативної моделі, де довірчий інтервал задається коефіцієнтами до розрахункових значень результуючої ознаки, вартість об'єкта оцінки визначається за формулою:

$$V = \min \left(\max \left(\mathcal{F} \cdot \left(k - \frac{\left(k - \frac{1}{k} \right) \cdot (2 \cdot m - 1)}{2 \cdot n} \right); V_{liq} \right); P_{new} \right), \quad (2)$$

де k - коефіцієнт віддалення довірчого інтервалу відповідної регресійної моделі від розрахункового значення.

Якщо технічний стан об'єкта оцінки може бути охарактеризований певним кількісним параметром, його вартість можна встановити шляхом лінійної інтерполяції в межах довірчого інтервалу за відповідною кількісною характеристикою.

В роботі удосконалено порівняльний методичний підхід до оцінки залізничного рухомого складу на базі ринкової вартості методом регресійного аналізу за рахунок врахування технічного стану об'єкта оцінки шляхом інтерполяції в межах довірчого інтервалу вартості, як результуючої ознаки, що, на відміну від існуючого підходу, не вимагає введення до регресійної моделі вартості факторних ознак, які характеризують технічний стан. Це дозволяє застосовувати метод регресійного аналізу для побудови моделі вартості в умовах неповної інформації щодо технічного стану об'єктів порівняння.

Список використаних джерел:

1. Оценка существа и имущественных нрав [Текст] / Ю. Гарбар, А. Драпиковский, И. Иванова, В. Ларцев, А. Мсндрул, С. Скрынько, Л. Филипович; пол. общ. ред. С. Скрынько. - К.: ООО "УКЦ "Эксперт-Л", СПД Цудзилович, 2007. - 746 с.
2. Гненний О. Н. Определение функционального износа железнодорожного подвижного состава [Текст] / О. Н. Гненний // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна - Вип. 19:- Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-гу залізничн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2007. - С. 252-256.
3. Гненний О. М. Методи оцінки майна та майнових прав в Україні: монографія [Текст] / О. М. Гненний. - Дніпропетровськ: Вид-во Маковедький, 2012. - 264 с.
4. Матвеевский В. Р. Надежность технических систем [Текст] / В. Р. Матвеевский; Московский государственный институт электроники и математики. - М., 2002. - 113 с.
5. Оценка стоимости машин и оборудования [Текст] / Под общ. ред. В. П. Антонова - М.: Издательский дом "Русская оценка", 2005. - 254 с.

Hnennyi O. M.,
Chemova N. S.

ECONOMETRIC MODELING OF MARKET VALUE OF THE ROLLING STOCK

The comparative methodical approach for the assessment of the rolling stock based on market value by method of the regression analysis under the conditions of incomplete information about technical condition of comparison objects has considered in the article.

The formation of Joint Stock Company "Ukrainian Railways" requires carrying out the independent property assessment of the enterprises and establishments of public railway' transport based on which the called company formed. In the conditions of market economy, the agent of economic activity need to provide compliance of book value of their market value, it reaches by means of periodic valuations. The property assessment also demands many other operation* with assets: sale, leasing, against security, property insurance, etc. Therefore, in modern conditions special relevance gained by questions of scientific and methodical providing the independent assessment of the objects specific to railway transport, including a rolling stock.

Unlike freight wagons and shunting locomotives, other types of rolling stock (toad engine multiple unit, passenger cars of locomotive traction, etc.) is absent the

sufficient for the formation of the segments of market's objects that were in use, the number of independent owners - agents of economic activity

Depending on the chosen unit of comparison, a resulting characteristic of regression model of cost there can be a cost of unit of a rolling stock, or specific cost of a power unit, loading capacity, mass of container; or other basic of technical and economic parameters of the corresponding type of a rolling stock. Criterion of a choice of such technical and economic indicator is existence of close dependence with cost. Thus, use of cost unit of a rolling stock as it reduces number of prerequisites in the course of the assessment is ;nore preferable.

For freight wagons can be used relative cost for per one tone wagon carrying one tone or weight of container carriage. It has greater scope unit cost of one-ton tare weight because the sample can include cars designed to carry different types of cargo. For shunting locomotives can be used relative cost of per unit power.

To regression model of a rolling stock cost, generally, factorial signs that can divided into tno groups: the technical characteristics of objects and indicators characterizing their residual resource.

In conditions, when there are no the comparison: given rather technical condition of objects, or these data insufficiently reliable, the assumption is admissible that for the equation of dependence regression of cost on the actual age (operation term) of a deviation of the actual values of a resulting characteristic from the model is caused by distinction* in technical condition. In this case, the project cost of an assessment can defined as follows. Based on regression model of dependence of cost on the actual age the confidential interval of cost for object of an assessment is established. This interval divided into several parts that meet quality specifications of technical condition (e.g., good, satisfactory, conditional and unsatisfactory fit) The cost of the assessment is set as the midpoint of the share of the confidence interval corresponding to its condition. The greatest value of the assessment is limited to the price of this new facility, and the lowest - cost of liquidation.

Key words: assessment of property; market value of the rolling stock; comparative ' methodical approach; econometric moaeling value; technical condition of rolling stock.

УДК 338.242.003.2

Гура С.М.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АЕРОПОРТІВ

У статті досліджуються пошук нових інструментів оптимізації фінансових ресурсів у забезпеченні діяльності аеропортів. Вони мають свої позитивні та негативні сторони. У даній статті оцінюються суть і негативні аспекти фінансового забезпечення діяльності аеропортів та теоретичному рівні, які полягають в першу чергу в ефекті корумпованості органів державної влади та в ухиленні від оподаткування}. Для аеропорту фінансові ресурси є головним показником, який показує на скільки воно успішно здійснює своє діяльність. При своєчасному аналізі фінансових ресурсів, аеропорт може проаналізувати хід своєї діяльності побачити помилки які воно припустило у використанні цих ресурсів, та виправити їх.

Ключові слова: фінансові ресурси, фінансове забезпечення, фінансова діяльність аеропортів.

В статье исследуется поиск новых инструментов оптимизации финансовых ресурсов в обеспечении деятельности аэропортов. Они имеют свои положительные и отрицательные стороны. В данной статье оцениваются суть и негативные аспекты финансового обеспечения деятельности аэропортов и теоретически, заключающиеся в первую очередь в эффекте коррумпированности органов государственной власти и в уклонении от налогообложения. Для аэропорта финансовые ресурсы являются главным показателем, который показывает, насколько оно успешно осуществляет свою деятельность. При своевременном анализе финансовых ресурсов, аэропорт может проанализировать ход своей деятельности, увидеть ошибки которые оно представило в использовании этих ресурсов, и исправить их.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, финансовое обеспечение, финансовая деятельность аэропортов.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З переходом на ринкові основи господарювання надзвичайно зростає не тільки роль керівників аеропортів, членів правлінь акціонерних компаній, але і фінансових служб, що іргли лругорядну роль в умовах застосування адміністративно-командних методів управління у них. Пошук фінансових джерел розвитку аеропортів, напрямки! найбільш ефективного інвестування фінансових ресурсів, операції з цінними паперами й інші питання фінансового менеджменту стають основними для фінансових служб аеропортів в умовах ринкової економіки [15, с. 38]. Суть фінансового менеджменту полягає: в такій організації керування фінансами з боку відповідних служб аеропорту, що Дозволяє залучати додаткові фінансові ресурси на самих вигідних умовах.

інвестувати їх з найбільшим ефектом, здійснювати прибуткові операції на фінансовому ринку, купуючи і перепродуючи цінні папери. Досягнення успіху в області фінансового менеджменту багато в чому залежить від такого поведіння працівників фінансових служб аеропорту, при якому головними стають ініціатива, пошук нетрадиційних рішень, масштабність операцій і виправданий ризик, ділова хватка.

Постановка проблеми. Матеріальним носим фінансових відносин в аеропорту виступають фінансові ресурси. Це виділяє фінанси із сукупності економічних категорій. Фінанси як сукупність економічних відносин знаходять своє конкретне вираження у фінансових ресурсах, переважаючою формою руху яких є фонди [2, с 90-96].

Невирішені раніше проблеми. В економічній науковій літературі існують різні думки щодо визначення фінансових ресурсів, їх змісту та ролі у відтворювальному процесі. Багато визначень, що подаються в словниках та науковій літературі не відповідають сутності фінансових ресурсів або розкривають її не повністю.

Мета цієї статті полягає в спробі виявлення нових інструментів управління фінансовими ресурсами у забезпеченні діяльності аеропортів.

Основна частина. Кожне підприємство являється елементом економічної системи, взаємодіє з партнерами по бізнесу, бюджетами різних рівнів, власниками капіталу і іншими суб'єктами. Фінансові відносини з суб'єктами ринку виникають в процесі формування і використання власних і залучених фінансових ресурсів для забезпечення виробничо-господарської діяльності, здійснення соціальної політики. Управління фінансами фірм - це спеціальний розділ менеджменту, що охоплює систему принципів, методів і прийомів регулювання фінансових ресурсів, що забезпечують досягнення тактичних і стратегічних цілей фірми [5, с. 96-104].

Об'єктом управління являються фінансові (грошові) ресурси, в тому числі їх розміри, джерела формування, відносини, що виникають в процесі формування і використання. Результати управління проявляються в грошових потоках (величині і строках), що протікають між підприємством і бюджетами, власниками капіталу, партнерами по бізнесу і іншими суб'єктами. Управляюча підсистема (структура органів управління фінансами підприємства) аналізує інформацію про стан фінансів, розробляє фінансові плани і прогнози з врахуванням стратегічних цілей фірми і стану зовнішнього середовища.

Основа інформаційного забезпечення системи фінансового управління складає інформація фінансовою характеру. Вона включає;

- бухгалтерську звітність;
- оперативну звітність фінансових служб підприємства;
- повідомлення фінансових органів;

- інформацію банківської системи;

- інструментами фінансового управління служать рішення по використанню фінансових ресурсів (сплата податків, придбання матеріальних цінностей, цінних паперів, інвестування тощо).

Природною умовою функціонування підприємства виступає обмеженість фінансових ресурсів по відношенню до можливості їх використання. Власний капітал підприємства складається з внесків засновників, накопичених підприємством масних коштів, в тому числі резервного фонду і коштів цільового фінансування, що надійшли в вигляді асигнувань, дотацій, внесків, пожертв. Формування статутного капіталу може супроводжуватися отриманням додаткового доходу при первинному розміщенні акції по пінам, що перевищують номінал (емісійний дохід).

Накопичуваний ТОВ власний капітал має три джерела. Основний прибуток від виробничої та господарської діяльності. Він накопичується в вигляді резервного капіталу, нерозподіленого прибутку минулого і звітного періодів і фондів накопичення. Друге джерело - амортизаційні відрахування. Амортизаційні відрахування являються одним з джерел формування фондів накопичення. Третє джерело - збільшення вартості основного капіталу підприємства три переоцінці основних фондів. Причина його виникнення - інфляція [7, с. 87-96].

Резервний фонд створюється підприємством за рахунок прибутку для покриття збитків підприємства, а також для погашення облігацій і викупу власних акцій в випадку відсутності інших коштів. Для інших цілей резервний фонд не може бути використаним. Фонд накопичення створюється за рахунок прибутку, амортизаційних відрахувань і коштів від реалізації основних фондів. Його мета - придбання нового основного і оборотного капіталу. Додатковий капітал формується при переоцінці основних фондів. Загучений капітал формується за рахунок довгострокових кредитів банків і емісії облігацій.

Фінансовий капітал підприємства являється одним з джерел покриття потреб підприємства в фінансових ресурсах. Інші джерела покривають короткострокові потреби підприємства. Вони також можуть бути як власними так і залученими. Власні кошти підприємства для покриття короткострокових потреб складають виручка від реалізації та позареалізаційні доходи, стійкі пасиви, виручка від реалізації майка. В складі виручки найбільше значення по відношенню напрямків використання мають прибуток і амортизаційні відрахування. Свобода використання інших коштів обмежена нормативними актами по нарахуванню податків, виплаті заробітної плати, оплаті рахунків тощо.

Крім коштів від виробничої (операційної) діяльності, джерелами власних фінансових ресурсів являються також кошти від фінансової

діяльності Частина цих коштів створює фінансовий капітал, інша частина (дивіденди і проценти по цінним паперам інших підприємств . держави, страхова винагорода, надходження з валютних рахунків при падінні курсу гривні тощо). Може використовуватися як джерело коштів короткостроковою призначення. Основними видами залучених коштів короткострокового призначення для підприємств України являються короткострокові кредити банків і інших кредитних організацій і комерційні кредити, оформлені в вигляді простих векселів [6, с. 93].

Фінансові рішення охоплюють короткострокову і довгострокову перспективи функціонування підприємства. Вони призводять до певних змін в доходності і ризику інвестицій в підприємство, тобто змінюється конкурентоспроможність підприємства. Підвищення доходності чи зниження ризику збільшують пропозицію фінансових ресурсів, покращують умови їх надання. Очікування (прогноз) погіршення фінансових показників (доходності чи ризику), навпаки, знижують конкурентоспроможність підприємства. Фінансові рішення, що приймаються менеджерами, прийнято називати інструментами фінансового регулювання чи фінансовими інструментами. В самому загальному вигляді фінансовий інструмент - це контракт (договір) по якому виходить збільшення фінансових активів чи фінансових зобов'язань. Фінансові активи - це грошові кошти, контрактне право на отримання від іншого підприємства фінансових активів, акцій іншого підприємства. Фінансові зобов'язання - це контрактні зобов'язання виплатити грошові кошти чи надати інший вид фінансових активів іншому підприємству. Всі фінансові інструменти можуть бути поділені на при основні категорії: грошові кошти (в касі, на валютному та депозитному рахунках), кредитні інструменти (облігації, форвардні контракти, інші категорії договорів) і способи участі в статутному капіталі (акції, паї і інше). Управління фінансами аеропорту повинно проводитися різними методами фінансового управління. Це кредитування, оподаткування, страхування, Фастові операції, лізинг, система фінансових санкцій, ціноутворення, система амортизаційних відрахувань тощо. Прийняття фінансових рішень завжди передбачає досягнення певного компромісу між вимогами доходності, надійності і ліквідності капіталу підприємства [1, с. 31-37].

Аеропорт не повинен вести свою діяльність так, щоб Лого чисті активи (різниця між валютою балансу і зобов'язаннями і збитками; становити менше статутного капіталу, тобто проїдати статутний капітал Якщо по проходженні фінансового року (виключаючи перший» вартість чистих активів товариства з обмеженою відповідальністю виявиться меншою статутного капіталу, то він повинен бути зменшеним. При цьому, якщо вік виявиться менше номінального розміру, то товариство належить ліквідації.

Всяке зменшення статутного капіталу збільшує ризик кредиторів, оскільки товариство відповідає по всім своїм зобов'язанням своїм майном, в тогу числі статутним капіталом. Тому зменшення статутного капіталу ТОВ допускається тільки після сповіщення всіх його кредиторів. Останні мають право в цьому випадку вимагати дострокового виконання зобов'язань товариства (погашення заборгованості) і нанесення їм збитків через припинення партнерства в бізнесі [3, с. 96-104].

Прибуток являється основним джерелом власних коштів аеропорту. З позицій власника капіталу прибуток визначає доходність капіталу, тобто головну умову доцільності інвестування. Стійкий і високий прибуток підприємства - показник рівня менеджменту, кваліфікації, головна умова суспільного визнання і вигідних контрактів. Для партнерів по бізнесу високий прибуток підприємства - показник фінансової стабільності і низького ризику спільного бізнесу тощо.

Ціна товару впливає на об'єм продаж і тим самим здійснює подвійний вплив на прибуток: ріст цін збільшує прибуток від продажу одиниці продукції, але знижує об'єм продаж; пониження цін здійснює зворотній вплив на прибуток.

Позаоборотні активи - це частина активів аеропорту, яка має довгостроковий період функціонування. Позаоборотні активи складаються з основних фондів, нематеріальних активів, вкладів в незавершене капітальне будівництво, довгострокових фінансових вкладів в цінні папери і статутний капітал піший підприємств, інших позаоборотних активів. Найбільшою значною і вагомою частиною позаоборотних активів являються основні фонди. Основні фонди враховуються в фінансовій документації (в балансі) по першоначатковій чи відновлювальній вартості за вирахуванням зносу. Першопочаткова вартість основних фондів являє собою суму фактичних затрат на будівництво, купівлю, транспортування, монтаж і наладку основних фондів в дійсних цінах. В зв'язку з інфляцією ціни на елементи основних фондів безперервно зростають. Першопочаткова вартість відхиляється від ринкової і під впливом зносу. Відхилення, викликані інфляцією, призвані видалити переоцінки основних фондів. Основним методом переоцінки основних фондів був перерахунок балансової вартості по коефіцієнтам, затвердженим державою. Іншим способом перерахунку стала експертна оцінка ринкової вартості елемента основних фондів по ціні заміщення [1, с. 82].

Переоцінка основних фондів здійснює суттєвий вплив на підсумки виробничо-фінансової діяльності аеропорту, так як призводить до зміни амортизаційних відрахувань і податкових платежів. Вплив на результати виробничо-фінансової діяльності підприємств може здійснюватися через нарахування амортизаційних відрахувань по активній частині основних

фондів (робочі машини, обладнання, транспорт), може застосовувати!::, прискорена амортизація. Введення прискореної амортизації тягне за собою два головних наслідки. По перше ростуть витрати виробництва, знижується

Прибуток, але **ЗБІЛЬШУЄТЬСЯ ГРОШОВИЙ ПОТІК. ЯКЩО ЗНИЖЕННЯ** чистого

прибутку є допустимим (не призводить до появи заборгованості перед бюджетом тощо), то прискореній амортизації вигідна. Не випадково в країнах з стійкою ринковою економікою прискорену амортизацій розглядають як податковий захист. По друге, підприємство отримує можливість збільшити темпи оновлення обладнання і за рахунок цього підвищити конкурентоздатність.

При розширенні виробництва і/чи при наявності інфляції аеропорту постійно потрібні додаткові фінансові ресурси. Недостатність оборотних засобів в першу чергу приводить до «вимивання» власних оборотних коштів \ чистого робочого капіталу. Чистий робочий капітал являється важливим показником фінансової стійкості аеропорту, її надійності як одержувача поточних кредитів. Наявність цього капіталу необхідна для підтримання стійкого фінансового стану. Власні оборотні засоби мають своїм джерелом лише власні кошти підприємства. Невідповідність необхідного наявного оборотного капіталу здійснює значний вплив на даходність фірми і рівень ризику партнерських відносин з нею. Задачі в області управління оборотним капіталом стоять так, щоб:

- забезпечити погребу в мобільних засобах, необхідних для такого сполучення даходності і ризику, яке найбільш повно відповідає стратегії підприємства;

- забезпечити раціональну структуру оборотного капіталу по його ліквідності;

- сформуванати раціональну структуру джерел оборотного капіталу, в тому числі необхідний рівень власних коштів.

Система управління фінансовими відносинами, що виникають в процесі платіжного обороту повинна бути направлена на:

- прискорення контролю і відповідальності за своєчасність отримання товару і його оплати:

- прискорення оплати продукції і її надходження до споживача.

Це забезпечує прискорення обертання оборотній засобів постачальника і споживача, так як знижує дебіторську і кредиторську заборгованість.

Окремі види розрахунків аеропорту - використовуючи ГОТІВКОВІ грошові кошти. До них відносяться виплати заробітної плати робітникам, закупка сировини у фізичних осіб, оплата співробітниками підприємства різного виду послуг тещо. Наявність грошей з касах обмежується. Повинні виключатися зустрічні перевезення грошей, тобто підприємства, що мають

систематичну виручку в вигляді готівкових коштів, можуть використовувати «частину для витратних операцій. Задачі аеропорту в управлінні готівковими операціями полягають у тому, щоб по перше визначити оптимальний рівень лімітів готівки. Недостатність ліміту ускладнює виробничо-фінансову діяльність, надлишок означає недоотримання економічного прибутку. По друге проконтролювати обґрунтованість і доцільність готівкових опирацій [8, с. і33].

Висновки. Як бачимо, управління фінансовими ресурси аеропорту -одна з головних ланок цілей формування стратегії розвитку аеропорту. Для забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами аеропорту бажано, крім відомих вже механізмів управління фінансовими ресурсами, використовувати і нетрадиційні, такі як факторинг і приватне фінансування. З цього приводу, держава намагається контролювати фінансові ресурси, для цього вона розробила низку законів.

Для аеропорту фінансові ресурси є головним показником, який показує на скільки воно успішно здійснює свою діяльність. При своєчасному аналізі фінансових ресурсів, аеропорт може проаналізувати хід своєї діяльності, побачити помилки які воно припустило у використанні цих ресурсів, та виправити їх.

Список використаних джерел:

1. Tiebout, CM., A pure theory of local expenditures // Journal of political Economy '64, 1956, - pp. 416-424.

2 Yilmaz. Serdar., The Impact of Fiscal Decentralization on Macroeconomic Performance // National Tax Association Proceedings of the Ninety-second annual conference, Atlanta, Georgia, 1999 - pp. 251-260.

3 Сунцова О.О. Вплив рівня фіскальної децентралізації на ВВП та доходну частин) місцевих бюджетів // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. - К.: Національна академія управління, 2002. - №2.- С.32-36.

4 Jan K.. Brueckner, Fiscal Decentralization in Developing Countries: The Effect of Local Corruption and Tax Evasion // Annals of Economics and Finance, #1, 2000. - pp. 1-18.

5. Zhang, T and H.Zou, Fiscal decentralization, public spending and economic growth in China // Journal of Public Economics, #67, 1998.- pp. 221-240.

6 Oates W.E., Fiscal decentralization and economic development // National tax journal, #46, 1993. - pp. 237-243,

7. Бюджетний Кодекс України

8. Brueckner J.K. Fiscal federalism and capital accumulation // Journal of Economic Theory, #1. 1999 - pp 205-224.
9. Balestra, Pierto, Fixed Effect Models and Fixed Coefficient Models // The econometric of Panel Data. Nederland's Academic Publishers, 1996 - pp.2 36-242.
10. Богачова О.В Бюджетные механизмы в мировой практике развития депрессивных и отсталых регионов // Вопросы экономики, 1996, №6.-С. 100-112.
11. Сунцова О.О. Моделювання оптимальної структури доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації// Актуальні проблеми економіки, 2004, №2(32). - С. 96-104.
12. Суниова О.О. Місцевий економічний розвиток: фінансовий аспект // Наукові записки НаУКМА. Економічні студії, 2005, том 44 - С.71-75
13. Eurostat. Європейська статистична комісія [Електронний ресурс] / ЄСК. - Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa>
14. Министерство финансов Российской Федерации [Електронний ресурс] РФ. - Режим доступу ! <http://www.eeg.ru>.
15. IMF. Міжнародний валютний фонд [Електронний ресурс] / МВФ. - Режим доступу : <http://www.imf.org>.
16. Angus Maddison's Historical Dalaseries [Електронний ресурс] / А.Меддісон. - Режим доступу : <http://www.ggdc.net/rnaddison>.
17. ОЕСР. Організація економічного співробітництва і розвитку [Електронний ресурс] / ОЕСР. - Режим доступу : <http://www.oecd.org>.
18. Completedatabases OECD StatExtracts [Електронний ресурс] / Completedatabases OECD StatExtracts. - Режим доступу : <http://stats.oecd.org>.
19. Statistical Analythic System (USA) [Електронний ресурс] / SAS. -Режим доступу : <http://www.sas.org>
20. Стиглиц Д. Ю. Глобализация: тревожные тенденции / Д. Стиглиц, Г. Широков (пер.с англ.). - М.: Национальный общественно-научный фонд, 2003.- 304 с.

THE THEORETICAL ASPECTS OF THE MANAGEMENT OF FINANCIAL RESOURCES IN SUPPORT OF THE AIRPORT

The article examines the search for new tools to optimize financial resource support of the airport. They have the pros and cons. This paper evaluated the nature and negative aspects of the financial support of the airport and the theoretical level, which are primarily in the effect of corruption of public cash or taxes and tax evasion. For airport financial resources is a major indicator that's how* show it successfully performs its activities. With timely analysis of financial resources, the airport can analyze the course of their activities, see the error which it assumed in the use of resources, and fix them.

Tangible medium of financial relations at the airport are the financial resources. This highlights the finances of a set of economic categories. Finance as a set of economic relations find their concrete expression of financial resources, the predominant form of motion which are funds. The financial resources of the airport - a cash income and revenues at the disposal of an entity and is designed to meet financial commitments, the costs of expanded reproduction and economic incentives for employees. Formation of financial resource at the expense of their own and similar means of mobilizing resource in the financial market and revenues from the financial and banking system in ordered distribution.

Tasks airport managing cash transactions are to firstly determine the optimal level of cash limits. Lack limit hampers industrial and financial activity, excess economic profit shortfall means. Secondly verify the validity and appropriateness of cash transactions.

Financial management of the airport - one of the main parts of the development strategy goals airport. To ensure effective financial management of the airport desirable addition to already known methods of financial management, use and non-traditional, such as factoring and private funding. On this occasion, the government tries to control the financial resources for this purpose it has developed a number of laws.

Airport for financial resources is the main indicator that shows how much it successfully carries out its activities. With timely analysis of financial resources, the airport can analyze the course of its activities, see the error which it assumed in the use of resources, and fix them.

Keywords: financial resources, financial support, financing of airports

УДК 658.14/17:336.14(477)

Замогильний П.В.

МОДЕЛЬ І ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ В КОМБІНОВАНІЙ СТРАТЕГІЧНО-ОРІЄНТОВАНІЙ МЕТОДИЦІ БЮДЖЕТУВАННЯ

Стаття розкриває основні принципи побудови і функціональні особливості інформаційно-обчислювальної системи в комбінованій стратегічно-орієнтованій методиці бюджетування. Особлива увага приділяється структурі інформаційно-обчислювальної системи, яка покликана задовольнити інформаційні потреби підприємства в цілому й дозволить розв'язати задачу щодо підвищення ефективності керування підприємством.

Ключові слова: бюджет, бюджетування, інформаційно-обчислювальна система, система підтримки прийняття рішень

Статья раскрывает основные принципы построения и функциональные особенности информационно-вычислительной системы в комбинированной стратегически ориентированной методике бюджетирования. Ключевые слова: бюджет, бюджетирование, информационно-вычислительная система, система поддержки принятия решений

Постановка проблеми. Проблема постановки системи бюджетування авіаремонтного підприємства актуальна у зв'язку з необхідністю ПОСТІЙНО отримувати об'єктивну інформацію щодо грошових потоків, підвищувати фінансову дисципліну і відповідальність кожного підроздіпа. інформаційно-обчислювальна система бюджетування покликана підтримувати багатоваріантний аналіз фінансових наслідків реалізації намічених планів, передбачає аналіз різноманітних сценаріїв зміни фінансового стану підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем постановки системи бюджетування на підприємстві приділили увагу у своїх працях провідні вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: Добровольській Б., Карабаєв Б., Боровков П., Глухов Е., Бреслав Е. [1], Костроміна Д.В. [4], Хруцкий В., Сизова Т., Гамаюнов В. [10], Щіборщ К. [II], Голов С.Ф.[2]. Незважаючи на досягнутий ними результат, актуальним залишається питання вивчення теоретичних підходів формування інформаційно-обчислювальної системи бюджетування авіаремонтних підприємств, яке в цілому, характеризується недостатнім рівнем своєї розробленості.

Мета дослідження. Метою даної статті є вивчення теоретичних підходів формування структури інформаційно-обчислювальної системи, яка покликана задовольнити інформаційні потреби авіаремонтного підприємства

в цілому й дозволить розв'язати задачу щодо підвищення ефективності керування підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційно-обчислювальна система в системі бюджетування повинна підтримувати принципи однократного введення інформації в місці її виникнення й використання єдиного інформаційного простору з раціональною організацією баз даних. Дана система покликана задовольнити інформаційні потреби підприємства в цілому й дозволить розв'язати наступні завдання:

- підвищеній ефективності керування підприємством за рахунок оперативності й достовірності інформації, що використовується при прийнятті управлінських рішень;

- упорядкування й оптимізація інформаційних потоків підприємства:

- забезпечення надійного оперативного обліку руху грошових і матеріальних потоків підприємства;

- » зниження накладних видатків за рахунок автоматизації процесів збору й обробки інформації:

- зсув акценту в організації праці працівників підприємства від облікових до аналітичних функцій;

- » підтримка цілісності (несуперечності) і безпеки інформації, поділ повноважень і забезпечення контролю над доступом.

Система підтримки прийняття рішень у системі бюджетування підприємства повинна бути організована у вигляді автоматизованих робочих місць працівників різних служб підприємства, що обробляють первинні документи. У структурі інформаційно-обчислювальної системи, представленої на рис. 1, виділені обліковий, керуючий і допоміжний блоки (блок 1,2 і 3 відповідно), розподілена база даних (блок 4), підрозділи й служби підприємства (блок 5) і зовнішнє середовище (блок 6).

Обліковий блок (блок I) виконує функції збору, обробки й зберігання інформації (складається з наступних підсистем:

«Облік договірної діяльності» (блок 1.1),

«Облік касових операцій» (блок 1.2),

«Облік банківських операцій» (блок I 3),

«Облік розрахунків з контрагентами» (блок 1.4).

«Облік виробничих витрат» (блок 1.5),

«Облік невиробничих витрат» (блок 1.6),

«Облік капітальних витрат» (блок 1.7).

Погодженість, достовірність, оперативність і несуперечність інформації, надаваної обліковими підсистемами, забезпечується єдиним інформаційним простором, який реалізований базою даних. Питання узгодження інформації гри наявності декількох окремих серверів усередині

розподіленої бази даних вирішуються виділенням ізольованих джерел інформації усередині загального інформаційного потоку й організації реплікації даних. При неможливості визначення єдиного джерела інформації для відповідного потоку даних використовується механізм розподілених транзакцій. Підсистема «Облік договірної діяльності» (блок 1.1) виконує функції реєстрації договірних зобов'язань підприємства, зміни строків і умов укладання договорів, розрахунків заборгованості по їхній оплаті й виконанню.

Підсистема «Облік договірних зобов'язань» підтримує ієрархічну структуру ведення зобов'язань: у рамках укладеного договору можуть виписуватися рахунку-фахтури, платіжні вимоги, а також формуватися заявки на поставку, при цьому загальна сума оплати й виконання обмежується первісною сумою договору й додаткових угод до нього. Реалізація даного підходу дозволяє одержувати максимально повну інформацію про виконання системи бюджетів підприємства, тому що розрахунки планових показників бюджету тісно пов'язаний із процедурою укладання договірних зобов'язань. Таким чином, облік виконання договірних зобов'язань підприємства дозволяє одержувати інформацію про виконання системи бюджетів.

Підсистема «Облік касових операцій» (блок 1,2) реєструє фактичний потік платежів розрахунків готівкою. При реєстрації операції в підсистемі «Облік касових операцій» обов'язковими атрибутами, крім даних бухгалтерського обліку, є договірне зобов'язання, у рамках якого виконується операція, бізнес-процес і відповідна позиція операційного бюджету підприємства. З видаткових операцій найбільш значимими є виплата заробітної плати співробітникам і розрахунки з підзвітними особами за відрядження.

Підсистема «Облік банківських операцій» (блок 1.3) є ключовою ланкою в системі формування інформації про виконання бюджету руху грошових коштів підприємства. Функціональним завданням підсистеми є реєстрація руху грошових коштів на розрахункових рахунках підприємства. На підставі даних, надаваних обліковими підсистемами «Облік касових операцій» і «Облік банківських операцій» формується інформація про оплату договірних зобов'язань, а також про виконання бюджету руху грошових коштів підприємства. Застосування інтегрованої бази даних дозволяє оперативно проводити аналіз виконання бюджету підприємства по кожній його позиції з можливістю перегляду електронних образів первинних документів. Даний підхід суттєво підвищує достовірність інформації за рахунок однократного введення інформації, можливості оперативного контролю над коректністю інформації

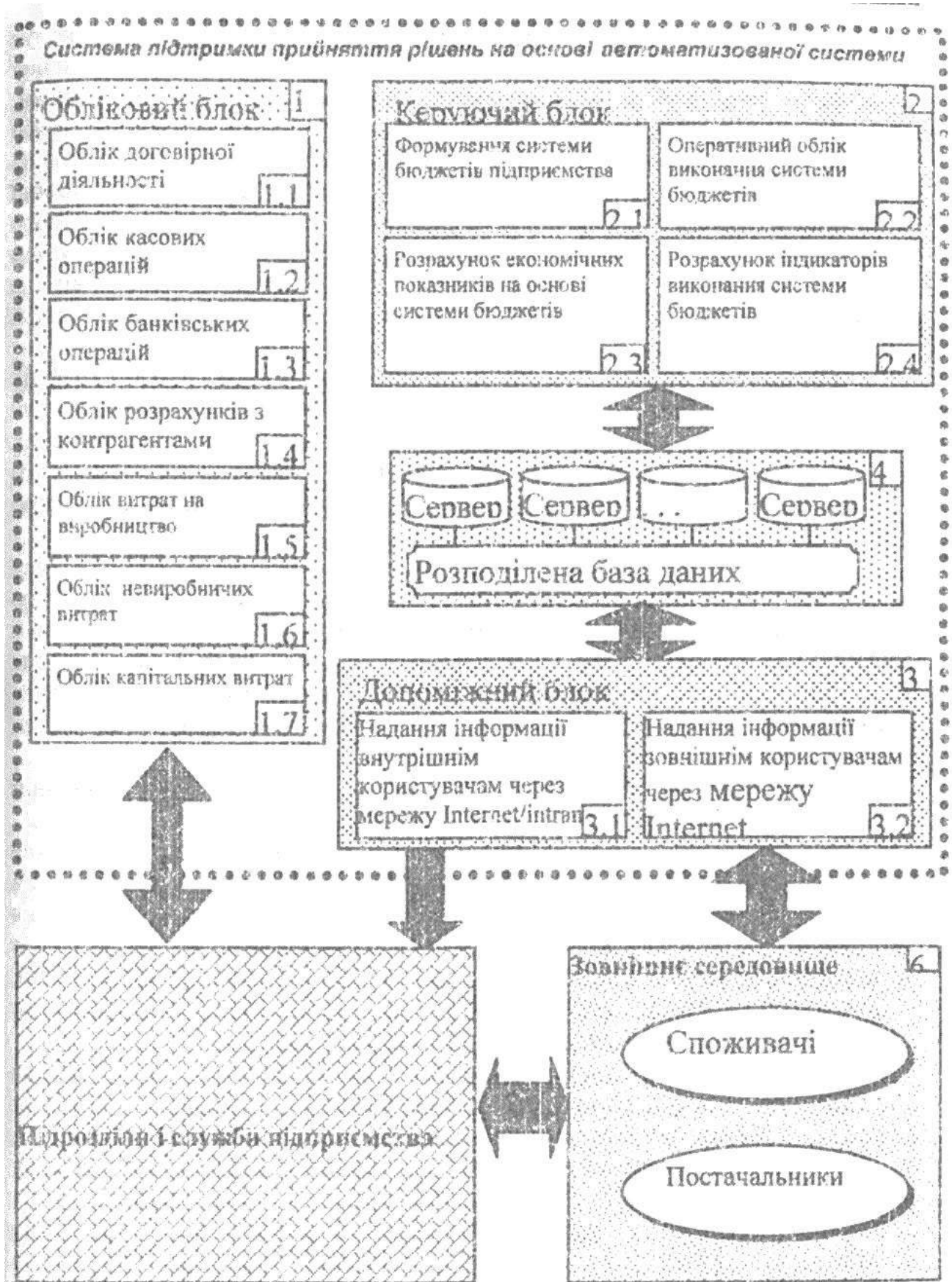

Рисунок 1. Структура інформаційно-обчислювальної системи

Підсистема «Облік розрگیхунків з контрагентами)/ (блок 1.4) викоігує функції реєстрації первинних документів, що підтверджують факт виконання договірною зобов'язання (акти виконаних робіт, накладні, службові записки, протоколи і т.д.), у розрізі струїтурних підрозділів, бізнес-процесів і позицій операційного бюджет)/. Інформація про фактичну оплату надходить із підсистем «Облік касових операцій» і «Облік банківських операцій». Повної відповідності стану електронною інформаційного простору й реального домагаються за рахунок орії нізаційних заходів, строго регламентуючи порядок роботи із перьи іними документами й внесенням змін в інформаційний простір, що заіезпечує необхідний рівень оперативності й достовірності інформації.

Підсистеми «Облік влтрат на виробництво» (блок 1.5) і «Облік невиробничих витрат»(блок 1.6) є основними джерелами інформації для обліку виконання операційного бюджету підприємства. У зазначених підсистемах реєструються фактичні витрати, пов'язані із виробництвом продукції або наданням послуг, а також операційні видатки не зв'язані безпосередньо із виробництвом.

Підсистема «Облік кап дальних витрат» реалізує функцію обліку витрат, що направляються на забезпечення заходів, пов'язаних з капітальним будівництвом і ремонтом, придбанням устаткування і т.д. Дана підсистема є джерелом інформації про виконання бюджету капітальних витрат підприємства. Організація обліку в підсистемі «Обліх капітальних витрат» повинна забезпечувати відбиття всіх операцій із вказівкою функціональних позицій у бюджеті капітальних видатків підприємства.

Керуючий блок (блок 2) є ключовим в інформаційно-обчислювальній системі підтримки прийняття рішень у системі бюджетування підприємства.

Відповідно до встановлених цілей підприємства на період складання бюджету й моделі Його бізнес-процесів проводиться формування системи бюджетів підприємства. Даний блок передбачає можливість проведення імітаційного моделювання - розробку системи бюджетів підприємства із заданими параметрами й аналіз результатів, що досягаються при її ииконанні, з можливістю внесення коригувальних впливів як у початкові параметри системи, так і в умови, обумовлені зовнішнім оточенням.

Функціонування блоку формування системи бюджетів підприємства доповнюється функціональними можливостями, надаванимн блоком розрахунків економічних показників на підставі системи бюджетів (блок 2.3). У даному блоці реалізовані моделі розрахунків агрегованого балансу підприємства й основних економічних показників. На підставі даних розрахунків проводиться вибір оптимальної з погляду результатів, що досягаються, фінансово-господарчої діяльності системи бюджетів підприємства.

У результаті формування системи бюджетів, що визначають план фінансово-господарчої діяльності підприємства в періоді бюджетування. формується інформаційні потоки 9 і 10. Інформаційний потік 10 реєструє параметри й розрахункові показники системи бюджетів підприємства в розподільній базі даних (блок 4). а інформаційний потік 9 установлює обмеження для роботи облікових підсистем. Так ;Ц;я підсистеми «Облік договірної діяльності» на підставі системи бюджетів підприємства обмежуються суми договорів, то укладаються, по кожній позиції операційного бюджету підприємства, а також бюджету хапiтачьних видатків.

Оперативний обпiк виконання системи бюджетів підприємства (блок 2.2) забезпечує своєчасна зміна показників виконання бюджетів у результаті реєстрації фінансово-господарчих операцій в облікових підсистемах.

При реєстрації кожної фінансово-господарчої операції в облікових підсистемах, проводиться її обов'язкова обробка в блоці оперативного обліку виконання системи бюджетів (інформаційний потік 9). У результаті роботи блоку виконуються необхідні розрахункові операції, що й реєструють, після чого інформація про операцію й викликувані нею зміни в інформаційному підпросторі. то реєструє виконання системи бюджетів, зберігаються в розподільній базі даних (інформаційний потік 10).

Основним завданням блоку оперативного обліку виконання системи бюджетів підприємства є розрахунки змін, внесених фінансово-господарчими операціями, у показники виконання системи бюджетів. Так при поверненні помилково перерахованої суми постачальникові за комплектуючі, сума повернення повинна відбитися в бюджеті руху грошових коштів у позиції, по якій було виконано первісне перерахування, із протилежним знаком, тобто проводиться відшкодування понесених видатків.

Розрахунки індикаторів виконання системи бюджетів підприємства (блок 2.4). Необхідна для розрахунків інформація отримується з розподільної бази даних підприємства, що містить дані про виконання системи бюджетів і договірних зобов'язань.

На підставі розрахункових даних, формованих блоками «Розрахунки економічних показників на підставі системи бюджетів підприємства» і «Розрахунки індикаторів виконання системи бюджетів» проводиться оперативний моніторинг фінансово-економічного стану підприємства з метою одержання найбільш повної інформації для прийняття управлінських рішень. Компоненти зовнішнього середовища - споживачі й постачальники (блок б) - при взаємодії з підрозділами й службами підприємства (блок 5) ініціюють проведення фінансово-господарчих операцій, що реєструються в облікових підсистемах при виконанні обмежень, формованих при обліку виконання системи бюджетів підприємства (інформаційний потік 8). У випадку невідповідності реєструємої операції сформованим обмеженням,

відбувається відмова в реєстрації й ініціюється виняткова ситуація. Подальше рішення про реєстрацію операції ухвалюється керівництвом підприємства. При цьому можливо повне або часткове відхилення операції (наприклад, відмова від укладання договору або оплата частини рахунку в межах планових показників), або коректування параметрів і перерахування системи бюджетів (наприклад, при значній підвищенні цін на ключові матеріали). Ефективність функціонування системи бюджетування підприємства в значній мірі залежить від оперативності й вірогідності надаваної керівництву інформації. Комунікаційна функція реалізується «Допоміжним блоком» (блок 3) інформаційно-обчислювальної системи підтримки прийняття рішень у системі бюджетування підприємства. До функцій, реалізованих у даному блоці, ставиться надання інформгдії внутрішнім користувачам (підрозділам і службам) підприємства через мережу intranet Internet (блок 3.1 і інформаційний потік 12), а також взаємодія із зовнішніми користувачами інформації (блок 3.2 і інформаційний потік 13).

Висновки. Ефективне функціонування інформаційно-обчислювальної системи підтримки прийняття рішень, у системі бюджетування підприємства забезпечується реалізацією інтегрованої моделі програмного забезпечення, що має забезпечити: можливість рішення широкого кола завдань, наприклад, фінансово-господарчої діяльності підприємства і його документообігу; взаємозв'язок і нерозривність усіх виконуваних операцій; єдність інформаційного простору для всіх пакетів програм; однократне введення первинних документів; відсутність дублювання процесів обробки інформзції. Інформаційно-обчислювальна система підтримки прийняття рішень у системі бюджетування підприємства, сприяє формуванню віртуального виміру в структурі підприємства - об'єднання інтелектуальних, технічних, програмних, трудових, інформаційних і інших видів ресурсів на основі сучасних інформаційних технологій для ефективного управління діяльністю.

Список використаних джерел:

1. Быкова, А. Организационные структуры управления [Текст] / А. Быкова. - М: ОЛМА-ПРЕСС Инвест; Институт экономических стратегий, 2003. - 160 с.
2. Голов, С. Ф. Управлінський облік [Текст] / С. Ф. Голов - К : Лібра. 2068. - 704 с.
3. Добровольский, Е.. Бюджетирование: шаг за шагом [Текст] / Е. Добровольский, Карабанов Б., Боровков П., Гдухов Е., Бреслав Е. - СПб.: Питер. 2005 - 448 с.
4. Костромина, Д.В. Управление затратами и прибылью предприятия на основе организации центров финансовой ответственности [Текст] // Д.В. Костромина. Финансовый менеджмент. - 2004 - .Ч»4. - С. 15-22
5. Мильнер, Б.З. Теория организации [Текст] / Б.З. Мильнер. - М: ИНФРА-М. 2000 -480 с.

6. Рубинов, А.М. Оптимальное управление в агрегированных моделях экономики [Текст] / Рубинов А.М., Борисов К.Ю., Десникая В.Н., Матвеев В.Д., - И:Наука, 1991. 272с.

7.Рогожин СВ., Рогожина Т.В. Теория организации. М.:Экзамен, 2002. 320с.

8.Хрупкий, В.К. Внутрифирменное бюджетирование: Настольная книга по постановке финансово-экономического планирования. [Текст] / Хрупкий В.Е., Сизова Т.В., Г'аммаюнов В.В. - М.: Финансы и статистика, 2002. • 400 с.

9.Щиборщ К.В. Бюджетирование деятельности промышленных предприятий России [Текст] / М.: Дело и Сервис. 2001. - 544 с.

Zamogilnyy P. V.

MODEL AND FUNCTIONAL FEATURES OF INFORMATION PROCESSING SYSTEM IN COMBINATION STRATEGICALLY-ORIENTED METHODOLOGY BUDGETING

The most famous modern field of efficiency in budget management - the transition from traditional budgeting to program-oriented. The article focuses on the main principles of functionality and features of information and accounting systems in combination with strategically-oriented budgeting method. Special attention is paid to the structure of information and accounting system that is designed to meet the information needs of the enterprise as a whole and will solve the problem to improve the efficiency of enterprise management

Problem formulation of budgeting in Aircraft Company is relevant because of the need to constantly get an objective information on cash flow, improve fiscal discipline and responsibility of each department.

The purpose of this paper is to study the theoretical approaches to formation of structure of information and accounting system that is designed to meet the information needs of the enterprise as a whole in aircraft and will solve the problem to improve the efficiency of management

Information and computer system budgeting system must support the principles of a single type in the place of its origin and use of common information space of rational organization databases.

The effective functioning of information and computer decision support systems in the enterprise budgeting system ensured the implementation of an integrated model of software should provide the possibility of solving a wide range of tasks, such as financial and economic activity of the enterprise and its workflow relationship and continuity of all of the operations; unity of information space for all packages; Single dose primary documentis.no duplication of information processing

Information and computer system decision support system of budgeting enterprise promotes virtual dimension structure of the enterprise - combining the intellectual, technical, software, labor, information and other resources on the basis of modern information technologies for effective management activities.

Key words: budget, budgeting, information computer systems, decision support system

УДК 338.49

Кириченко С.О.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА» ТА ЇЇ ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ

У статті досліджено становлення економічної категорії «соціальна інфраструктура», вношено два підходи до визначення її сутності. Встановлено, що основою відокремлення соціальної інфраструктури як окремої підсистеми господарського комплексу сімало її функціональне призначення іт складна внутрішня будова, що може бути представлено як твна система, яка володіє як загальними так і специфічними ознаками

Ключові слова: соціальна інфраструктура, інфраструктура, розвиток, людський капітал, потреби населення, відтворення.

В статъе исследовано становление экономической категории асоциальная инфраструктура», выделено два подхода к определению её сущности. Установлено, что основой размежевания социальной инфраструктуры как отдельной подсистемы хозяйственного комплекса стало ее функциональное предназначение и сложная внутренняя структура, представленная как определенная система, которая обладает как общими, так и специфическими характеристиками

Ключевые слова, социальная инфраструктура, инфраструктура, развитие, человеческий капитал, потребности, население, воспроизводство

Вступ. У сучасних умовах макроекономічної нестабільності есе більшого значення набуває розвиток соціальної інфраструктури в муніципальних утвореннях, регіонах країни та у державі в цілому¹. Розвиток соціальної інфраструктури безпосередньо пов'язано із функціонуванням соціальної сфери, яка формує ресурсний та трудовий потенціал країни. У розвитку соціальної інфраструктури зацікавленими є як держава, так і господарюючі суб'єкти й населення, оскільки її розвиток сприяє гармонійним відносинам між суб'єктами національного господарства. Питання розвитку соціальної інфраструктур» має міжгалузевий характер і вивчається як економістами так і соціологами і психологами.

Аналіз основних досліджень. Відокремлення економічно; категорії «інфраструктура»¹- знайшли своє відображення у працях таких зарубіжних вчених: П. Розенштейна-Родана, А. Хіршмана, А. Янгсона та ін. авторів.

Розв'язанню проблем розвитку соціальної інфраструктури та визначенню сутності цієї економічної категорії присвячено роботи таких вчених як: О.М. Алимов, Б.М. Данилишин, А.А. ГИазараки, М.К. Орлатий, Ю.Л. Саенхо, Д.М. Стеченко та ік.

Неаирішна раніше частина загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій відносно значення та проблем розвитку

соціальної інфраструктури, визначення її сутності залишається лосі дискусійним.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування підходів до визначення сутності поняття «соціальна інфраструктура», визначення її функціонального призначення та внутрішньої будови.

Результати дослідження. Виділення інфраструктури для вивчення як окремого об'єкту направлено на вирішення виникаючих адаптивних проблем у процесі економічного розвитку. Якщо досліджувати це поняття у теоретичному плані, то виділення інфраструктури як наукового компонента економічного й соціального відтворення пов'язано із розвитком виробництва та науково-технічним прогресом. Якщо брати у прикладному аспекті, то інфраструктура розглядається як вторинний елемент при вирішенні народногосподарських завдань.

Інфраструктура повинна забезпечувати вимоги максимальної корисності та потреб як для людей, так і для підприємств, регіонів, держави. Тенденції розвитку інфраструктури як певного облаштування на землі можна прослідкувати з найдавніших часів, приблизно з V сторіччя нашої ери, коли переважало натурально-патріархальне господарство, виникли перші інфраструктурні споруди господарського користування, а ще раніше, приблизно 3000 років до нашої ери, почала створюватися інфраструктура як середовище виживання.

Сьогодні розглядають різні види інфраструктури. Це може бути: ринкова, міська, регіональна, світова, виробнича, соціальна, транспортна, інноваційна, митна та ін. В економіці сам термін «інфраструктура», який був запозичений з військової сфери, почав використовуватися у 40-х роках минулого сторіччя по відношенню до створення умов, пов'язаних із використанням транспорту та зв'язку, для розвитку промисловості, сільського господарства та будівництва.

Поняття соціальної інфраструктури сформувалося у 70-х роках минулого століття на межі галузей соціально-економічних знань сфери нематеріального виробництва і розглядали її спочатку як сферу послуг, і лише з часом стали вивчати як окрему підсистему народного господарства.

Розмаїття тлумачень сутності економічної категорії «соціальна інфраструктура» пов'язано з тим, що представники економічної науки виділяють два підходи до визначення її сутності, акцентуючи увагу на різних аспектах цієї економічної категорії. Це пов'язано з тим, що при розгляді цієї економічної категорії може бути обрано як макроекономічний так і мікроекономічний підходи.

Так *перший підхід* полягає у тому, що соціальну інфраструктуру розглядають як сукупність певних галузей, які пов'язані із сферою надання послуг. Такий підхід обумовлено тим, що у макроекономічному аспекті

інфраструктура являє собою сукупність певних умов, у тому числі соціальних, які забезпечують: розвиток виробництва задоволення матеріальних та духовних потреб населення, що супроводжується комплексним розвитком транспорту, зв'язку, електроенергетики, матеріально-технічного постачання, науки, освіти, охорони здоров'я тощо.

Наприклад, у вікіпедії дано тлумачення сутності соціальної інфраструктури, використовуючи такий підхід, а саме: «соціальна інфраструктура - комплекс галузей (освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство, пасажирський транспорт і зв'язок, культура, побутове обслуговування), які безпосередньо пов'язані зі створенням загальних умов для відтворення робочої сили і забезпечення нормальної життєдіяльності людей» [1]. Д.М. Стеченко стверджує, що «соціальна інфраструктура, це сукупність галузей невиробничої сфери, що створюють загальні умови для раціональної організації основних видів діяльності людини - трудової, суспільно-політичної, сфери духовної культури та побуту» [5, с. 218].

Фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України під соціальною сферою визначають: «складний комплекс різних галузей, які виконують ряд завдань щодо забезпечення життя і діяльності людини, а саме, пов'язані із забезпеченням життєдіяльності біологічних і соціальних потреб, а також рідного життя, який відповідає соціальному стандарту «нормального» життя і сприймається більшістю як стан комфорту» [6, с. 47]. А соціальну інфраструктуру - як «сукупність специфічних сфер суспільного буття, які створюють і забезпечують умови для просторової й часової соціалізації економіки в контексті соціального призначення держави» [6, с. 49].

Другий підхід трактує соціальну інфраструктуру як певну сукупність об'єктів, які створюють умови для задоволення потреб споживачів, що сприяє їх ефективному відтворенню. Такий підхід пов'язано з тим, що у макроекономічному аспекті інфраструктура досліджується щодо внутрішньо функціонального значення, розкриваючи відносини між окремими об'єктами, якими можуть виступати територіальний комплекс, місто, район, гагсузь тощо і комплексом елементів необхідних для їх створення, функціонування та розвитку.

Використовуючи такий підхід дано визначення у економічній енциклопедії під редакцією С.В. Мочерного, де соціальна інфраструктура розглядається як «комплекс об'єктів (підприємств, закладів, організацій та споруд), які забезпечують умови функціонування суспільного виробництва і життєдіяльності населення, формування фізично та інтелектуально розвиненого, суспільно активного індивіда» [2, с. 704]. Кінаш І.П. стверджує що до соціальної інфраструктури «відносяться об'єкти, які забезпечують

загальні умови для ефективної трудової діяльності, формування фізичного та інтелектуального розвитку суспільно активного індивідуума та створюють умови для розвитку виробництва і життєдіяльності населення» [3, с. 172].

Отже, тривалий час соціальну інфраструктуру розглядали у контексті інфраструктури, а не як окрему економічну категорію. Основою відокремлення соціальної інфраструктури як економічної категорії та окремої підсистеми господарського комплексу стало її функціональне призначення й складна внутрішня будова, що може бути представлено як певна система, яка володіє загальними так і специфічними ознаками. Як і будь яка інша система соціальна інфраструктура має цілісність і складність відповідного об'єкту, у своїй будові може бути представлена як певна сукупність підсистем та елементів, взаємодія яких дає більший результат ніж кожна з них окремо у підсумку. У свою чергу система є підсистемою вищого порядку.

При обґрунтуванні функціонального призначення соціальної інфраструктури фахівці виділяють такі положення, що «у системі суспільного відтворення соціальна інфраструктура як специфічна підсистема економіки виконує багатогранні функції. Вона виступає сферою виробництва, споживання різних послуг і духовних благ, пов'язаних з необхідністю охорони здоров'я, отримання освіти, задоволення культурних потреб людини, створення житлово-побутових та інших умов для життя і діяльності населення. У сукупності виконуваних завдань ця функція спрямована на забезпечення розширеного відтворення робочої сили та формування її нового якісного складу» [4, с. 12].

Висновки. Необхідно наголосити, що не залежно від того який використовувати підхід до визначення економічної категорії «соціальна інфраструктура», її необхідно розглядати як самостійний комплекс галузей народного господарства та сукупність певних об'єктів, головною метою яких є задоволення потреб населення та ефективного відтворення людського потенціалу задля переходу його у людський капітал.

Саме людський капітал, особливо із врахуванням вектора розвитку економіки знань, є впливовим фактором виробництва, у тому числі інноваційного, що надає ще більшого акценту до необхідності задоволення потреб споживачів у матеріально-технічному, побутовому, освітньому, медичному, транспортному, інформаційному та ін. обслуговуванню.

У свою чергу, розвиток соціальної інфраструктури безпосередньо пов'язано із економічним розвитком регіонів, держави та їх інноваційним розвитком. Отже, соціальна інфраструктура - це: окрема самостійна система, яка складається з певних підсистем (галузей), що взаємодіють між собою та об'єднанні єдиною спільною метою - забезпеченням життєдіяльності населення та формуванням умов для соціально-економічного розвитку. Вивчення умов функціонування, внутрішніх зв'язків і зовнішніх факторів

кожної з систем і всієї інфраструктури в цілому надзвичайно важливо і необхідно для вироблення ефективних засобів повноцінного функціонування економіки і соціальної сфери.

Список використаних джерел

- 1 Вікіпедія [Електронний ресурс]. -Режим доступу: [Imps/ulcwikipedia.org/wiki](https://uk.wikipedia.org/wiki/)
- 2.Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. і. / Редкол.: С. З. Мочерний (відп. ред.) та ін. - К.: Видавничий центр «Академія», 2000. - 864 с.
- 3.Кінаш І.П. Склад і структура соціальної інфраструктури / 1.11. Кінаш // Вісник соціально-економічних досліджень. ~ 2012. -Виш. 3(46). Ч. 2 - С. 171-176.
- 4.Кочетов О.М. Сучасний погляд на роль інфраструктури в соціальному розвитку суспільства / О.М, Кочетов, Д.А.. Харитонов. - Саратов: Изд-во. Саратовський державний соціально-економічний університет. - 2007. - С. 12-18.
5. Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку ; кол. моногр. / за наук. ред. д.е.н., проф. В.М. Новікова, д.е.н., проф. З.С. Сіройча. - Вінниця; ПЛІ. Б'алюк І.П., 2015. - 384 с.

Kyrychenko S.O.

APPROACHES TO DEFINITION ESSENCE OF THE CONCEPT "SOCIAL INFRASTRUCTURE" AND ITS FUNCTIONAL APPOINTMENTS

The article established, that development of social infrastructure is directly related; with the functioning forming social and labor resource potential of country. Studying for the social infrastructure as a single object is aimed at solving adaptive problems emerging in the process of economic development. The variety of interpretations the nature "social infrastructure" as an economic category related to the fact that representatives of economic science are allocate two approaches for determine its nature accenting attention on the various aspects this economic category.

The first approach is that social infrastructure is considered as a set of specific sectors, what are connected with the provision of services. This approach caused by the fact. that the macroeconomic aspect of infrastructure is a combination of certain conditions, including social, which provide: development of production, the material and spiritual needs of the population, accompanied by integrated development of transport, communications, energy, logistics, science, education, health and so on. The second approach treats the social infrastructure as a set of objects that create the conditions for satisfying the needs of consumers and contributing to the efficient reproduction. This approach is due to the fact. that the macroeconomic aspect of infrastructure is internally investigated on functional significance, revealing the relationships between different objects, which may make territorial complex, city, industry, etc., and a set of elements needed for their creation, operation and development.

A result of research determined that for a long time social infrastructure considered in the context of infrastructure, and not as a separate economic category. The basis of the separation of social infrastructure as an economic category and separate subsystem of economic complex became its functionality and complex internal structure that can be represented as a kind of system that has common and specific features. As any other system the social infrastructure has the integrity and complexity of the applicable object, it can be represented in its structure as a certain set of subsystems and components whose interaction gives greater impact than each of them individually as a result. In turn, the system is a subsystem of the highest order.

It must be emphasized that whichever approach is used to determine the economic category of "social infrastructure" it should be considered as an independent set of important economic sectors and the collection of certain objects, whose primary purpose is to meet the needs of the population and good reproduction of the human potential for conversion in its human capital. Thus, the social infrastructure is: separate independent system, which consists of some subsystems (areas) that interact with each other and consolidate the single common purpose - livelihood and creating conditions for socioeconomic development.

УДК 338.12 017:338.45:629.73(045)

Крапко О. М.

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АВІАТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

В статті проведено аналіз діяльності авіакомпаній в аеропортах України. Порівняно виробничі показники діяльності провідних авіапідприємств за показниками: структура доходів, виробничі показники, показит фактичного плану. Розраховано показники ефективності діяльності окремих аеропортів України.

Ключові слова: діяльність; аеропорт; авіакомпаній; дохід.

В статье проведен анализ деятельности авиакомпаний в аэропортах Украины. По сравнению производственные показатели деятельности ведущих авиапредприятий по показателям: структура доходов, производственные показатели, показатели фактического плана. Рассчитаны показатели эффективности деятельности отдельных аэропортов Украины.

Ключевые слова: деятельность; аэропорт; авиакомпания; доход.

The article analyzes the airlines at the airports of Ukraine. Compared to production performance leading airlines for the indicators: income structure, performance, actual performance plan. Calculated performance of individual airports in Ukraine. Today, air transport and associated ground infrastructure, have a significant impact on the market of passenger transportation and the economy of Ukraine in general. The paper conducted research analyzing economic activity of the air transport sector, namely the volume of

actual and planned passenger - and freight, net sales services faviatton and non-aviationai activities) airport "Borispol".

Keywords: activity; airport, airline: income.

Постановка проблеми.. З метою запобігання кризового розвитку та мінімізації ризиків для підприємств авіатранспортної галузі необхідним є проведення вчасного та якісного аналізу господарської діяльності підприємств та позиціонування даних підприємств у розвитку галузі та стратегічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні дослідження розвитку авіапідприємств України були висвітлені у наукових працях вітчизняних науковців, а саме: О. Ареф'євої, О. Ільєнко, Г. Аетапової, В. Загорулько, В. Коби, К. Калди, В. Матвеева, М. Новікової, Г. Астапової, С. Подрези, Є. Сича, В. Щелкуковгц О.Сунцової, В. Новак та ін.

Постановка завданні!. Метою статті є дослідження аналізу господарської діяльності підприємств авіатранспортної галузі, а саме обсяг фактичного і планового пасажиро- та вантажоперевезень, чистий дохід від реалізації послуг (авіаційна та неавіаційна діяльність,) аеро.чорту «Бориспіль».

Виклад основного матеріалу дослідження. Значні кроки здійснені в напрямі законодавчого забезпечення авіаційної діяльності. Поступово аеропорти переходять на європейські норми льотної придатності та безпеки польотів, що прискорює наближення України до Європи і міжнародного авіаційного співтовариства. Значну увагу авіаційних фахівців нині привертають до себе проблемні питання в авіації спеціального застосування -розробляється система контролю за виробництвом і експлуатацією малих та надлегких типів авіаційної техніки. Досвід засвідчує, що у багатьох галузях народного господарства їхнє використання сприятиме підвищенню ефективності роботи.

Основними аеропортами України є: "Бориспіль", "Дніпропетровськ", "Київ" (Жуляни), "Львів", "Одеса", "Сімферополь", "Харків", "Запоріжжя" Упродовж 2014 р. вони гог/аагш 97,08 % загального обсягу пасажирських повітряних перевезень (1).Нині більшість польотів зорієнтовані на Державний міжнародний аеропорт "Бориспіль", який поступово перетворюється на аеропорг-хаб європейського типу. Передбачається подальший його розвиток у тому числі реалізація проекту з будівництва нового сучасно обладнаного пасажирського терміналу [2, с.2) 8],

Основним джерелом доходів від реалізації послуг ДП МА «Бориспіль» є надходження від функціонування авіаційної транспортної інфраструктури, що становили у загальному обсязі доходів за 2033 р. - 97,5 %;у 2014 р.-98,8%.

Тарифи на аеропортові збори (посадка-зліт, обслуговування пасажирів в аеровокзалі, забезпечення авіаційної безпеки, наднормативна стоянка) затверджені наказом Міністерства транспорту і зв'язку України від 26.03.2008 р. № 337. [10].

Табляня 1.- Виробничі показники діяльності веропорту Дії МА «Бориспіль» за 1-ше півріччя 2014 року

Показники	один, виміру	t-ше півріччя 2014 р		%	1-ше пів. 2013 р	Приріст %
		план	факт			
Рейси	кільк.	37 472	35 810	96	35 714	0
Пасажири	тис.чол.	3 458	3 131,1	91	3 289,6	-5
Пошта	т	3 077	2 468,5	80	3 065,8	-19
Вантаж	т	12310	! 1 374.0	92	12790,2	-11

На 2013 р. ДП МА «Бориспіль» було заплановано обслужити 83 350 рейсів та 234 тис. пасажирів. Фактично аеропортом здійснено 80 870 рейсів, або 97% виконання плану та перевезено 7 927 тис. пасажирів 96% до запланованої кількості. За 1-е півріччя 2014 р ДП МА «Бориспіль» було заплановано обслужити 37 472 рейсів, однак, фактично обслуговано 35 810 рейсів, що на 4% менше запланованих, тобто залишився рівень, досягнутий у 1 - півріччі 2013 р. [4].

Протягом 2012 та 2013 рр. спостерігаюся скорочення рейсів на 4,9% іноземними авіакомпаніями. Авіакомпанії СІД наприклад скоротили свої рейси на 1%, а авіакомпанії України - на 26.2% (через припинення у 2013 р. рейсів авіакомпанії «Аеросвіт»). Частка рейсів українських авіакомпаній становить 60%. У 2013 р. найбільше рейсів до аеропорту виконали авіакомпанії: "МАУ" - 46,1%, «Lufthansa»: - 4,3%, «Аерофлот» - 3,5%. «Дчіпроавіа» - 3,3%, «Роза ветров» - 3.2%.

У терміналах аеропорту обслуговано 1 926.9 тис. пас, що на - 7% менше порівняно з 2012 р. Іноземні авіакомпанії перевезли до аеропорту пасажирів на 8,8% більше, ніж у 2012 р. авіакомпанії СІД збільшили кількість перевезень пасажирів на 13%.

На рейсах українських авіакомпаній в аеропорту обслуговано 5 101,4 тис. пасажирів, що на 13,7% менше ніж у 2012 р. Найбільша частка

пасажирів перевезених через аеропорт припадає на авіакомпанії: "МАУ" - 49,7%, «Роза ветров» - 5,6 %, «Lufthansa» - 5,6%, «UT-Air-Україна» - 5,1%, «Аэрофлот» - 4,7%.

За 2012 р. в аеропорту ДП МА «Бориспіль» оформлено 26 712,5 т вантажу, що на 19% менше, ніж у 2013 р. Найбільшу частку вантажних перевезень виконано рейсами авіакомпаній: "МАУ" - 31,3%, «Turkish Airlines» - 19,2%, «Еигореап Air Transport») - 12,2%, «Lufthansa» - 5,2%. Аеропортом оформлено 6300,3 т поштових відправлень, з них 58,1% доставлено іноземними авіакомпаніями і 41,8 % українськими. Найбільшу частку поштових перевезень виконано рейсами авіакомпанії «МАУ» - 40,9%, авіакомпанії «Lufthansa» - 17,9%, «KLM» - 8,0%, «Аэрофлот» - 5,7%. [3, с.45].

За 1-е півріччя- 2014 р. іноземні авіакомпанії скоротили кількість рейсів на 6%, з них авіакомпанія «Lufthansa» на - 17,1%, «Ausinan Airlines») на 33,2%, «Estonian Air» - на 20%, «Alitalia» на 43,8%. Серед авіакомпаній СНД збільшення кількості рейсів (в основному у 1 кварталі 2014 р.) становило 15,1%, серед них в авіакомпаніях «Аерофлот» - 30,6%, «Белавиа»⁴ - 62,3%, «Сибирь» - 46,3%, «Азербайджанські авіалінії» - 40,2%. Українські авіакомпанії виконали за цей час 20 677 рейсів, що порівняно з 2013 р. становить приріст на 1 %.

Частка рейсів українських авіакомпаній сягає 57,7%, у тому числі авіакомпанії "МАУ"- 46%, «Дкіпроавіа» - 3,7%, "Роза ветров" - 2,6%. «UT-Air-Україна» - 3,2%.

За 1-е півріччя 2014 р. обслуговано пасажирів у терміналях аеропорту 3 131,1 тис. пасажирів, що на 5% менше, ніж у 1-у півріччі 2013 р.

Іноземні авіакомпанії перевезли менше пасажирів на - 18%, авіакомпанії СНД збільшили перевезення на 2% (за рахунок показників 1 кварталу).

На рейсах українських авіакомпаній в аеропорту за цей період обслуговано 2 016,6 тис. пасажирів, що виходить на рівень показників відповідного періоду 2013р.

Частка перевезених пасажирів на рейсах українських авіакомпаній становить 64,4%. Найбільшу кількість пасажирів через аеропорт ДП МА «Бориспіль» перевезли авіакомпанії: "МАУ" - 49%, «UT-Air-Україна» - 6,4%, «Аэрофлот» - 5,9%, "Роза ветров" - 5,3 %, "Turkish airlines"⁵ - 3,1%. 9).

Таблиця 2.-Фактичне виконання показників фінансового плану ДП МІА «Бориспіль» (тис, грн.)

Показники фінансового плану		Чистий дохід (виручка) від реалізації послуг всього	Допоміжне обслуговування авіаційного транспорту	Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення та діяльності засобів розміщення на період відпустки та іншого тимчасового проживання *т ч.	Постачання пари, гарячої води та кондиціонованого повітря	Інші витрати діяльності	Діяльність об'єктів соціальної інфраструктури
2013 р.	план	15045 68	1 465 074	21 286	6 009	121 36	63
	факт	1 384 761	1 351 4Ю	19 352	4 704	921 6	70
Відхилення	тис. грн.	-119 807	-113 655	-1 934	-1 305	292 0	7
	%	-8	-7,7		-22	-24	11
I півріччя 2014	план	713 9 41	702 7 80	8 062	3 074		25
	факт	727 784	718 879.6	6 223	2 649		32.4
Відхилення	тис. грн.	13 843	16 099.6	-1 839	•425		7,04
	%	1.9	АЛ	-22,8	-13.8		29,6

За I півріччя 2014 р. в аеропорту «Бориспіль» оброблено 11 374 т вантажу, у тому числі того, що надійшло та відправлено рейсами іноземних авіакомпаній - 69,5%, українськими авіакомпаніями - 30,4%. Найбільшу кількість вантажу через аеропорт перевезли авіакомпанії "МАУ" - 29,7%, "Turkish airlines" - 15,3%, «Egoreap Air Transport» - 12,8%, «Emirates» -10,2%, "Lufthansa" - 4,6%. Аеропортом оформлено 2 468,5 т пошти, 57,2% якої перевезено іноземними авіакомпаніями та 42,8 % - українськими. Найбільшу частку поштових перевезень виконано рейсами авіакомпанії "МАУ" -42,8%. "Lufthansa" - 12,5 %. "KLM" - 9,4%, "Turkish airlines " -6,7%.

За підсумками 2013 р., тан надходжень від чистого доходу (виручки) від реалізації послуг виконаний на 92%, тобто недоотримано 119,8

млн. грн. в основному за рахунок послуг, віднесених до розділу «Допоміжне обслуговування авіаційного транспорту» як доходи аеропорту від авіаційної та неавіаційної діяльності. За підсумками 2013 р. заплановані показники скоротилися на 7,7%, оскільки доходи від послуг авіаційної діяльності виконані на 92,1%, від неавіаційної на 91,9%. [7, с. 13 j

Недоотримані планом доходи від послуг авіаційної діяльності за підсумками 2013 р. становило 93,9 млн. грн. з них:

- доотримані заплановані доходи пасажирського зборів за зліт-посадку, за авіабезпеку та від додаткових послуг з наземного обслуговування на суму 71,2 млн. грн. внаслідок невиконання плану обсягових показників аеропорту (пасажиропотока та рейсів) за через відсутність нових ставок зборів з авіабезпеки на міжнародних рейсах, які планувалися з IV кварталу 2013р.;

- фінансовим планом на 2013 р. був передбачений розвиток нового виду діяльності аеропорту - заправлення літаків авіаперевізників, від реалізації якого планувалось отримати 30,3 млн. грн. доходу. Однак надання таких послуг у 2013 р. з об'єктивних причин було перенесено на IV квартал 2014 р.

Недоодержані також заплановані на 2013 р. доходи від послуг неавіаційної діяльності в сумі 25,9 млн. грн. З них:

- доходи від послуг служби паливно-мастильних матеріалів - на 1,4 млн. грн. через невиконання планових показників щодо кількості обслугованих рейсів протягом 2013 р.;

- доходи від послуг хендлінгових агентів - на 11,5 млн. грн.;

- доходи від послуг готелів аеропорту та пансіонату «Політ» - на 1,9 млн. грн. внаслідок зменшення попиту та посилення конкуренції на ринку цих послуг;

- не виконані планові показники 2013 р. доходів від послуг 2 виробництва тепла за розділом «Постачання пари, гарячої води» на 1,3 млн грн. через зниження подачі тепла у зв'язку теплими погодними умовами та зменшенням кількості договорів* на комунальні послуги;

- недоодержано 24% доходів на комунальні послуги (за винятком виробництва тепла) та на послуги дротового/бездротового зв'язку, як віднесені до «Інших видів діяльності», та основного пасажиропотоку у новий термінал та з переглядом договорів на комунальні послуги [5].

Таблиця 3.- Структура доходів ДП МА «Бориспіль»
2012-2013 Зр.р. (тис, грн.)

Показники	Частка в заг.доходах (%)	2013	2012	зміна
Чистий дохід (виручка) від діяльності підприємства в т.ч.	100%	1 384 761	1 510 548	-125 787
Авіаційна діяльність в т.ч.	78.9%	1 092 574	1 225 100	-132 526
аеропортові збори	56.6%	783 889	844 444	-60 555
наземне обслуговування	10.1%	140 409	203 701	-63 292
інші послуги	12.2%	168 276	176 955	-8 679
Неавіаційна діяльність в т.ч.	21.1%	292 187	285 448	6 739
послуги ІТ-сфери	1.2%	16 505	18 038	-1 534
обслуговування VIP- пасажирів	3.1%	43 016	58 555	-15 539
послуги служби ГСМ	2.4%	33 383	49 693	-16 310
послуги служби ПВО	1.5%	21 067	20 666	401
% від виручки	6.9%	96 105	62 260	33 845
комунальні послуги	0.9%	12 602	20 412	-7 810
послуги зв'язку	0.3%	4 176	5 228	-1 052
послуги хендл агентів	0.5%	6 298	5 893	405
обслуговування цінних вантажів	0.2%	3 341	2 821	520
паркування	0.9%	12 618	5 931	6 687
таксопослуги	1.4%	19 321	9 450	9 871
інші послуги	1.5%	20 907	22 834	-1 927
пансіонат "Політ"	0.2%	2 847	3 667	-820

Показник планових надходжень від чистого доходу (виручки) за надання послуг у 1-у півріччі 2014 р. виконано на 101,9%. Доходи, віднесені до розділу «Допоміжне обслуговування авіаційного транспорту» включають Доходи аеропорту від авіаційної та неавіаційної діяльності. За підсумками I-го півріччя 2014 р., заплановані показники збільшилися на 102,3%, з них Доходи від послуг авіаційної діяльності - виконані на 104% і доходи від неавіаційної діяльності - на 96%.

**Таблиця 4.- Порівняння структури доходів ДП 14 А «Бориспіль»
1 півріччя 2013 р. та 1 півріччя 2014 р. (тис, грн.)**

Показники	Частка в заг. доходах (%)	I півріччя	I півріччя	Ідхилення
		2014 р.	2013 р.	
Чистий дохід (виручка) від реалізації послуг в т.ч.	100%	727 784	608 895	118 889
Авіаційна діяльність в.ч.	78.5%	571 324	484 462	86 862
пасажирський збір	32.8%	238 704	197 561	41 143
збір за посадку-зльот	15.5%	112 923	80 883	32 040
наземне обслуговування повітряних суден	8.7%	63 011	57 579	5 432
збір за авіабезпеку	8.7%	63 054	50 295	12 759
збір за стоянку	2.8%	20 345	10 803	9 542.
додаткові послуги з наземного обслугов. ПС	10.1%	73 287	87 341	-10 054
Неавіаційна діяльність в г.ч.	21.5%	156 460	124 434	32 027
послуги VIP- пасажирам	2.4%	17 652	20 087	-2 436
послуги служби забезпечення галівомастильн.матеріал.	2.1%	15 037	15 003	34
послуги служби поштово-вантажного обслуговування	1.3%	9 531	10 293	-762
% від виручки	2.6%	18 686	35 516	-16 830
магазини безмитної торгівлі та пункти харчування	8.2%	59 830	0	59 830
послуги хіндлінгоаих агентів		0	2 933	
послуги з відправлення/прийняття між.ч.х вантажів	0.2%	1 577	1 359	218
послуги зв'язку	0.2%	1 778	2 308	-530
послуги паркування	0.8%	6 054	4 101	1 953
таксопозачеження	0.7%	4 886	8 212	-3 326
автобусна станція	0.0%	105	0	105
послуги ангарного комплексу	0.7%	5 027	4 897	130
послуги т стелю	0.9%	6 223	7 435	-1 212
виробництво тепла та гаон	0.4%	2 649	2 958	-309
послуги пансіонату Поліг	0.0%	0	428	-428
комунальні послуги	0.4%	2 958	4 304	-1 346
інші носу ги	0.6%	4 468	4 601	-133

Скорочення доходів від послуг неавіаційної діяльності відбулося під впливом невиконання запланованих показників доходів від послуг служби паливно-мастильних матеріалів на 15% (через зменшення кількості запланованих рейсів обслуговування на 4%), доходів від послуг пунктів харчування пасажирів - на 11% (кількість обслугованих пасажирів скоротилась на 9%), доходів від рекламних послуг - на 31% та комунальних послуг - на 30% [8, с.34]

У 2013 р. структура доходів аеропорту від реалізації послуг складалася з 78,9% доходів від авіаційної діяльності та 21,1 % доходів від неавіаційної діяльності.

Доходи від авіаційної діяльності аеропорту формувалися за рахунок доходів від аеропортових зборів 56,6%, від послуг наземного обслуговування рейсів 10% та 12,2% доходів від інших видів послуг, надавалися авіакомпаніям; на запит.

Неавіаційні доходи аеропорту склалися з обслуговування VIP-пасажирів терміналу D, готелів аеропорту, послуг, служб поштово-вантажного обслуговування, паливо-мастильних матеріалів, комунальних послуг, послуг зв'язку тощо (табл. 5).

У першому півріччі 2014 р. структура доходів аеропорту від реалізації послуг складалася з доходів від авіаційної діяльності 78.5% та доходів від неавіаційної діяльності - 21,5%.

Доходи від авіаційної діяльності аеропорту формувалися за рахунок надання аеропортових зборів 59.8%, послуг з наземного обслуговування рейсів 18.7% та інших послуг, які замовлялися авіакомпаніями.

Неавіаційні доходи аеропорту склалися з послуг обслуговування VIP-пасажирів терміналу «D», послуг готелів аеропорту, служби поштово-вантажного обслуговування, служби гшшано-мастильних матеріалів, комунальних послуг, послуг зв'язку, паркувзння тощо (табл. 6).

Порівняно з 5-м півріччям 2013 р. чистий дохід (виручка) від реалізації послуг у 2014 р. зросла на 20% у тому числі збільшились:

-доходи від послуг авіаційної діяльності на 18% (на 86.8 млн. грн.)^в основному за рахунок зростання курсу іноземної валюти;

-доходи від послуг неавіаційної діяльності - на 26% (32 млн. грн.) за Рахунок розвитку нового виду діяльності «Магазинів безмитної торгівлі та пунктів харчування» 59,8 млн. грн, а також збільшились доходи від послуг Висування.

Таблиця 5.- Розрахунок доходів в ДО МА «Бориспіль»

		1191691	1416004	1510548	1384761	727784
Загальний дохід	Пасажиропотік, тис. чол.	6700	8047,1	8478	7926,9	3131,1
	Загальний дохід (фjН./пас.)	177,86	175,96	178,17	174,69	232,44
Дохід від авіаційної діяльності,	Дохід авіа, тис. грн	961578	1156 185	1255063	1092574	571324
	Пасажиропотік, тис. чол.	6700	8047,1	8478	7926,9	3131,1
	Дохід на 1 пасажера (фii./пас.)	143,52	143,68	148,04	137,83	182,47
Дохід від неавіаційної діяльності	Дохід неавіа. тис. фН	230112	259819	285448	292187	156460
	Пасажиропотік, тис. чол.	6700	8047,1	8478,1	7926,6	3131,1
	Дохід на 1 пасажера (фн./пас.)	34,35	32,29	33,67	36,86	49,97 ...

Проте у 2014 р. відбулося скорочення доходів від послуг обслуговування VIP - пасажирів терміналу «D» (на 2 436 тис. грн.) внаслідок зменшення кількості пасажирів, які скористалися цими послугами.

Зменшилися порівняно з 2013 р.і надходження від послуг готелів на 1212 тис. грн., що також пояснюється зменшенням кількості обслуговуваних пасажирів. [6, с.54].

Таблиця 6.- Розрахунок запільних витрат на 1 пасажера для ДП МА «Бориспіль» та ЛПГ МА «Львів» станом на 01.10.2014с. (пш.тгс.)

Аеропорти	Показники	Січсігл-вересійі ш «• riiifani'i i ^ММІЖІUM ii
ДП МА «Бориспіль»	Втрати, тис грн	1 444 745
	Пасажиропотік, тис. чол.	5322,1
	Загальний витрати (грп./пас.^	271,46
ДП МА "Львів"	Витрати, тис. гри	144126
	Пасажиропотік, тис. чол.	469,4
	Загальний витрати (гри/пас.)	307,04

Для оцінки ефективності функціонування аеропортів можна загіропоігувати такий переліх показників, які в комплексі можуть адекватно відобразити стан економічної діяльності аеропортів:

1 Загальний дохід, у розрахунку на 1 пасажира (грн./пас.) одержаний від авіаційної та неавіаційної діяльності аеропорту.

2 Загальні витрати, які припадають на 1 пасажира (гри./пас, які відображають узагальнену асропортову вартість відправки 1 пасажира і складаються з витрат на прийом та відправлення повітряних суден, на технічне та комерційне обслуговування літаків тощо

3. Дохід від авіаційної діяльності у розрахунку на 1 пасажира (грн./пас.) є найбільш реальним та строго регламентованим доходом аеропорту [і].

4. Неавіаційний дохід, у розрахунку на 1 пасажира (грн./пас).

5 Показник продуктивності праці (пас/сл) відображає реальні виграти граці працівників аеропорту з розрахунку на кожного відправленого пасажира. Найкращим показником для аеропорту Бориспіль с 2049 чол./сл. Він розраховується як відношення відправлених пасажирів або перевезених пасажирів (можливо окремо вантаж та пошта або приведені відправлені) одним співробітником аеропорту [1]. Для розрахунку продуктивності праці ми використали показники загальної кількості перевезених пасажирів аеропортами України та чисельності персонажу в аеропортах табл. 7. Таблиця 7,-Розрахунок продуктивності праці провідних

аеропортів України 2012р.

Пасажиропотік. тис. чол.	8478	1000	576	501;4	907,6 ¹	861,9
Чисельність персоналу, чол	5140	95	820	813	1500	1075
Продуктивність праці	1649	1048	702	617	605	802
Місце	1	2	4	5	6	3

Висновки. Впродовж 2013 року обсяг пасажироперевезень скоротився на 7%, вантажоперевезень - на 19% порівняно з 2017. роком. В порівнянні з даними за 1-ге півріччя 2013-2014 року пасажиноперевезенн в 2014 році аеропорту «Бориспіль» зменшилось на 5%, вантажоперевезення -на 11%, в 1 півріччі 2014 року залишився рівень обслуговування рейсів Досягнутий у 1 - півріччі 2013 р. В останні роки динаміка обслуговування рейсів та пасажирів погіршується Поріпняно з 1-м півріччям 2013 р. чистий дохід від реалізації послуг у 2014 р. зріс на 20%. Доходи від послуг аеропорту складаються з авіаційної та іюавіаційної видів діяльності. Дохід

від авіаційної діяльності збільшився на 86 862 тис.грн, від неавіаційної діяльності - 32 027 тис. грн.Сьогодні повітряний транспорт та пов'язана з ним наземна інфраструктура, мають значний вплив на розвиток ришу пасажирських перевезень та економіку України в цілому. В роботі проведено дослідження аналізу господарської діяльності підприємств авіатранспортної галузі, а саме обсяг фактичного і планового пасажире - та вантажоперевезень, чистий дохід від реалізації послуг (авіаційна та неавіаційна діяльність) аеропорту «Бориспіль».

Список використаних джерел

- 1.Офіційний сайт Державношккомітету статистики України [Електронний ресурс]. -Режим доступу: [http://ww\v.ukrstat.gov.ua'](http://ww.v.ukrstat.gov.ua)
- 2.Омельяненко СЛ.' Прогнозування розвитку аеропортів України і оці:зка ефективності їх функціонування: дис. кандидата економічних наук: 08.07.04/ С.Л.Омельяненко. -К., 2004. -213с.
- 3.ТроценкоА. М. Аеропорти України / А. М. Троцнко. - К.: Європейський університет. 20 П
- 4.Крапко О.М., Балаба В.А., Перспективи розвитку українських аеропортів -«Бориспіль» та «Жуляии»: Розвиток міжнародних економічних відносин на сучасному етапі: міжнародна науково - практична конференція: тези доп.- К., 2013. -С 116.
- 5.Офіційний сайт аеропорту «Бориспіль» [Електронний ресурс]. - Роїгим доступу: <https://kbp.aero/>
- 6.Дайнека О.Г. Єдина транспортна система. - Харків: ХДЗТ - 2000 - і 07 - с.
- 7.Садловська І. П Формування стратегії економічного розвитку авіатранспортных підприємств. - К , 2004.
- 8.Парій В. М.Формування економічного механізму оперативного управління аеропортом, - К., 2006.
- 9.Олянюк П.В. Повітряний транспорт в сучасному еліті. СПб., 2002
10. Н. Ашфорд и др. Функционирование аэропорта. /Перевод В.И. Козурииа. - М.: Транспорт, 1991.

О. Крапко

ANALYSIS OF ENTERPRISES AIR TRANSPORT SECTOR

The article analyzes the airlines at the airports of Ukraine. Compared to production performance leading airlines for die indicators: income strucnure, performance, actual performance plan. Calculated performance of individual airports in Ukraine. To assess the efficiency of airports could offer a list of indicators that together can adequately reflect the state of economic activity airports:

1. Total revenue per 1 passenger (UAH/Pass.) Obtained from aviation and non-aviation activity airport.

2. General costs per 1 passenger (UAH/Pass.) Reflecting generalized airport cost of sending one passenger, and consist of costs for the reception and departure of aircraft, the technical and commercial aircraft maintenance and so on.

3. The income of aviation activity per 1 passenger (UAH/Pass) is the most strictly regulated and the real income of the airport.

4. The non-aeronautical revenue per passenger 1 (UAH / Pass.).

5. Value of productivity (passengers / ft) reflects the real costs of employees of the airport sent per each passenger. The best indicator for Boryspil airport is 2,049 people. / Ft. It is calculated as the ratio of outgoing passengers or passengers (maybe apart cargo and mail sent or given) one airport employee. To calculate productivity indicators we used the total number of passengers the airports of Ukraine and staffing levels at airports.

Today, air transport and associated ground infrastructure, have a significant impact on the market of passenger transportation and the economy of Ukraine in general. The paper conducted research analyzing economic activity of the air transport sector, namely the volume of actual and planned passenger and freight, net sales services (aviation and non-aviation activities) airport "Borispol". During 2013 the volume of passenger traffic decreased by 7%, cargo transportation - 19% compared to the year 2012. Compared with data for the 1st half year 2013-2014 passenger traffic in 2014. The airport "Borispol" has decreased by 5%, cargo transportation - 11%. In the 1st half of 2014 the remaining service flights made in one - half 2013. In recent years, the dynamics of flight and passenger service deteriorates. For the 1st half of 2014 in the "Boryspil" airport handled 1,374 tens of cargo, including that received and sent flights of foreign airlines - 69.5%, Ukrainian airlines - 30.4%. The greatest amount of cargo moved through the airport airline "UIA" - 29.7%, "Turkish airlines" - 15.3%, «European Air Transporty, - 12.8%, «Emirates» - 10.2%, "Lufthansa" - 4.6%. Airport decorated 2 468.5 tons of mail, 57.2% of which is carried by foreign airlines and 42.8% - Ukrainian. The largest share of mail traffic of flights airline "UIA" - 42.8%, "Lufthansa" - 12.5%, "KLM" - 9.4%. Turkish airlines" - 6.7%.

In the first half of 2014 the structure of revenues from the sale of airport "Boryspil" services consisted of Aviation Revenues 78.5% and revenues from non-aviation activities - 21.5%. Revenues from aviation airport formed through the provision of airport charges 59.8%, ground handling services of flights 18.7% and other services ordered airlines. Airport non-aeronautical revenues consisted of services VIP-passenger terminal «D», Airport services, postal service truck maintenance services of fuels and lubricants, utilities, communication services, parking, etc. However, in 2014 there was a reduction of revenues from maintenance services VIP - passenger terminal «D» (2 436 thousand UAH) By reducing the number of passengers who used these services.

ОПТИМІЗАЦІЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

В статті досліджено науково-теоретичні аспекти оцінювання рівня фінансового розвитку підприємства за допомогою таксономічного показника розвитку. Запропоновано методичне забезпечення оцінки рівня фінансового розвитку підприємств в сучасних умовах. Науково обґрунтовано практичні аспекти застосування у діяльності підприємств запропонованого методичного забезпечення.

Ключові слова: оцінка, фінансовий розвиток підприємства, метод таксономічного аналізу, оцінка, інтегральний показник

В статье исследованы научно-теоретические аспекты оценки уровня финансового развития предприятия с помощью таксономического показателя развития. Предложено методическое обеспечение оценки уровня финансового развития предприятий в современных условиях. Научно обосновано практические аспекты применения в деятельности предприятий предложенного методического обеспечения.

Ключевые слова: оценка, финансовое развитие предприятия, метод таксономического анализа, оценка, интегральный показатель

Постановка проблеми. Стратегічне фінансове управління підприємством вимагає забезпечення його фінансового розвитку в умовах кризової ситуації в країні, зростання фінансових ризиків та інших дестабілізуючих факторів. Ці тенденції вимагають забезпечення стабільного стану підприємства.

В умовах конкурентного ринкового середовища фінансовий розвиток будь-якого підприємства багато в чому залежить від особливостей формування капіталу компанії та оптимальності його структури. Для прийняття ефективних рішень щодо оптимізації фінансового розвитку підприємства, необхідно постійно здійснювати пошук оптимального взаємозв'язку між власним капіталом і позиковими джерелами фінансування.

Аналіз досліджень і публікацій. В економічній літературі теоретичні і методичні аспекти управління фінансовим розвитком у різних предметних сферах досліджували такі вчені як: Т. Г. Бень, В. Ю. Бодако[^]ький, Н. М. Внукова, С. Л. Гольдштейн, С. Б. Довбня, М. О. Кизпм, В. Плюта, О. В. Расвнева, Н. Ю. Рекова, О. М. Тищенко, О. М. Тридід, В. С. Хвоетенко., О. М. Ясіремська та ін.

Метою статті є розробка практичних рекомендацій з оптимізації рівня фінансового розвитку підприємства з застосуванням математичного моделювання.

Викладення матеріалу. На практиці існують різноманітні методи аналізу, які використовуються для оцінки рівня фінансового розвитку

підприємства: таксономічний аналіз розвитку, кореляційний аналіз, регресійний аналіз, характеристику яких надано в табл. I [7]. Одним з перших методів дослідження багатовимірних об'єктів стало визначення таксономічного показника рівня розвитку, який являє собою синтетичну величину рівнодіючу всіх ознак, що характеризують одиниці досліджуваної сукупності. Це дозволяє впорядкувати елементи даної сукупності.

Таблиця 1-Методи оцінки ефективності діяльності підприємства

Методи	Характеристика метода
Кореляційний аналіз	Встановлення зв'язку та вимір її тісноти між спостереженнями, які можна вважати випадковими та обраними з сукупності, що розподіляється за нормальним законом розподілу
Регресійний аналіз	Встановлення аналітичного вираження залежності між досліджуваними ознаками, показує, як в середньому змінюється результат (залежний) показника при зміні будь-якого з незалежних показників
Таксономічний аналіз	Співставлення об'єктів, які характеризуються великою кількістю ознак, вирішує проблеми «порядкування багатомірного статистичного матеріалу в єдину кількісну характеристику, можливість побудови загальної оцінки складного об'єкта» або процесу

Головною метою аналітика при використанні методу таксономічного аналізу є отримання інформації про наявність або відсутність однорідності в сукупності аналізованих об'єктів, про певні локальні згущення або розрідження й навіть «вільні простори» у цій сукупності точок-об'єктів [8]. Окрім того стане можливим охарактеризувати "вузькі місця" найбільшого впливу на зміну даного таксономічного показника. Алгоритм побудови таксономічного показника розвитку надав В. Плюта (рис. 1) [7].

Таксономічний показник може набувати значення в інтервалі $[0; 1]$ та має при цьому таку інтерпретацію: окремий об'єкт (процес) у даному періоді тим більше розвинутий, чим ближче значення узагальнюючого показника до одиниці. З його допомогою можна оцінити досягнутий у деякий період або момент часу 'середній' рівень значення ознак, що характеризують явище чи процес.

Сформуємо узагальнюючу оцінку рівня оптимізації структури капіталу підприємства ТОВ фірми «Дизель».

Рисунок. 1. Алгоритм формування таксономічного показника

Спочатку сформуємо матрицю спостережень, яка містить значення показників, використовуваних для аналізу. Вибір показників повинен ґрунтуватися на тому, що їх зміст та кількість надають можливість охопити максимальний обсяг аналітичних напрямків та комплексно оцінити фінансовий стан суб'єкта господарювання. Показники, що характеризують капітал підприємства, необхідні для обчислення інтегрального показника, представлені в табл.2.

Таблиця 2- Вхідні дані для таксономічного аналізу

Показник	2012 рік	2013 рік	2014 рік
1. Власний капітал, тис. грн.	9,8	-46,8	-32,8
2. Доля позикових коштів, %	61,42	170,69	142,76
3. Чистий прибуток, тис. грн.	-18,2	-56,6	14,0
4. Коефіцієнт фінансової залежності	2,59	-1,41	-2,34
5. Коефіцієнт автономії	0,38	-0,71	-0,43
6. Коефіцієнт фінансового ризику	1,55	-2,42	-3,34
7. Коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу	-71,65	-85,49	18,25

Вихідні дані для проведення таксономічного аналізу виражені специфічно для кожної ознаки, в одиницях виміру. Тому для подальших розрахунків необхідною є процедура стандартизації, Стандартизація дозволяє, поїбутисі від одиниці виміру, як вартісної, гак і натуральної. Формування матриці стандартизованих значень здійснюється з використанням формули:

$$Z_{ij} = \frac{X_{ij} - \bar{X}_j}{\sigma_j} \quad (1)$$

де X_{ij} - значення показника j в період часу i ;

$\bar{X}_j$ - середнє значення, показника j за всіма періодами.

Середні значення по кожному із локазнихів, для формування матриці стандартизованих значень, надані в табл. 3.

Таблиця 3-Розрахунок *> для стандартизації елементів матриці

$\bar{X}_j$	$\bar{X}_1$	$\bar{X}_2$	$\bar{X}_3$	$\bar{X}_4$	$\bar{X}_5$	$\bar{X}_6$	$\bar{X}_7$
Значення	-23,27	124,96	-20,27	0,39	-0,25	-1,40	46,30

Матриця стандартизованих значень ггредставлена у табл. 4.

Таблиця 4-Матриця стандартизованих значень таксономічного показника TOR фірми «Дизель»

f	0,42	0,49	0,49	-6,64	-1,52	-1,11	1,55
1 ^x	2,01	1,37	2,79	3,62	2,84	1,73	1,85
1	1,4!	1,14	-0,69	6,00	1,72	2,39	-0,39
1....							

Стандартизуючи значення елементів матриці спостережень, визначається середнє значення за кожним показником

Наступний етап - диференціація ознак матриці спостережень на стимулятори та дестимулятори. Підставою ятя розподілу є. характер впливу кожного з показників на рівень розвитку об'єкта дослідження,

Ознаки, що виливають позитивно відносять до стимуляторів., а ознаки, які гальмують розвиток до дестимуляторів. Характеристика показників

Таблиця 5-1 Показники для визначення інтегрального показника оптимальності структури капіталу

Показник	Характеристика з точки зору оптимізації структури капіталу	Стимулятор/ Дестимулятор
1. Власний капітал, тис. грн.	Виступає основним джерелом формування капіталу підприємства	стимулятор
2. Доля позикових коштів, %	Збільшення долі позикових коштів призводить до зменшення рівня фінансової стійкості	дестимулятор
3. Чистий прибуток, тис. грн.	Характеризує фінансовий результат використання наявних ресурсів підприємством	стимулятор
4. Коефіцієнт фінансової залежності	Характеризує наявність у підприємства значної частки джерел фінансування у вигляді зовнішніх запозичень, що негативно впливає на структуру капіталу	дестимулятор
5. Коефіцієнт автономії	Характеризує частку власних капіталу підприємства у загальній сумі капіталу, авансованих у його діяльність. Чим вище значення даного коефіцієнта, тим більш фінансово стійким, стабільним і більш незалежним від зовнішніх кредиторів є підприємство	стимулятор
6. Коефіцієнт фінансового ризику	Характеризує ступінь ризику для інвестора, тому зростання негативно впливає на рівень залучення додаткового капіталу	дестимулятор
7. Коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу	Характеризує ефективність використання кожної гривні наявних фінансових ресурсів	стимулятор

Диференціація ознак на стимулюючі та дестимулюючі є основою побудови еталону розвитку (вектор-еталон P_0), елементи якого мають координати X_{0j} та формуються зі значень показників таким чином (2):

$$\begin{cases} X_{0j} = \max X_{ij} & \text{- якщо показник } j \text{ стимулятор} \\ X_{0j} = \min X_{ij} & \text{- якщо показник } j \text{ дестимулятор} \end{cases}$$

Таким чином, вектор-еталону для ТОВ фірми «Дизель», має координати :

$$P_0 = (2,01; 0,49; 2,79; -6,64; 2,84; -1,11; 1,85)$$

Четвертим етапом є розрахунок відстані між окремими спостереженнями та вектором-еталоном (формула 3):

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_1^m (Z_{ij} - Z_{0j})^2} \quad (3)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення j показника у період часу i ,

Z_{0j} – стандартизоване значення показника j у еталоні.

Далі слід розраховується середня відстань між спостереженнями за формулою:

$$\bar{C}_0 = \frac{1}{m} \sum_1^m C_{i0} \quad (4)$$

Відстань між елементами матриці та вектора еталона для досліджуваного підприємства на 2012 – 2014 роки:

$$C_{2012} = 5,3471$$

$$C_{2013} = 10,6769$$

$$C_{2014} = 13,8268$$

$$(5,3471 + 10,6769 + 13,8268) / 3 = 9,9503$$

Шостий етап передбачає здійснення розрахунку стандартного відхилення (S_0), максимально можливого відхилення від зведеного еталону (C_0), зведеного динамічного показника рівня розвитку (d_i):

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2} \quad (5)$$

$$C_0 = \bar{C}_0 + 2S_0 \quad (6)$$

$$d_i = \frac{C_{i0}}{C_0} \quad (7)$$

Розрахуємо S_0 :

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{3} \left((5.3471 - 9.9503)^2 + (10.6769 - 9.9503)^2 + (13.8268 - 9.9503)^2 \right)} = 3.4997;$$

Виходячи з цього C_0 дорівнює:

$$C_0 = 9.9503 + 2 * 3.4997 = 16.9497$$

Тоді d_i дорівнює:

$$d_{2012} = 5.3471 / 16.9497 = 0.3155$$

$$d_{2013} = 10.6769 / 16.9497 = 0.6299$$

$$d_{2014} = 13.8268 / 16.9497 = 0.8158$$

Останнім етапом таксономічного аналізу ефективності розвитку підприємства є розрахунок коефіцієнта таксономії (K_i), який здійснюється за формулою:

$$K_i = 1 - d_i \quad (8)$$

Визначимо рівень показника таксономії для ТОВ фірми «Дизель» > динаміці з 2012 по 2014 рік:

$$k_{2012} = 1 - 0.3155 = 0.6845$$

$k_{2013} = 1 - 0,6299 = 0,3701$
 $k_{2014} = 1 - 0,8158 = 0,1842$

Динаміку зміни коефіцієнта оцінки рівня ефективності діяльності підприємства відобразимо на рис. 2.

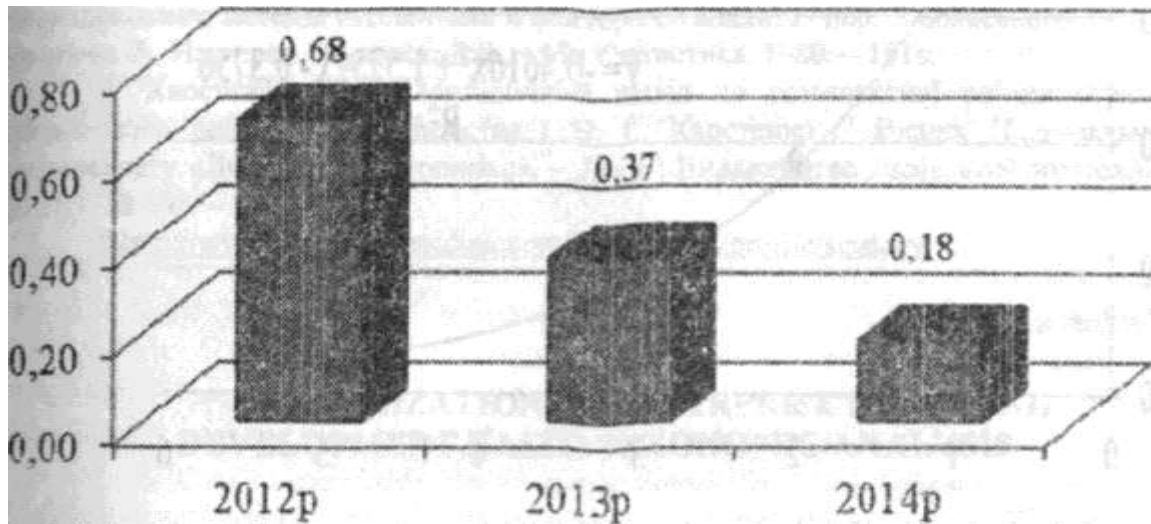

Рисунок 2. Динаміка змін таксономічного показника

Розрахунок показника таксономії для ТОВ фірми «Дизель» за 2012 -2014 роки показав, що протягом звітного періоду спостерігається падіння даного показника.

За допомогою вбудованих функцій програмного середовища MS Excel побудовано експоненціальну лінію тренда (рис. 3) та знайдено коефіцієнт детермінації моделі, який дорівнює 1.

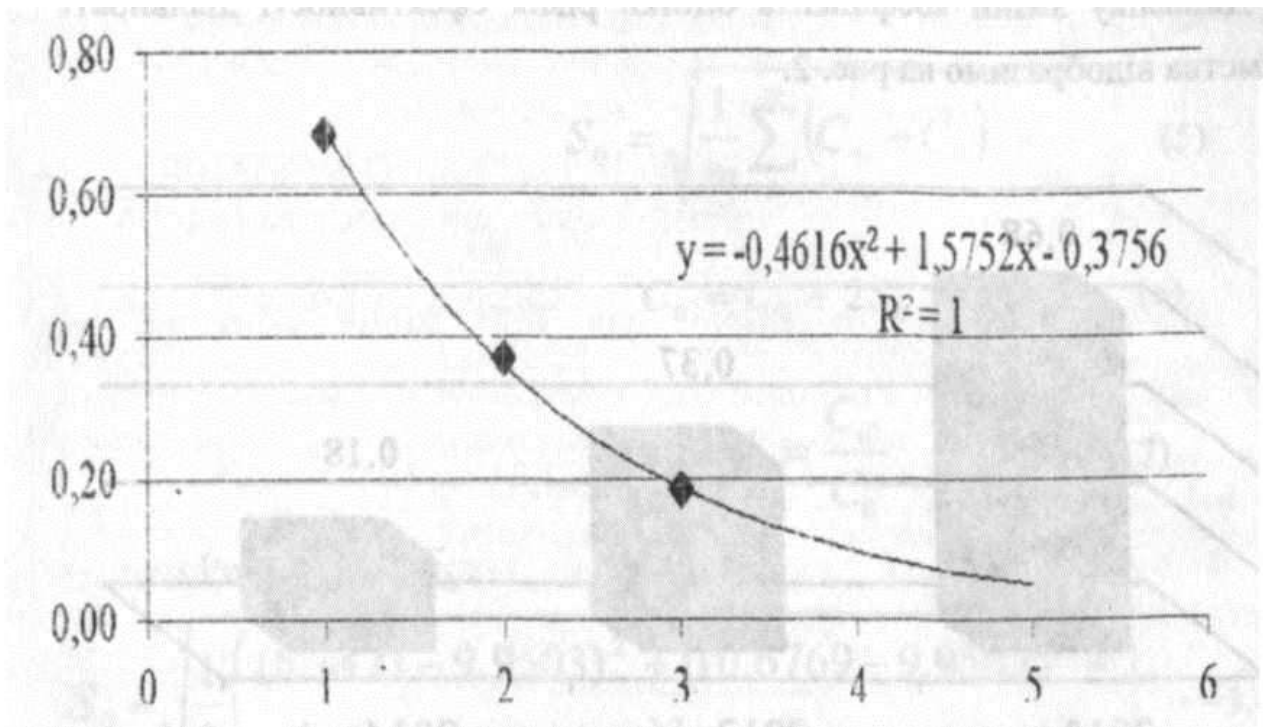
Таким чином, кореляцію заданої лінії тренда слід визнати суттєвою. На основі побудови періодичного тренда виявлено тенденцію до негативних змін показника ефективності діяльності підприємства.

Таким чином, на основі проведених розрахунків, можна відзначити, що показник таксономії на досліджуваному підприємстві протягом аналізованого періоду мав тенденцію до зниження.

Чим ближчий цей показник до одиниці, тим найоптимальніша структура капіталу.

Показник оптимальної структури капіталу у 2012 р. був найвищим, це означало, що структура капіталу підприємства в цьому році була найоптимальнішою. У 2013 - 2014 рр. наближається до нуля. Це свідчить про

зменшення ефективності використання джерел ресурсів підприємством, тому для подальшого збільшення потрібно розробляти ефективні управлінські рішення у питанні формування структури капіталу підприємстві

Рисунок 3. Динаміка рівня ефективності структури капіталу ТОВ фірми «Дизель»

Висновки. Отже, використання таксономічного аналізу дало змогу отримати результати : визначити рівень оптимізації структури капіталу підприємства. Ці результати мають практичну цінність у вирішенні актуальних питань дослідження та прогнозування рівня фінансового розвитку підприємства з метою розроблення своєчасних заходів щодо його стабілізації і підвищення.

Список використаних джерел:

1. Азарова А. О. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства : монографія / А. О. Азарова, О. В. Рудакова. - Вінниця : ВНТУ, 2010. - 172 с.
2. Дикань В. Л. Теорія й методи стратегічного управління / В. Л. Дикань // Збірник наукових праць Державного економіко - технологічного університету транспорту. Серія «Економіка і управління». - 2008. - № 12. - С. 214 -217'
3. Ковалев А. П. Анализ финансового состояния предприятия / А. П. Ковалев, В. П. Приватов. - М.: Центр экономики и маркетинга. - 2004. - 192 с.

4. Терещенко, О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч посібник / О. О. Терещенко. - К.: КНЕУ, 2003. - 554 с.

5. Іщук С. О. Моделі інтегрального оцінювання результатів фінансово-господарської діяльності промислових підприємств регіону / С. О. Іщук // Регіональна економіка. - 2008. - №2. - С. 25-34.

6. О. Тищенко Стратегія розвитку регіональних підприємств електроенергетики : аспекти формування : Монографія.-Х.: ВД «Інжек», 2008 -344с

7. Пліота В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа / пер. С польського Іванова В.. Науч.ред. Жуковской В., - М.: Статистика, 1980. - 151с.

8. Хвостенко В. С. Методичний підхід до комплексної оцінки стратегії фінансового розвитку підприємства / В. С. Хвостенко // Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». - Львів : Видавництво Львівської політехніки 2011. №698.- С. 125-132

9. [h\(tp://www.metinvestholding.com/ru/investors/profile/strategy/](http://www.metinvestholding.com/ru/investors/profile/strategy/)

Кигепко ТВ

OPTIMIZATION OF ENTERPRISE FINANCIAL DEVELOPMENT BASED TAXONOMIC ANALYSIS

The article investigates scientific-theoretical evaluation of the financial aspects of the company by means of taxonomic index because it is the resultant synthetic value of all signs characterizing the units studied population.

This allows you to sort the elements of the population. Formed a number of indicators to determine the optimal integral indicator of capital structure, liquidity and solvency, financial stability and profitability.

The calculation of these indicators made it possible quantified level of financial development and to identify weaknesses of the investigated companies.

Methodical provision of financial assessment of enterprises in modern conditions.

Scientific reasonably practical aspects of the application of the proposed methodological support enterprises that will predict the level of financial development of the company.

Keywords: evaluation, financial development piapryyestva method taxonomic analysis, evaluation, integral index

УДК 338.47:656.2

Міщенко М.І.

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ОСНОВНИХ ФОНДІВ

В статті представлено аналіз витривалих процесів основних фондів на транспорті та галузях*

Ключові слова: основні фонди, економічна ефективність, транспорт.

В статье представлено анализ устойчивых процессов основных фондов на транспорте и отраслях*

Ключевые слова: основные фонды, экономическая эффективность, транспорт.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національної економіки, що характеризується високим рівнем зносу засобів виробництва (Рис. 1), відставанням в інноваційному розвитку практично у всіх галузях, нестабільністю економічної формації, характерне посилення орієнтації господарюючих суб'єктів на ефективне використання наявних ресурсів, що забезпечують можливість здійснення виробничої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні виробничі фонди (далі ОВФ) є найважливішими ресурсами розвитку національної економіки. Вони формують матеріально-речовинну основу процесу виробництва. Процеси відтворення ОВФ носять лаговий характер.

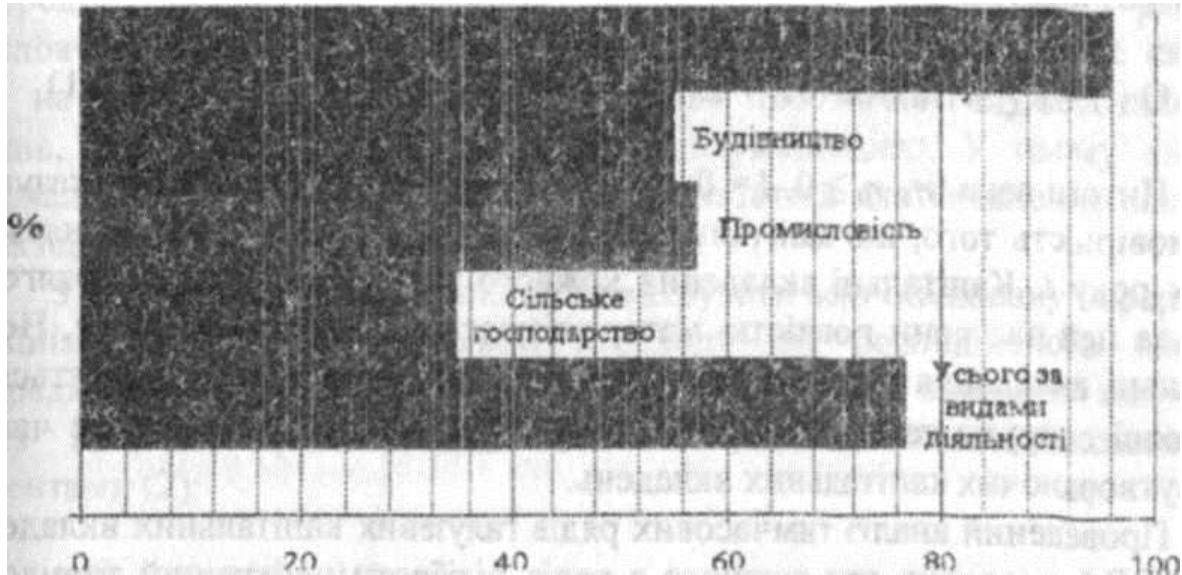
Лаг (англ. Lag) - економічний показник, що характеризує часовий інтервал між двома взаємозалежними економічними явищами, одне з яких є причиною, друге - наслідком [5].

Також лаг - розрив у часі між здійсненням капітальних вкладень і одержанням ефекту. Будівельний лаг - період часу, необхідний для перетворення капітальних вкладень в основні фонди і виробничі потужності підприємств та організацій [3].

Моделювання процесів відтворення ОВФ завжди займало важливе місце в системі економіко-математичних моделей [4]. У даний момент у процесі планування все сильніше проявляється необхідність урахування обмеженості всіх видів ресурсів, можливості підвищення їх вартості тощо.

Мета статті. Метою даної статті є розробка економічного методу підвищення ефективності відтворювальних процесів ОВФ, визначення найбільш достовірних оцінок етапних показників відтворення ОВФ на основі наявної статистичної інформації [2], використання цих оцінок для відтворення динаміки й вікової структури найважливіших факторів виробництва в коротко-, середньо-, довгостроковій перспективі.

Викладення основного матеріалу. Логіка роботи продиктована поставленою метою й полягає в з'єднанні теоретичного розкриття сутності досліджуваного явища й основних причинно-наслідкових зв'язків його руху з аналізом його фактичного стану і можливостей практичного використання розроблених теоретичних підходів. Відповідно до цього в статті розглядаються: питання формування відтворювальних процесів для ОВФ, аналіз і властивості наявної в кожному конкретному випадку статистичної інформації про економічний процес.

Рисунок 1. Ступінь зносу основних засобів за основним» видами економічної діяльності (розробка автора з матеріалами [2]).

Автором здійснене моделювання галузевих відтворювальних процесів основних факторів виробництва в органічній єдності із властивостями реальної статистичної інформації, запропоновані й обґрунтовані шляхи подальшого вдосконалювання методів визначення лагових показників в інвестиційно-фондових процесах, досліджені за допомогою лагових моделей процеси відтворення ОВФ в транспортній галузі, запропоновані й обґрунтовані методи розрахунків на перспективу динаміки й структури найважливіших виробничих ресурсів.

Процес формування ОВФ починається з моменту вкладення інвестицій (*КВ*) і проходить рад послідовних стадій. Капітальні вкладення якийсь час із Моменту їх утворення перебувають у складі незавершеного будівництва, т Потім вибувають із нього, перетворюючись у ОВФ, що знову вводять. Діалогічно знову уведені ОВФ, увійшовши в сукупність діючих ОВФ, Функціонують у їх складі доти, поки цілком не перейдуть у вибуття через Фізичний та моральний знос.

Обидві стадії процесу відтворення ОВФ характеризуються певними лаговими показниками, що відбивають тимчасовий зв'язок між динамікою елементів на "ВХОДІ" і "ВИХОДІ" відповідних процесів. Стосовно інвестиційного процесу часовий лаг- характеризує період перебування капітальних вкладень у незавершеному будівництві, а для процесу функціонування ОВФ - визначає термін служби знову введених ОВФ.

Стохастичне рівняння (1), що зв'язує обсяг введених у році t ОВФ ($Q(t)$) з величинами фондоутворюючих капітальних вкладень даного й попереднього років ($y^* KB(1-i)$, $i = 0, 1, 2, \dots$) містить у собі параметри закону розподілу лагу:

$$Q(t) = \gamma \sum_{i=0}^n \tau_i^* KB(t-i) + E(t) \quad (1)$$

Питомі ваги τ_i , $\tau_i > 0$, $i = 0, 1, 2, \dots, n$ рівні в сумі одиниці показують, яка ймовірність того, що капітальні вкладення $t-i$ -го роки упредметняться в вводах року t . Капітальні вкладення кожного року освоюються протягом n років, за цей час вони повністю матеріалізуються у введеннях ОВФ. Не всі капітальні вкладення є фондоутворюючими, частина з них витрачається на тимчасові споруди та інші витрати, тому параметр γ відбиває лише частку фондоутворюючих капітальних вкладень.

Проведений аналіз тимчасових рядів галузевих капітальних вкладень і введів ОВФ дозволив для кожного з рядів підібрати найкращий трендовий поліном. Процедура відбору припускала дозвіл компромісу між "точністю" і "надійністю" шляхом вибору найбільш точного полінома серед поліномів, що володіють надійними оцінками.

Перший початковий момент V_1 є середньою величиною лага й стосовно до інвестиційного процесу визначає середній строк, на протязі якого капітальні вкладення перебувають у незавершеному будівництві, поки не ввійдуть до складу ОВФ. Іншими словами - це середній термін заморожування капітальних вкладень. За допомогою перших двох моментів будується дисперсія лагів, рівна $V_2 - V_1^2$ і ступінь, що відбиває розсіювання лага біля свого середнього значення. Отримані значення V_1 і V_2 початкових моментів можуть бути використані для оцінки величини максимального лага n за допомогою нерівності Чебишева [1].

У цілому для сфери матеріального виробництва слід зазначити розтягнутість будівельно-монтажного циклу (у сучасних умовах до семи років), у той час як майже 40% капітальних вкладень освоюється в перший рік через істотну частку встаткування, що переходить у значній частині на баланс фондів у тому ж році. При цьому капітальні вкладення на транспорті освоюються порівняно швидше, ніж у промисловості.

Щоб оцінити самі "питомі ваги", що характеризують частки фондоутворюючих капітальних вкладень I , t - n років у складі введень основних фондів року t , варто апроксимувати лагову структуру. За допомогою апроксимації можна розширити коло характеристик, що погодяться з оціненими початковими моментами.

Друга стадія процесу відтворення ОВФ відбиває необхідність безперервного їх відновлення (циклічний процес).

Тимчасові ряди введень ОВФ і їх обсягів також з достатнім ступенем точності й надійності наближаються параболою другого порядку. Однак попереднє зіставлення довжини досліджуваних тимчасових, рядів з передбачуваними реальними термінами служби ОВФ змушує нас свідомо піти на обмеження оцінюваної інформації про термін служби основних фондів, регламентованих нормативною документацією. У цьому випадку інтервал спостережень (10 років) явно недостатній для виявлення основних характеристик закону розподілу лагу.

У такій ситуації розумно сконцентрувати всю оцінювану інформацію в мінімальному обсязі шляхом переходу від розподіленого лага до зосередженого, коли уведені в році t основні фонди повністю вибувають через VI років. Це досягається введенням додаткових співвідношень між моментами (2):

$$Vi^2 = V2, Vt' = V3, \quad (2)$$

Аналіз оцінених значень термінів служби ОВФ виявив істотний розкид цих показників для різних галузей матеріального виробництва (видів економічної діяльності). Найбільший період відновлення основних фондів у транспортній галузі [2].

Безпосереднє дослідження статистичної звітності все-таки фіксує відставання Укрзалізниці по інтенсивності заміни засобів праці. Відносно швидко відбувалося відновлення фондів у будівництві й промисловості, що погоджується з найбільш високими коефіцієнтами зибуття в цих галузях.

З метою практично важливої можливості виявлення тенденцій у зміні періоду відновлення ОВФ було зроблено подальше ускладнення лагової моделі за допомогою введення в неї змінного терміну служби. На підставі оцінених середніх термінів служби ОВФ розраховані їх віковий склад і середній термін служби.

Розроблені лагові моделі інвестиційно-фондових процесів дозволяють оцінити на перспективу основні показники процесів освоєння капітальних вкладень і відтворення ОВФ. Вихідною статистичною базою для прогнозування розрахунків слугують розміри капітальних вкладень, що виступають у рамках використовуваних моделей як екзогенні величини. Лагові показники

визначаються на стадії аналізу реальної інформації, що втримується у відповідних тимчасових рядах. По заданих розмірах капітальних вкладень для першої стадії відтворювального циклу можливо розрахувати очікувані обсяги введів ОВФ, а також обсяги незавершеного транспортного будівництва. Різні варіанти прогнозу обсягів введів ОВФ слугують "виходом" першої стадії процесу їх відтворення й одночасно визначають "вхід" для другої стадії. Використовувана методика розрахунків дозволяє оцінити на перспективу середні терміни служби ОВФ, сукупні обсяги ОВФ, обсяги вибуття. Крім цього визначається вікова структура засобів праці, їх середній і майбутній корисний термін служби. Результати попередніх розрахунків, виконаних для залізничної галузі, припускають необхідність зниження середнього віку ОВФ.

Висновки з даного дослідження. Конкретні форми лагових відтворювальних моделей визначаються характером інформації, що міститься в статистичній звітності, про процеси відтворення ОВФ. Рівень інформаційної забезпеченості процесу обумовлює можливість дослідження його за допомогою тієї або іншої методики. Представлений у роботі економічний метод підвищення ефективності відтворювальних процесів ОВФ, а також методи розрахунку вікової структури виробничих ресурсів оформлені у вигляді комплексу програм для ПЕОМ у середовищі Microsoft Excel, що забезпечує можливість практичного використання методики в економічних дослідженнях.

Перспективи подальших розробок у даному напрямку. На основі оцінки найважливіших параметрів рівнянь із розподіленими лагами можлива побудова моделі інвестиційних процесів у галузях матеріального виробництва, визначення вікової структури ОВФ у зовнішньотранспортних, вантажоутворюючих галузях національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. - Назва з титулу, екрану.
2. Мала гірнича енциклопедія : т. 2 / за ред. В.С. Білцького. - Донецьк і Донбас. 2007. - 670 с.
3. Мітенко М. І. Економіко-організаційні основи функціонування підприємств колійної інфраструктури : [монографія] / М. І. Міщенко. - Одеса: ІПРЕД НАК України, 2013. - 489 с.
4. Райзеберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. - 6-е изд., перераб. и доп. - М.: Инфра-М, 2011 г. - 896 с.

ECONOMIC METHODS TO INCREASE EFFICIENCY OF THE REPRODUCTIVE PROCESS OF FIXED ASSETS

The purpose of this paper is to develop a method of improving the efficiency of economic reproduction processes, identifying the most reliable estimates landmark performance playing on the basis of available statistical information, the use of these guest speakers to play and the age structure of the most important factors of production in the future Logic dictated by the purpose of work consists in connecting theoretical disclosure of the nature of the phenomenon and the basic causation of his movement with his analysis of the actual situation and possibilities of practical use of the developed theoretical approaches. Accordingly, the article discusses: the formation of reproduction processes for basic production assets, analysis and properties available in each case statistical information about the economic process.

The author made modeling industry reproductive processes of production factors in the organic unity of OK properties of real statistical information, proposed and justified by the further improvement of methods for determining lagged indices in investment and stock processes investigated using lagged models of processes of reproduction BP A in the transport sector, the proposed and justified methods calculations for the future structure and dynamics of critical inputs.

The formation begins with the BPA investment advice and is successive stages. Capital investments for some time from the time of their formation are part of construction in progress, then withdrawn from him, turning to BPA, again administered. Diaiohychnv again entered BPA, entering the totality of existing BPA, operating in their composition until completely not move into retirement through physical and moral deterioration.

Both BPA under the reproduction process characterized by certain lag indicator-that reflect a temporary connection between the dynamics of the elements of the "input" and "output" of the processes. Regarding the investment process time lag describes the period of stay of investments in construction in progress, and for the functioning of the BPA defines the lifetime of newly introduced BPA.

In general, the sphere of material production should be noted lengthy construction and mounting cycle (in modern terms to seven years), while almost 40% of investments absorbed in the first year because of a significant share of the equipment that goes in large part to the balance of funds in the year. This capital investment in transport mastered relatively faster than the industry.

Specific forms of reproduction lagged models determined by the nature of the information contained in statistical reporting, the processes of reproduction BPA. The level of information security process makes possible the study it using a particular techniimc Introduced in the method of economic efficiency BPA reproduction processes and methods of calculating the age structure of productive resources issued in the form of complex Programs for the PC environment in Microsoft Excel, which provides the ability to use practical methods in economic research.

Keywords: basic production assets, economic efficiency, transport

УДК 657.92

Неізнестна В.С

ФОРМУВАННЯ СТІЙКОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНОГО МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ

Статтю присвячено розробці заходів щодо ефективної використання внутрішніх ресурсів рекреаційних підприємств в контексті забезпечення їх стійкого функціонування. Здійснено аналіз різних рекомендацій щодо визначення стійкого функціонування підприємств та запропоновано методичний підхід на основі внутрішніх ресурсів та зовнішніх ресурсів. Доведено, що запропонований підхід дасть можливість оцінити фактори, що впливають на формування стійкого функціонування рекреаційного комплексу дасть змогу сформуванати механізм адаптації в умовах змін зовнішнього середовища таким чином, забезпечить перевагу надіснуючими рекреаційними послугами порівняно з послугами конкурентів, визначить найбільш ефективні стратегічні зони господарювання з урахуванням внутрішніх ресурсів рекреаційних підприємств.

Ключові слова: рекреаційний комплекс, стійке функціонування підприємств, методичний підхід, зовнішні та внутрішні ресурси підприємства.

Стаття посвячена розробці заходів щодо ефективної використання внутрішніх ресурсів рекреаційних підприємств в контексті забезпечення їх стійкого функціонування. Здійснено аналіз різних рекомендацій щодо визначення стійкого функціонування підприємств та запропоновано методичний підхід на основі внутрішніх ресурсів та зовнішніх ресурсів. Доведено, що запропонований підхід дасть можливість оцінити фактори, що впливають на формування стійкого функціонування рекреаційного комплексу дасть змогу сформуванати механізм адаптації в умовах змін зовнішнього середовища таким чином, забезпечить перевагу надіснуючими рекреаційними послугами порівняно з послугами конкурентів, визначить найбільш ефективні стратегічні зони господарювання з урахуванням внутрішніх ресурсів рекреаційних підприємств.

Ключевые слова: рекреационный комплекс, устойчивое функционирование предприятий, методический подход, внешние и внутренние ресурсы предприятия.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Кримський регіон, незважаючи на свій значний рекреаційний потенціал, займає скромне місце на світовому ринку рекреаційних послуг. На долю півострова припадає менше половини відсотка від загального обсягу таких послуг, в той час як рекреаційний комплекс АР Крим представляє різні види оздоровлення та відпочинку та має усі необхідні природні ресурси для стійкого функціонування, тому може і повинен стати пріоритетним напрямом в економіці регіону. Становлення рекреаційного комплексу АР Крим досліджувалось різними вченими пропонувались різні методичні рекомендації щодо його стійкого функціонування на основі конкурентних позицій екологічних та

економічних ресурсів. Не зважаючи на це поки що рекреаційний комплекс АР Крим функціонує на досить низькому рівні та не відповідає Європейським стандартам. Виникає необхідність в розробці методичного підходу на основі дослідження внутрішніх та зовнішніх ресурсів рекреаційних підприємств, що дасть змогу оцінити їхнє функціонування на ринку послуг.

Мета статті: здійснити аналіз різних підходів до визначення стійкою функціонування рекреаційного комплексу та запропонувати методичний підхід за результатами якого встановити актуальні напрямки щодо підвищення якості рекреаційних послуг, їх насиченість, збереження стійкості існуючої іміджевої політики та зниження витрат на собівартість послуги а також оптимального використання внутрішніх ресурсів за для стійкого функціонування підприємств рекреаційного комплексу.

Основні результати дослідження На сьогодні, рекреаційна сфера формується як самостійна індустрія, нова складова економічної системи. Розвиток рекреаційної індустрії припускає безперервний пошук оптимального співвідношення між освоєнням природних ресурсів і відновленням їхніх властивостей, між збереженням унікальних природних зон і задоволенням потреб населення у відпочинку. Рекреаційний комплекс АР Крим розглядається як сукупність зв'язаних між собою галузей і підприємств господарського комплексу, діяльність яких спрямована на задоволення потреб у санаторно-курортному лікуванні, реабілітації, оздоровленні й відпочинку громадян України, близького та далекого зарубіжжя, а також на створення конкурентоспроможного санаторно-курортного й туристичного продукту на основі ефективного й раціонального використання природних, соціально-культурних і виробничо-економічних ресурсів регіону [3, С.7]. Складність економічних відносин на етапі функціонування сучасного підприємства покладає на нього різноманітність виконуваних ним функцій, його стійке функціонування визначається багатьма складовими, поліпшення кожної з яких сприятиме найбільш повному завантаженню усіх потужностей та ресурсів, відновленню якісного, конкурентоспроможного продукту, що дозволить створити передумови сталого функціонування підприємства [1, с.65].

Вважаємо, що взаємодія усіх складових стійкості підтримується та забезпечується, більшою мірою, сукупністю достатнього обсягу фінансових ресурсів, раціоналізацією джерел їхнього формування та напрямів використання, що дозволить підвищити ефективність діяльності підприємства у сучасних умовах господарювання, в цілому, та сприятиме підвищенню фінансової стійкості підприємств, зокрема, як головної умови стійкого функціонування рекреаційних підприємств. Різні дослідники Пропонують як різні підходи так і різні методи оцінки. Але єдиного підходу

до оцінки стійкості досі немає. Тому в якості основного підходу до оцінки стійкості функціонування рекреаційного комплексу ми вважаємо правильним застосовувати комплексний, що є найбільш доцільним для динамічного аналізу взаємозв'язків усіх ресурсних складових підприємства за дтя формування загальної стійкості. Методика комплексної оцінки дозволяє уникнути використання зайвої кількості показників, що може призвести до порушення ієрархії взаємозв'язків між складовими стійкості функціонування підприємства. Вона оцінює досягнуту стійкість господарської діяльності, виявляє чинники її змін, невикористаних можливостей і резерви підвищення.

Деякі показники комплексної оцінки стійкості функціонування підприємств наведені в таблиці 1. Більшість методичних підходів щодо визначення стійкого функціонування курортно-рекреаційних комплексів регіонів або регіональних ринків курортно-рекреаційних послуг ґрунтується на порівняльній оцінці конкурентних позицій територій-конкурентів по групах параметрів, приділяючи значну увагу природно-ресурсному потенціалу (зокрема кліматичним умовам) курортних регіонів як основоположного чинника формування стійких переваг. Проте, як показує практика, на розвиток і відповідно формування стійкого функціонування курортно-рекреаційного комплексу значно впливають структурні елементи так званої неявної інфраструктури, які мають допоміжну і додаткову спрямованість при наданні основних послуг.

Так, Страйкова Н.В., оцінюючи стійкість регіональних ринків рекреаційних послуг, застосувала основні положення теорії геомаркетингу, відповідно до якої „ключовий аспект діяльності в рекреаційному маркетингу країн і регіонів, - цілеспрямоване формування, позитивний розвиток і просування іміджу рекреаційної території”, який оцінюється „за допомогою комплексного показника сприятливості території: частка ВВП на душу населення, рівні забезпечення населення виробничими, трудовими і людськими ресурсами [5, с. 40]”.

Український вчений Бережна І.В. розділяє точку зору Міхуринської К.О. і визначає структуру рекреаційно-екологічного комплексу, яка складається з „сукупності підприємств з найрізноманітнішими функціями, які відповідно до КВБД належать до тих або інших видів економічної діяльності. При цьому кінцевою метою їх функціонування є створення рекреаційної послуги на основі використання рекреаційного потенціалу з меток отримання прибутку або досягнення соціальної або екологічної ефективності і [1, с.13]”. Правильне формування методики дасть змогу окреслити сукупність практичних проблем функціонування підприємства, об'єктивно оціни^{TM} рівень їх стійкості, що слугуватиме основою для обґрунтування перспективних напрямів її забезпечення.

Таблиця 1 Аналіз оцінки функціонування рекреаційного комплексу як інструмента формування стійкого статусу рекреаційних підприємств

№	Автор підходу	Зміст методичного підходу	Показники оцінки
1	Бейлик О.О. 11	Бальна оцінка ресурсно-рекреаційного рейтингу	Ресурсно-рейтингова оцінка територій здійснюється на основі ряду магрип рекреаційно-туристських ресурсів - оцінка суспільно-географічного положення - оцінка природно-антропогенних РТР (площа природоохоронних територій); - оцінка архітектурно-історичних РТР (кількість архітектурно-містобудівних споруд); - оцінка інфраструктурних РТР (кількість установ оздоровлення й відпочинку, туристичних готелів); - оцінка біосоціальних РТР (кількість найзначніших біосоціальних і недієвих ресурсів)
2	Кравченко Н.О. 122	Комплексна оцінка ефективності організації рекреаційного господарства	Оцінка здійснюється за такими модулями: ресурсно-екологічний (природні умови і ресурси, умови і ресурси розвитку рекреаційного господарства антропогенного походження, екологічні), соціально-демографічний (визначення обсягу потреб населення регіону в санаторно-курортному обслуговуванні, оцінювання ролі трудових ресурсів у функціонуванні рекреаційного господарства, співвіднесенні рекреаційного потенціалу території з мережею поселенім, аналіз ін. соціально-демографічних особливостей регіону), економічно-інфраструктурний (характерне розміщення господарських об'єктів регіону, визначені рівня використання економічних переваг регіону у розміщенні об'єктів рекреаційного господарства), управлінський (виявлені особливостей регіонального менеджменту та їх ролі у розвитку рекреаційного господарства)
3	Мокляк А.В.	Система методів, що визначають ступінь привабливості рекреаційних ресурсів	1. Методи, які ґрунтуються на вторинній інформації (статистичні дані, картографічна інформація); 2. Методи зі збору первинної інформації (анкетні дослідження. методи нагляду та інтерв'ювання)

		Зміст методичного підходу	Показники оцінки
4	Страчкова Н.В.	Метод геомаркетингових досліджень стійких конкурентних позицій регіональних рекреаційних ринків, оснований на використуванні шкал бальних ОЦНОК	Оцінка рекреаційних територій здійснюється по групах параметрів, що представляють характеристику регіональних ринків рекреаційних послуг: - фізико-географічні параметри (кліматична, ландшафтна і медико-біологічна характеристика території), - соціо-економгеографічні (сусгільно-гсографічне положення, транспортна доступність, рівень розвитку інфраструктури, рекреації в цілому, трудовий потенціал), - економічні (рівень економічного розвитку території, рівень цін на рекреаційні послуги, попиту і пропозиції, сезонні коливання). Підхід застосовується для оцінки конкурентних позицій регіону на внутрішньому і міжнародному ринку
i	Калькова Н.М.	Кількісна і якісна оцінка та конкурентоспроможності регіональних ринків рекреаційних послуг з урахуванням лікувально-профілактичної орієнтації	Оцінка конкурентоспроможності здійснюється за такими групами параметрів: - географічний елемент (3 параметри), - рівень криміногенності (3 параметри), - екологічний елемент (3 параметри), - демографічний (5 параметрів), - економічний (16 параметрів, зокрема враховує інвестиції в основний капітал), - соціальний (7 параметрів), - ісульгурно-історичний елемент (4 параметри)

Як вже зазначалось стійке функціонування підприємства залежить від адекватного реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, таким чином підприємство повинно бути здатним [2, с. 19]: здійснювати макроекономічний аналіз ситуації у країні та за її межами; своєчасно виявляти актуальні потреби і запити потенційних клієнтів; аналізувати економічну кон'юнктуру ринків, факторів виробництва, а також діяльність груп стратегічного впливу; генерувати конкурентоспроможні ідеї та їхню реалізацію в процесі виробництва товарів і послуг, просування їх на ринку; забезпечувати максимально можливу незалежність фірми від змін кон'юнктури ринків товарів і факторів виробництва, фінансових ринків за рахунок гнучкості виробничої системи; підтримувати конкурентний статус фірми; забезпечувати внутрішню гнучкість фірми; прагнути досягти належного рівня стійких конкурентних позицій товарів і послуг; гарантувати високу ефективність функціонування фірми за рахунок раціонального використання своїх інвестиційних можливостей; постійно дбати про розробку

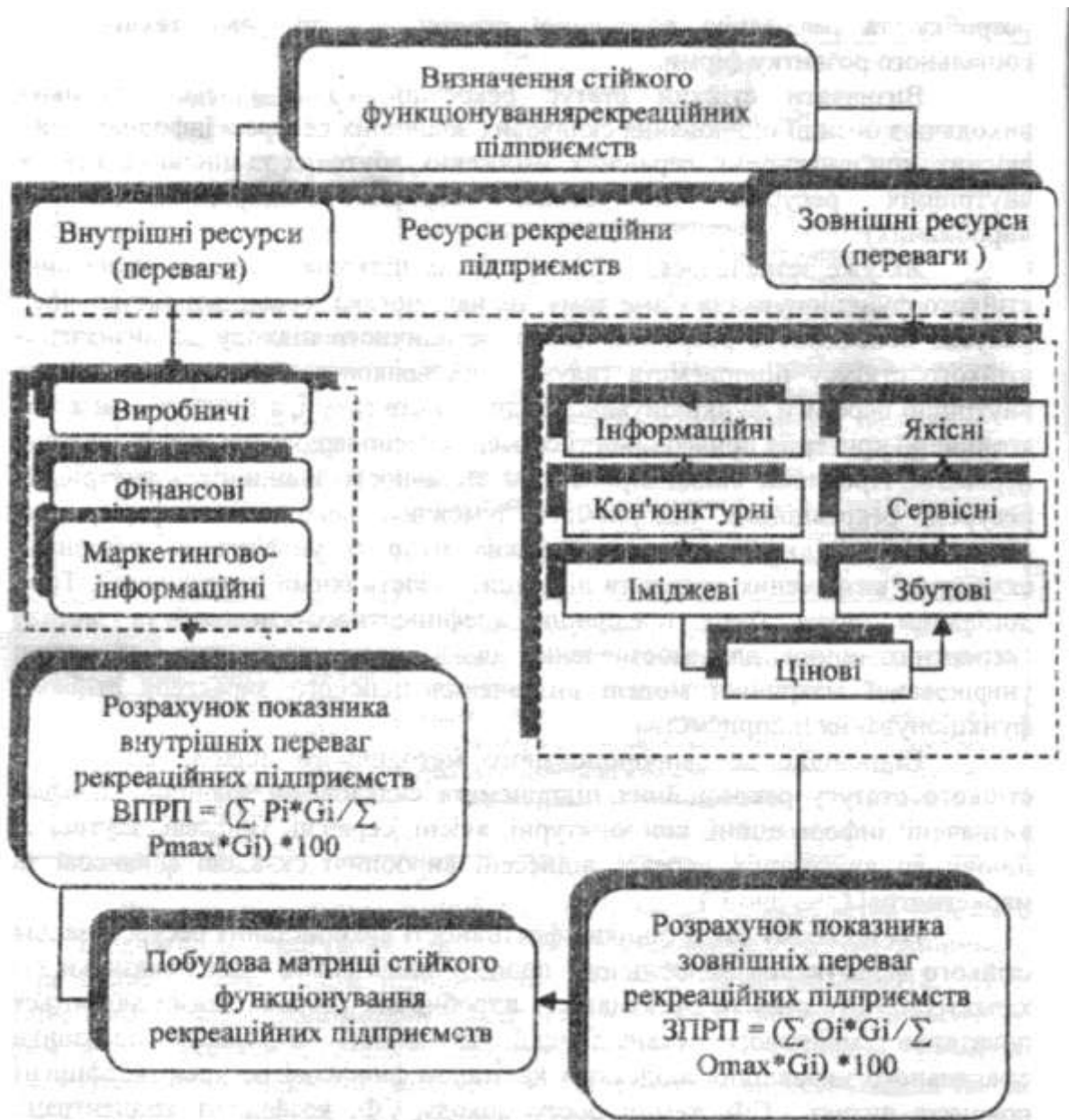
та реалізацію ефективної стратегічної програми технічного і соціального розвитку фірми.

Визначати стійкий статус рекреаційного комплексу доцільно, виходячи з позиції оцінювання складових зовнішніх ресурсів інформаційних, якісних, кон'юнктурних, сервісних, іміджевих, збутових та цінових), а також внутрішніх ресурсів (фінансових, маркетингово-інформаційних та виробничих)

Як уже зазначалося, не існує єдиних підходів і методів визначення стійкого функціонування. Саме тому, на наш погляд, особливої актуальності набуває необхідність розробки такого методичного підходу до визначення стійкого статусу підприємств галузі, який враховував би, з одного боку, внутрішні переваги функціонування підприємств галузі, а з іншого - можливі комбінації критеріїв привабливості сегмента господарювання, тобто зовнішні переваги. Проблема співвимірності та зіставності зовнішніх і внутрішніх ресурсів рекреаційних підприємств зумовлює необхідність формування методичного підходу, за якого можна було б уніфікувати показники складових визначених переваг та підвищити якість їхньої інтерпретації. Тому доцільним може бути поєднання коефіцієнтного методу та методу експертних оцінок для забезпечення адекватності даних при формуванні уніфікованої матричної моделі визначення цілісного характеру стійкого функціонування підприємства.

Відповідно до запропонованого методичного підходу визначення стійкого статусу рекреаційних підприємств складовими зовнішніх переваг визначені: інформаційні, кон'юнктурні, якісні, сервісні, іміджеві, збутові та цінові; до внутрішніх переваг віднесені виробничі складові фінансові та маркетингові (див.рис 1.)

На першому етапі оцінки ефективності використання ресурсів за для стійкого формування виробничого пронесу виділили головні показники які характеризують стан та ефективність виробничих ресурсів, якими являються показники майнового стану, ділової активності а також показники ефективного управління людським капіталом; фінансові ресурси: коефіцієнт покриття витрат СФ, темпи росту доходу СФ, коефіцієнт концентрації власних доходів в загальних доходах підприємства коефіцієнт бюджетного покриття витрат ЗФ, темпи росту доходу ЗФ; маркетингові ресурси: коефіцієнт ефективності реклами та збуту, темпи росту об'єму реалізованих послуг, коефіцієнт затоварювання, відсоток постійних клієнтів.

Рисунок 1. Меюднчний підхід до визначення стійкого функціонування рекреаційних підприємств

Запропонований методичний підхід розглядається нами в аспекті можливого визначення стану не тільки досліджуваних рекреаційних підприємств, а й галузі в цілому, тому, крім обчислення значень коефіцієнтів внутрішніх ресурсів (переваг) досліджуваних підприємств, необхідно встановити вагу кожного з коефіцієнтів з подальшим урахуванням і їхнього

значення, і ваги у структурі внутрішніх переваг Це гарантуватиме адекватнішу оцінку при побудові матриці стійкого статусу досліджуваних рекреаційних підприємств.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Виходячи з принципів методичного підходу щодо встановлення стійкого функціонування рекреаційних підприємств, встановлено актуальні напрями щодо підвищення якості рекреаційних послуг, їх насиченість, збереження стійкості існуючої іміджевої політики та спрямування зусиль на зниження витрат виробництва послуги, встановлено залежність фінансової мотивації персоналу щодо кінцевого результату надання послуг, швидку адаптацію в умовах змін зовнішнього середовища, забезпечення переваг надаваних послуг порівняно з послугами конкурентів, визначення найбільш ефективних стратегічних зон господарювання.

Список використаних джерел:

1. Азарова А. О. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства : монографія / А. О. Азарова, О. В. Рузакова. - Вінниця І ВІТУ, 2010. - 172 с.
2. Багрова Л.А., Бережна І.В., Богданов Н.Н. та ін. Концепція розвитку курортно- рекреаційного і туристського комплексу Криму - Сімферополь: Таврія. -2004.-416 с.
3. Кобанець Л.О. Концепція управління розвитком рекреаційної діяльності: Монографія / Кобанець Л.О. - ПАН України. Ін-т економіки пром-сті. - Донецьк, 2007. - 192 с.
4. Левковська Л.М. Стан і перспективи розвитку туризму та санаторно-курортного комплексу в Криму / Л.М. Левковська // Економіка України. - 2009. - №4 -С. 11-14.
5. Стратегия экономического и социального развития Автономной Республики Крым на 2011-2020 годы [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.invest-crimea.gov.ua
6. Цьохла С. Ю. Трансформація рекреаційної діяльності та розвиток регіональних ринків курортно- рекреаційних послуг (методологія, аналіз і шляхи вдосконалення) / Цьохла С. Ю. - Сімферополь: Таврія, 2008. - 354 с
7. Яковенко И. М. Стратегическое видение развития ' туристско-рекреационного комплекса АР Крым / И. М. Яковенко /У Экономика Крыма. - 2010. -№3.-С. 11-16.

FORMATION OF SUSTAINABLE ENTERPRISES RECREATIONAL COMPLEX

As already noted, there is no uniform approaches and methods for determining sustainable operation is why, in our opinion, of particular relevance becomes necessary to develop such a methodical approach to determining sustainable status of the industry, which would consider on die one hand, the benefits of the internal functioning of the industry, and the other - the possible combinations of criteria attractiveness of segment management, ie external benefits.

Problem spiwymirnosti and comparability of internal and external resources, recreational enterprises necessitates formation methodical approach by which to unify performance components defined advantage and improve the quality of their interpretation. Therefore, it may be appropriate combination coefficient method and the method of peer reviews to ensure the adequacy of the data in the formation of a unified matrix model definition holistic nature of sustainable operation of the business.

Supportive assessment of sustainable functioning of enterprises based on comprehensive assessment, unlike the existing ones, based on a combination of a comprehensive system of clearly defined and scientifically proven series of indicators that meet the requirements of the knowledge economy paradigm

Statt prisvyacheno rozrobsi zahodiv schodo efektyvno'i vikoristannya vnutrishnih resursiv rekreatsiynih of companies in kontebti zabezpechennya i'h stiykogo junktsionuvannya.

This article examines the scientific and theoretical aspects funktsbionuvannya rekreatsbiynyh pidpрымstv based methodological approaches, taking into account the special development and competitiveness of the recreational complex. Valuation principles aimed at ensuring sustainable adaptation in the analysis of internal and external enterprise resources. This article focuses on the methodology for assessing the overall sustainability and enterprises in the know/edge economy.

The article is devoted to developing measures for the effective use of internal resources, recrealiotuil enterprises in the context of their sustainable functioning.

The analysis of various recommendations on the sustainable operation of enterprises and zaprooiwvono methodical approach based on internal resources and external resources. It is proved that the proposed approach will enable to assess factors in'luencing the sustainable functioning of the recreation complex will help create a mechanism adaptation in a clianging environment so as to provide recreational services rendered advantage compared to competing services will determine the most effective strategic management zones based internal Resources recreational enterprises.

Keywords, rekreatsiyny complex stiyke junktsionuvannya oj companies methodically pidhid, zovnishni that vnutrishni pidpрымstva resources.

УДК 330.101.541

Нестерпова Д.О.

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТА СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНУ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В статті висвітлюються причини існування тіньової економіки в сучасному суспільстві. Розглядається сутність та функції тіньової економіки, характеризуються її типи.

Ключові слова. Тіньова економіка, кримінальна економіка, фіктивна економіка, неформальна економіка.

В статтє освещаются причины существования теневой экономики в современном обществе. Рассматриваются сущность и функции теневой экономики, характеризуются её типы.

Ключевые слова. Теневая экономика, криминальная экономика, фиктивная экономика, неформальная экономика.

Постановка проблеми. Тіньова економіка є невід'ємним елементом суспільної системи у всіх періодах її розвитку. При цьому її якісні характеристики в більшості визначаються конкретно-історичними умовами тої чи іншої держави, тобто вони визначаються рівнем розвитку економіки, силою держави, етнокультурними традиціями та іншими факторами. Тому в цілях протидії тіньовим процесам в економіці слідує виявити не тільки загальне, але і особливе в її причинах, факторах розвитку, формах прояву. Таким чином, аналіз об'єктивної основи, змісту і сутності тіньової економіки, а також виявлення потенційних можливостей її інституційного обмеження є важливою науковою проблемою, що має практичну народногосподарську значимість.

Аналіз досліджень і публікацій. В закордонній та вітчизняній літературі існують різні точки зору, що розкривають передумови та сутність тіньозої економіки. Це пояснюється якісними змінами, що відображають процес еволюції тіньової економіки на різних етапах розвитку суспільства; складністю природи феномена, що вивчається та відмінностями методологічних підходів, реалізованих дослідниками. Окремі дослідники справедливо підкреслюють, що відсутність чітких методологічних критеріїв визначення тіньової економіки, використання авторами різних критеріїв, які іноді є взаємовиключними, вносить плутанину та ускладнює чітке розмежування понять тіньової економіки. В залежності від критеріїв розмежування видів діяльності та класифікаційних ознак структура тіньової економіки суттєво відрізняється. Наприклад, Д. Песком тіньову економіку розділяє по критерію законності на «чорний» та «сірий» сектори, по ознакам статистичного обліку та контролю - на приховувану, не облікову та фіктивну. На думку М.Л. Альпідовської структура тіньової економіки можна

представити трьома узагальнюючими блоками: неофіційна, фіктивна та підпільна. СІ. Берешполець виділяє три різновиди тіньової економіки: «білокомірцева», «сіру» та «чорну». Слід також відмітити позицію, за якою в структуру тіньової економіки включає неофіційну, фіктивну та чорну економіку. Розділ думок є очевидним з представленої монографії СС Сулахшина, СВ. Максимова, І.Р. Ахмедзянової структури тіньової економіки за пропонованими ними класифікаційними ознаками. За ступенем легальності, за характером економічної діяльності, за соціально-нормативними характеристиками суб'єктів економіки, за відношенням до офіційної економіки [1].

Мета. Дослідження тіньової економіки, осмислення різних поглядів на неї та абсолютизація ролі окремих передумов появи даного суспільного феномену.

Виклад основного матеріалу. Однією з причин існування тіньової економіки є стійка невідповідність певних сфер та видів економічної діяльності діючим правовим та моральним інститутам. В основі такого положення лежить бажання окремих членів суспільства присвоїти дохід, прихований ними від оподаткування. Рівень розвитку даної причини обумовлений дією факторів, як економічних (наприклад, високий рівень оподаткування, стимулюючий приховання частини доходу), так і моральних, що відображають стан правової культури. Інша причина пов'язана з асинхронністю якісних змін економічних і правових інститутів суспільства. Відомо, що будь-яка економічна система розвивається у відповідності з об'єктивними економічними законами. В реальному житті об'єктивний характер економічного розвитку проявляється тільки через суб'єктивну діяльність людей. Останні повинні пізнати об'єктивну сутність та механізм економічного розвитку та відобразити це в визначених нормах, що регламентують та упорядковують економічну діяльність. Але так як об'єктивний процес економічного розвитку відбувається постійно та безперервно, а для його пізнання та суб'єктивного відображення завжди буде існувати визначений часовий лаг, що викликає в кожен конкретний момент часу невідповідність економічної та правової систем. Визначення передумов тіньової економіки, порівняльний аналіз її якісних характеристик в різних економічних системах дозволяють розкрити сутність названого суспільного феномену, яка може бути відображена в наступних теоретичних положеннях.

Перше. Ціллю тіньової економічної діяльності є отримання таких доходів, які не представляють можливим витягти дотримання норми діючого законодавства. Саме таким чином вилучення цих вирішуються протиріччя між інтересами держави, з одного боку, та інтересами окремих економічних суб'єктів з другої. При цьому мова йде про суб'єкти, які чи не мають можливості, чи не бажають реалізувати свої інтереси в процесі легальної,

офіційно оформленої економічної діяльності. Використовувані цими суб'єктами форми вирішення протиріч реалізують їх опортуністичні відносно діючих в суспільстві правових та моральних норм поведінки.

Друге. З приводу тіньової діяльності в суспільстві складаються визначені відносини, які притаманні всім фазам процесу суспільного відтворення. Дійсно, щоб отримати тіньовий дохід суб'єкт повинен створити які-небудь блага, потім здійснити їх розподіл, а після цього провести реалізацію розподілених благ шляхом обміну та таким чином засвідчити факт задоволення потреб певних суб'єктів, які на ряду випадків носять аморальний, антисуспільний характер, виступають в формі квазіпотреб.

Третє. Тіньова економічна діяльність базується на господарському використанні різних форм власності (державної, приватної, змішаної); отримані при цьому доходи інвестуються або в нелегальний бізнес, або, після попереднього «відмивання» - в легальні види економічної діяльності.

Четверте. Тіньова економічна діяльність характеризується значним різноманіттям суб'єктів, що її здійснюють. Це: особи, що пов'язані з злочинним світом; корумповані чиновники різних органів державної влади та місцевого самоврядування; особи, що здійснюють діяльність в сфері підприємництва; а також наймані працівники розумової та фізичної праці, що відійшли в «тінь» з різних причин.

П'яте. Тіньову економіку не можна розглядати як закриту, обособлену економічну систему. Навпаки, суб'єкти зайняті в ній регулярно, так чи інакше, контактують з суб'єктами офіційної, легальної економіки (державою, підприємницькими одиницями, домашніми господарствами).

Сутність тіньової економіки розкривається в її функціях, які можна розмежувати по характеру впливу на процеси суспільного розвитку, виділивши групу дестабілізуючих та групу стабілізуючих функцій. До першої групи відносяться:

- Деформаційно-руйнівна функція, обумовлена існуванням розриву між потребами держави в фінансових ресурсах для вирішення ключових макроекономічних задач та можливостями їх задоволення та, що проявляється в посиленні соціальної напруги в суспільстві внаслідок несправедливої диференціації доходів, зниженні керованості економікою через відсутність надійної та повної інформації про фактичний стан економічної системи в цілому та т.п.

- Консервативна функція, що проявляється пера' за все в затриманні процесів якісного оновлення технічної бази виробництва в «світлому» секторі економіки через відтік капіталу в тіньову економіку;

- Перерозподільча функція, результатом дії якої стає збільшення податкового тягаря економічних суб'єктів, діючих в легальній економіці.

Стабілізуюча роль тіньової економіки пов'язується з реалізацією наступних функцій:

» Індикативною функцією, суть якої складається в тому, що тіньова економіка сигналізує про необхідність коректування політики, що проводиться державою, напрямках удосконалення правової бази, що регулюють підприємницьку діяльність;

» Компенсаційною функцією, що проявляється в згладжуванні негативних наслідків функціонування ринку (наприклад, забезпечуючи зайнятість населення, задоволення споживчого попиту);

• Селективною функцією, що виражається в моральному захисті суспільства за допомогою заборони таких форм економічної діяльності, які суперечать прийнятним в суспільстві нормам моралі [1].

Результати дослідження сутності та загальноекономічного складу тіньової, економіки дають можливість визначити її структуру. При цьому, перш за все, виділяються два типи тіньової економіки: кримінальна та некримінальна.

Кримінальна економіка - це нелегальні види діяльності, що заборонені карним, законодавством. Тут можна виділити неорганізовану (дрібне шахрайство, економічні порушення у вигляді обрахунку, хабарництва та інше) та організовану злочинність, в тому числі, пов'язану з корумпованими державними та муніципальними службовцями.

Некримінальна тіньова економіка розділяється на ряд підтипів: фіктивну, не легалізовану та неформальну.

Фіктивна економіка - це, перш за все, не заборонена економічна діяльність, результати якої або зникають, або взагалі приховуються в цілях скорочення податкового тягаря чи уникнення сплати податків. Механізм її функціонування частіше пов'язаний з операціями по прихованню доходів, що отримуються від оподаткування.

Не легалізована економіка - це види економічної діяльності, що здійснюються не легалізованими, підпільними підприємствами. При цьому вони, як правило, не несуть за собою руйнівних наслідків, а лише виступають індикаторами негативних процесів, що відбуваються в економіці.

Результатами здійснення такої тіньової діяльності є: невисока якість праці, відсутність гарантованої професійної специфікації та інше.

Неформальна економіка представляє собою неофіційну, але легальну економічну діяльність. Сюди відносяться дуже маленькі підприємства, що виробляють товари та послуги, а також незалежні індивідуальні виробники [2]. Визначення типів тіньової економіки дає можливість аналізувати конкретні види тіньової економічної діяльності, різноманітність яких справедливо вимагає розробки їх класифікації по

сукупності критеріїв. В якості критеріїв тут можуть виступати: стадії відтворення процесу; характер впливу на результати економічної діяльності; характер ухилення від офіційного контролю; форми власності; галузі та сектори економіки; юридичний статус суб'єктів.

Актуально буде розглянути співвідношення позитивних та негативних сторін тіньової економіки, оскільки вона просочилася в усі сфери сучасного суспільства. Тіньові інститути пустили корені в політичну, правову системи та виконують роль «клею» між ними [3]. Тіньові економічні явища суттєво впливають на стан економіки та соціальний клімат суспільства (див табл 1).

Таблиця 1. - Співвідношення позитивних та негативних сторін тіньової економіки

№	Позитивні сторони	Негативні) сторони
1	Ефективність роботи підприємств тіньового бізнесу вище ефективності легально існуючих підприємств	Тіньова економіка деструктивно впливає на ргжим конкуренції деформує механізм ринку
2	Учасники тіньових відносин мають можливість додаткових доходів	Тіньові відносини деформують податкову систему країни
3	ВВП країни в цілому, як і ВГП в регіонах, де присутні тіньові явища, зростає	Тіньова діяльність негативно впливає на стан державних фінансго, скорочує бюджет, деформує його структуру
4	Тіньова діяльність дає можливість попереджати банкрутство фізичних осіб та підприємств	Тіньові процеси негативно впливап/ть на грошово-кредитну систему країни
5	Тіньові процеси частково егладжують перепади в економічному розвитку держави, коли ресурси між офіційною та тіньовою економіками перерозподіляються	Тіньова економічна діяльність деформує макроекономічну політику держави
6	Тіньові доходи інвестуються в виробничу та фінансову сфери легальної економіки	Тіньові економічні явища негативно впливають ні' галузеву структуру економіки, економічне зростання країни
7	Тіньова екномічна діяльність створює додаткові робочі місця та нові джерела доходу	Тіньові процеси негативно впливають на створення ефективно працюючих легальних підприємств

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що тіньова економіка притаманна будь-якій державі як з ринковою, так і з перехідною і навіть з адміністративно-командною системою господарювання. Вона в тій чи іншій мірі виражена при будь-якій структурі форм власності. Однак, тіньову економіку потрібно розглядати тільки в контексті тих загальних економічних процесів, які відбуваються в країні.

Список використаних джерел

1. /Чилийский Д.И., Дадалко В.Л. Теневая экономика и экономическая безопасность государств, 2-е изд. - М: 2012
2. Евсейчук Д. Экономика уходит в «тень» // Томская неделя. - 2010
3. Пескова Д.Р. Теневая экономика и экономический рост - определение направ теней нзаимовлияния /,' Государственная политика противодействия коррупции и тенезсй економике. - М.: Изд-о «Научный эксперт», 2007.

Nesteitsova D.

**PREREQUISITES OF PROMOTION AND ESSENCE OF
FENOMÉN OF SHADOW ECONOMY**

Shadow economy can also be characterized as a combination of different types of economic relations unreported, unregulated and illegal economic activities. But, above all, the "shadow" economy is the uncontrolled and hide from him the production, distribution, exchange and consumption of inventory, money and services. Results from the existence of the conditions under which it may be advantageous to hide their activities from a wide range of people, the Scale of concealment can be different - from the concealment of the existence of the company or of the existence of certain assets, to hide individual transactions. Ceteris paribus, the higher the tax burden, the larger the shadow economy, both inside the enterprise due to non-payment of taxes gain a competitive advantage over other firms and displace them from the market. The more complex bureaucratic procedures in developing countries, the more this sector of the economy. Questions the appropriateness of such behavior, in particular, deals with the Economics of crime and punishment.

There is no country in the world, which hasn't faced the shadow economy, it goes through all the economic spheres: production, exchange, distribution and consumption, and assumes regional and in some areas global range. The article is devoted to the problem of shadow economy, reasons of her existence in modern society. Essence and functions of shadow economy are examined in the article, her types are characterized.

The shadow economy is an integral element of the social system in all periods of its development. Its qualitative characteristics in the majority are determined by the specific historical conditions of a state, i.e. they are determined by the level of economic development, the power of the state, ethno-cultural traditions and other factors. Therefore, in order to counteract the shadow economy processes should identify not only common, but special in its causes, factors of development, forms of manifestation. Thus, the analysis objective basis, the content and essence of the shadow economy, as well as identify potential institutional constraints is an important scientific problem that has practical economic significance. Definition of prerequisites of shadow economy, the comparative analysis of its qualitative characteristics in various economic systems allow to open essence of this public phenomenon and are reflected in article

Keywords: shadow economy, criminal economy, fictitious economy, informal economy.

УДК 332.025.12:620.92:629.73.061.5(045)

Омельяненко С.Л., Тофанчук А.Т

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АВІАТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У матеріалі статті визначено проблему відсутності контрольно-фінансового забезпечення досягнення енергоефективності діяльності авіатранспортних підприємств. Обґрунтовано техніко-економічний метод фінансового контролю цільового використання коштів авіатранспортних підприємств на реалізацію заходів із забезпечення енергоефективності господарської діяльності. Визначений показник вимірювання енергоефективності діяльності авіатранспортних підприємств. Представлено функціональну залежність рентабельності авіатранспортних підприємств від функціонування фінансового контролю за цільовим використанням коштів, що призначені на фінансування діяльності з енергозбереження. Доведено, що за умови функціональності контролю за цільовим використанням коштів, які спрямовуються на фінансування заходів та проектів з енергозбереження утворюється енергоефективність діяльності авіатранспортних підприємств.

Ключові слова: енергоефективність, контроль, енергозбереження, цільове використання коштів, авіатранспортне підприємство, техніко-економічний метод діяльності, рентабельність.

В матеріалі статті обозначена проблема отсутствия контрольно-финансового обеспечения достижения энергоэффективности деятельности авиатранспортных предприятий. Обоснован технико-экономический метод финансового контроля целевого использования средств авиатранспортных предприятий на реализацию мероприятий по обеспечению энергоэффективности хозяйственной деятельности. Определен показатель измерения энергоэффективности деятельности авиатранспортных предприятий. Представлена функциональная зависимость рентабельности авиатранспортных предприятий от функционирования финансового контроля и целевым использованием средств, предназначенных на финансирование деятельности по энергосбережению. Доказано, что при условии функциональности контроля за целевым использованием средств, направляемых на финансирование мероприятий и проектов по энергосбережению, возникает энергоэффективность деятельности авиатранспортных предприятий.

Ключевые слова: энергоэффективность, контроль, энергосбережение, целевое использование средств, авиатранспортное предприятие, технико-экономический метод, деятельность, рентабельность.

Постановка проблеми. Посилення енергетичної безпеки України набуває більшої безперервно зростаючої діяльності. Світові запаси

природних органічних копалин енергоносіїв, особливо нафти і природного газу, поступово виснажуються, витрати на їх отримання зростають, погреб ж в них повсюдно стрімко зростає. З урахуванням того, що Україна не володіє власними значними родовищами нафти і газу і змушена купувати паливно-енергетичні ресурси. Фінансова криза теж посилює проблему своєчасного забезпечення потреб економіки країни енергоносіями.

Авіаційний транспорт є одним з основних споживачів нафтового палива і вкрай залежить від нафтового ринку, адже, якщо підвищується ціна на нафтопродукти, то оператори ринку авіаційних перевезень, зобов'язані підвищувати ціни на надавані ними послуги, що призводить до зниження кількості суб'єктів ринку, які користувалися послугами авіакомпаній. Існує залежність розвитку світового ринку авіаперевезень від забезпеченості паливом. Згідно статистики Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO – The International Civil Aviation Organization) витрати авіакомпаній на паливо в останнє десятиліття склали від 12 до 25% загальних експлуатаційних витрат. Витрати на паливо і нафту в останнє десятиліття склали від 10 до 15% загальних експлуатаційних витрат регулярних авіакомпаній.

Ліквідувати залежність розвитку ринку авіаперевезень від забезпечення паливом можна тільки переходом на нові види палива (з нафтової сировини, біопалива і т.д.), а для цього необхідний комплексний економічний аналіз технічних, технологічних, соціальних, фінансових та екологічних аспектів такого переходу та контроль за цільовим використанням коштів, що призначені на цілі енергозбереження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням забезпечення енергоефективності діяльності авіатранспортних підприємств (далі за текстом АТП) на основі контролю за цільовим використанням коштів, що спрямовані на реалізацію заходів з енергозбереження присвячені наукові праці Г. Астапової [1, 2], С. Бойченка [4], Ю. Драчука [6], В. Ільчука [8], Т. Біленко [3], Е. Дмитренко [5], Ю. Яценка [7], О. Костенко [2, 9, 10], Р. Щербаня [11-13], О. Абазіної [2, 9] та інших вчених. Авторами розглядаються організаційно-економічні [1-3, 5, 8-13] та техніко-технологічні [4,6, 7] напрями забезпечення енергоефективності діяльності АТП.

Невирішена частина загальної проблеми. Проте, залишається діяльності і контрольньо-фінансовий аспект забезпечення енергоефективності діяльності АТП.

Метою статті виступає обґрунтування техніко-економічного методу фінансового контролю цільового використання коштів АТП на реалізацію заходів із забезпечення енергоефективності господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Актуальним завданням фінансового

контролю цільового використання коштів на реалізацію енергозберігаючих заходів виступає не розрахунок фактичного ефекту, а доказ можливого ефекту в ув'язці з ефективністю всієї фінансово-господарської діяльності. З урахуванням тієї обставини, при якій АТП постійно випробовують потребу в коштах необхідних для фінансування поточної діяльності важливим виступає обґрунтування залучення позикових засобів.

В даному випадку, необхідно: по-перше, визначити джерело фінансування; по-друге, довести здатність АТП повернути позикові засоби; по-третє, сформулювати програму рентабельної діяльності АТМ на період використання позикових засобів. Ці дії можна здійснити за допомогою порядку корпоративного фінансування діяльності з енергозбереження. Дія алгоритму передбачає проходження наступних етапів:

1 етап - Визначення мети фінансово-господарської діяльності підприємства.

2 етап - Розрахунок надлишку або недолику загальної величини оборотних коштів АТП, необхідної для фінансування діяльності з енергозбереження. Виявлення недолику засобів свідчить про наявність реальної потреби підприємства в додаткових фінансових ресурсах, а надлишку - про відсутність такої потреби.

3 етап - Обґрунтування джерел додаткового фінансування - у разі виявленої потреби в засобах, або визначення прогнозних величин показників діяльності з енергозбереження - у разі відсутності потреби в засобах. Покриття потреби у коштах може бути здійснено за рахунок зовнішньої інвестиції, якщо за результатами контролю ефективності використання коштів спостерігається інвестиційна привабливість АТП. Проте, залучення додаткових інвестицій було пов'язано із збільшенням статутного або додаткового капіталу, що виступає винятковою компетенцією загального збору акціонерів і в порядку оперативного управління не здійснюється. Отже, найреальнішим джерелом покриття потреби у коштах виступає банківський кредит. Слід зазначити, що в процесі розрахунку суми кредиту потреба в коштах включає величину вартості заходу з енергозбереження. Кредит підприємство звичайно повертає строком не менш ніж 12 місяців. Слід зазначити, що сума кредиту включає витрати підприємства, пов'язані із енергозбереженням, що, за результатами цільового використання кредитних коштів забезпечує досягнення енергоефективності.

4 етап - Розрахунки фінансових планів і складання платіжних календарів.

5 етап - Розрахунок терміну окупності (поворотності) фінансових вкладень і визначення згідно платіжному календарю величини приросту власних оборотних коштів АТП.

Ефективність використання кредиту вимірюється показником різниці між сумою стартових власних коштів АТП на початок кредитування і сумою коштів після погашення кредиту, у тому числі, на цілі енергозбереження, і зобов'язань по ньому. Енергоефективність вимірюється показником різниці між сумою стартових власних коштів АТП і сумою коштів після погашення цільового кредиту на реалізацію енергозберігаючих заходів.

Для визначення енергоефективності доцільно застосовувати методику корпоративного планування, що заснована на використуванні техніко-економічного методу обґрунтування і розрахунку цільового прибутку АТП, який припускає таку послідовність практичної реалізації.

1 Формування короткострокового прогнозу фінансового результату АТП на майбутній місяць.

2 Розробка плану забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами на початок місяця.

3 Обґрунтування потреби підприємства в кредиті.

4 Розробка проекту платіжного календаря підприємства.

5. Визначення енергоефективності як річного приросту власних коштів АТП за результатами реалізації заходів з енергозбереження.

Енергоефективність діяльності АТП вимірюється показником рентабельності діяльності з енергозбереження. Згідно аналітичних даних більшість АТП є низькорентабельними. З метою покращення результатів діяльності АТП, в умовах впроваджуються заходи з енергозбереження, необхідно визначити напрями їх впливу на прибутковість за допомогою рефлексивного підходу. Показники, що характеризують цей вплив:

приріст прибутку від основної діяльності з енергозбереження (R1);

приріст прибутку від іншої операційної діяльності з енергозбереження (R2);

приріст прибутку від фінансово-інвестиційної діяльності з енергозбереження (R3).

Подальша деталізація сутності наведених показників створює також три групи додаткових характеристик:

3 група: приріст фінансового доходу за результатами контролю цільового використання коштів та дострокового погашення корпоративних і кредитних зобов'язань, утворених внаслідок діяльності з енергозбереження (R31); приріст інвестиційного доходу від участі у статутному та додаткових капіталах внаслідок сумісної реалізації інвестиційних проектів (R32);

2 група: приріст операційного доходу від реалізації одиничних заходів з енергозбереження (R21); приріст операційного доходу від реалізації проектів з енергозбереження (R22);

1 група: приріст валового прибутку (RH): приріст прибутку до оподаткування (R12); приріст чистого прибутку (R13).

Функціональну залежність рентабельності від функціонування фінансового контролю за цільовим використання коштів, що призначені на фінансування діяльності з енергозбереження АТП, відображено таким чином:

Приріст рентабельності АТП визначається наступним чином:

$$ARd = i / (<pd (R \pm ARk) \pm Rk, \quad (1)$$

де f - функція розрахунку показника рентабельності діяльності з енергозбереження АТП;

u , $(pd$ - функції розрахунку фінансово-інвестиційного та операційного доходів від діяльності з енергозбереження АТП;

R - значення базової рентабельності господарської діяльності АТП; ARk - приріст рентабельності за рахунок зростання окремого виду ходу від діяльності з енергозбереження;

Rk - значення рентабельності з врахуванням утворення доходу за результатами контролю цільового використання коштів та дострокового погашення корпоративних і кредитних зобов'язань в процесі діяльності з енергозбереження. З врахуванням визначеного значення перспективного прибутку від діяльності з енергозбереження розраховується перспективна енергоефективність діяльності АТП. За результатами виконаного дослідження виявлено, що енергоефективність реалізації заходів з енергозбереження в умовах АТП, яка забезпечується функціональністю фінансового контролю за цільовим використанням коштів пов'язана із можливістю економії енергетичних витрат, утворенням та підвищенням прибутковості діяльності та забезпеченням приросту оборотного капіталу.

Список використаних джерел:

1. Астапова Г.В. Організаційно-економічний механізм управління авіатранспортним підприємством (Монографія! / Г.В. Астапова, О.В. Ареф'сва, В.В. Матвеев та ін. - Київ: Центр Учбової літератури. 2014. - 30^с.

2. Астапова Г.В. Маркетинг на основі цифрових технологій в діяльності з енерго- та ресурсозбереження підприємств авіаційної галузі / Г.В. Астапова О.А. Абазіна, О.К. Костенко. // 36. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф. 23-30 травня 2014 р. / Одеськ. Нац-ний політехнічний ун-т. -Одеса: ТЕС. 2014. - С. 17-19.

3. Біленко Т.І. Методологічні підходи до аналізу енергоефективності українських підприємств // Том 4: Матеріали Х науково-технічної конференції «АВІА-2011». - Т.4. - К.:НАУ, 2011.

4. Бойченко С.В., Спіркін В.Г. Вступ до хімотології палив та олив: навчальний посібник: у 2-х ч. - Одеса: Астропринт, 2009. - Ч. I. - 236 с.

5. Дмитренко Е.Д., Кириленко О.М. Проблеми підвищення енергоефективності та енергозбереження України // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. - 2014. - №38. - С. 60-63.

6. Драчук Ю.З. Георетико-методичні засади формування стратегії енерго- та ресурсозбереження в авіаційних підприємствах / Ю.З. Драчук, В.А. Панков, О.Л. Ськов, І.В. Дербіна // Стратегії розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн. - Київ, НАУ, 2014. - С. 55-60.

7. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2009 році / С.Ф. Смілов, Ю.П. Яценко, В.В. Григоровський, В.М. Геєць, В.Е. Лір та ін. - К, НАЕР, 2009. - 58 с.

8. Ільчук В.П. Фінаєсово-корпоративні умови організації діяльності з енерго- та ресурсозбереження в авіапідприємствах / В.П. Ільчук // Проблеми системного підходу в економіці. - Київ, НАУ. - 2014. № 49 - С. 70-77.

9. Костенко О.К. Аудит кредиторської заборгованості за результатами діяльності авіапідприємств з енерго- та ресурсозбереження / О.А. Абазіна, О.К. Костенко, В.О. Ареф'єв. // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми бухгалтерського обліку і аудиту в сьогоденні». - К.: Національний авіаційний університет, 2014. - С. 9.

10. Костенко О.К. Планування показників ефективності діяльності з ресурсозбереження в авіаційних підприємствах / О.К. Костенко. // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн. -- Київ, НАУ, 2014. - № 1. - С. 97-102.

11. Щербань Р.Є. Формування методичних підходів до діагностики можливості нецільового використання авіапідприємствами екологічних коштів. / Р.Є. Щербань. // Проблеми системного підходу в економіці: Збірник наукових праць: Випуск 39. - К.: НАУ, 2011. - С. 114-121.

12. Щербань Р.Є. Тактика контролю за визначенням ефективності використання екологічних коштів // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми економіки». - К: НАУ, 2011. - С. 103-104.

13. Щербань Р.Є. Інвестиційна та кредитна стратегії контролю фінансування експлуатаційно-економічної діяльності авіапідприємств / Р.Є. Щербань, М.М. Нікітін, О.О. Паляничка // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Фінанси: теорія і практика». - К.: Національний авіаційний університет, 2014. - С. 64.

Omelyanenko S.L.,
Tofanchuk A.T

FINANCIAL CONTROL TARGETED USE OF FUNDS FOR ENERGY OF AIR TRANSPORT ENTERPRISES

The material the article the problem of lack of financial control to ensure that the energy efficiency of air transport enterprises. The necessity of control over the targeted use of funds intended for the implementation of energy saving measures. The concept of economic efficiency of air transport enterprises in terms of the efficiency of the energy saving due to the use of finances.

Grounded technical and economical method of financial control target use of air transport companies to implement measures to ensure the efficiency of economic activity. Determined the order of corporate finance energy efficiency. Grounded indicator measuring the energy efficiency of air transport enterprises after repayment of the loan target for implementation of energy saving measures.

The sequence of practical implementation of the proposed methodology for calculating the energy efficiency of corporate planning, based on the use of technical and economic substantiation and calculation method for certain income of air transport enterprises. Discovered as an indicator of energy efficiency of air transport enterprises of return on energy efficiency.

Reasonably reflective approach to identifying areas of influence implementation of energy efficiency measures to improve the performance of air transport enterprises. Submitted functional dependence of return air transport enterprises from the operation of financial control over the targeted use of funds for financing of energy efficiency.

It is proved that if the function of control over the targeted use of funds allocated for financing of energy efficiency projects and energy efficiency is formed of air transport enterprises. It was found that on the basis of the determination of the profits from the perspective of energy saving calculated promising energy efficiency of air transport enterprises.

Keywords: energy efficiency, control, energy conservation, use of funds, air transport undertaking feasibility method, activity, profitability.

УДК 658.018(045)

С.В. Петровська

МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ ЯКІСНИХ ПОСЛУГ АВІАТРАНСПОРТНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Розглянуто проблеми маркетингового забезпечення управління якістю послуг авіатранспортних підприємств.

Ключевые слова: маркетинговое обеспечение, качество авиационных услуг.

Рассмотрены проблемы маркетингового обеспечения управлением качеством услуг авиатранспортных предприятий.

Ключевые слова: маркетинговое обеспечение, качество авиационных услуг.

Постановка проблеми. У теперішній час розвитку економіки все більшого значення набувають фактори, які обумовлюють можливість досягнення і забезпечення необхідного рівня ефективності діяльності підприємств.

Маркетинговий підхід до управління підприємством, у тому числі авіатранспортним, стає все більш необхідним. Такий підхід в сучасних умовах є запорукою ефективного функціонування авіатранспортних підприємств, підвищення конкурентоспроможності і водночас критерію результативності їх господарської діяльності.

Найбільш вагомим фактором конкурентоспроможності у діяльності авіатранспортних підприємств є фактор якості надання авіатранспортних послуг. Універсальність проблеми якості загальноновизнана економічною наукою. Дана проблема набуває особливої актуальності в Україні у зв'язку з розвитком міжнародних відносин, загостренням конкуренції, вступу до СОТ, що обумовлює необхідність підвищення якості авіатранспортних послуг.

Управління якістю є одним з найважливіших чинників успішної діяльності будь-якого підприємства авіаційної галузі. Як складова внутрішнього маркетингу, якість послуги є запорукою досягнення і підтримання ефективної діяльності авіапідприємства.

Саме тому існує необхідність постійного вдосконалення інструментів та методів забезпечення, умов і факторів управління якістю як універсальної економіко-організаційної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підвищення ефективності управління якістю, у тому числі транспортних послуг, та методика оцінки показників ефективності управління якістю досліджувалася у працях багатьох науковців.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Науковим дослідженням з питань маркетингового забезпечення надання авіатранспортних послуг та підвищення управління якістю послуг авіатранспортних підприємств присвячена вкрай обмежена кількість праць, саме тому, поглиблення існуючих методологічних положень потребують суттєвого перегляду. Особливої уваги заслуговують методичні підходи, форми та методи що сприяють підвищенню ефективності надання авіатранспортних послуг.

Мета статті. Сформулювати основні положення, щодо необхідності маркетингового забезпечення діяльності авіатранспортних підприємств та підвищення ефективності управління якістю цих послуг.

Виклад основного матеріалу. Діяльність авіатранспортних підприємств у теперішній час здійснюється в умовах складних економічних перетворень, пов'язаних зі специфікою ринкових відносин в Україні.

Аналіз тенденцій розвитку методів забезпечення якості авіатранспортних послуг вказують на те, що єдиним правильним підходом до вирішення проблем забезпечення їх якості є створення на авіапідприємствах спеціалізованих, професійних систем забезпечення якості, які відповідають вимогам міжнародних стандартів. Саме тому, все більш вагомим значення набувають питання, щодо визначення методик ефективного управління в цих умовах.

Дослідження і розробка теоретичних, методологічних та інших аспектів забезпечення якості авіатранспортних послуг, як яскравого представника сучасної авіаційної галузі, можуть бути широко використані як найбільш спільні для вирішення проблем якості практично будь-яких видів авіаційних послуг і безпосередньо спрямовані на реалізацію кардинального реформування економіки.

Все це вимагає нового ефективного науково обґрунтованого підходу для розробки нових форм і методів удосконалення систем забезпечення. Для цього необхідно:

- ✓ визначити найбільш важливі напрями удосконалення систем забезпечення якості авіатранспортних послуг із урахуванням особливостей цих виробів і запропонувати конкретні шляхи їх реалізації;
- ✓ обрати і обґрунтувати науково-методичну базу побудов сучасних організаційних структур систем забезпечення якості;
- ✓ розробити моделі складу і методи організації розробки систем забезпечення якості і побудови їх нормативно-технічної бази на основі стандартизації;
- ✓ розробити на базі обраної методології і системного підходу функціональну і організаційну структуру систем метрологічного забезпечення надання послуг і контролю їх якості;

✓ розробити методи визначення оптимальних обсягів і послідовності операцій, технічного контролю, вибору контрольованих параметрів за інформаційним критерієм повноти контролю;

✓ *S* запропонувати методіку вибору засобів метрологічного забезпечення контролю якості вдосконалених послуг за критерієм економічної ефективності.

Методи і засоби, що сприяють підвищенню ефективності надання авіатранспортних послуг вимагають наступних дій:

✓ формування нового підходу до засобу забезпечення якості, який дозволяє комплексно вирішувати проблему якості як для етапу виробництва, так і для етапу споживання;

✓ розробці методів і моделей складу і організації розробки систем забезпечення якості, побудови їх нормативно-технічної бази на основі стандартизації, що відповідають сучасним міжнародним вимогам, викладеним у стандартах ISO серії 9000;

✓ розробку методи визначення оптимальних обсягів і послідовності операцій виробничого контролю, вибору контрольованих параметрів послуг за інформаційним критерієм повноти контролю, що дають можливість вирішувати питання підвищення ефективності цих важливих функцій забезпечення якості на проектно-розрахунковій основі;

✓ розробка методіки вибору варіантів засобів метрологічного забезпечення технічного контролю за економічними критеріями.

Однією з найважливіших проблем створення ефективно функціонуючих систем управління якістю авіатранспортних послуг є раціоналізація їх розробки на основі системного підходу і врахування наступних стадій: впровадження, оцінки, споживання і вдосконалення, ще обумовлюється формуванням систем забезпечення якості.

Ефективна діяльність щодо забезпечення якості продукції можлива лише за умов наявності розвиненої нормативно-технічної бази системи регламентуючої документації, така система повинна відповідати наступним принципам:

забезпечення дотримання регламентованих вимог;

керованість, відкритість та динамічність;

здатність до структуризації;

організаційно-методична підготовленість на різних рівнях управління;

типовість та уніфікованість процесів;

узгодженість із системами регламентуючих документів більш високого рівня.

Якість авіатранспортних послуг значною мірою залежить від ефективного контролю, який дозволяє не лише своєчасно виявляти брак і

припинити надходження недоброякісних послуг до споживачів, але і впливати на процес поліпшення їх якості.

Контроль за якістю послуг на авіатранспортному підприємстві повинен здійснюватися насамперед відділом з якості та його працівниками, обов'язками яких є перевірка послуг на відповідність стандарту, технічним умовам, нормативним документам тощо.

Методи оцінки ефективності управління якістю послуг авіатранспортних підприємств повинні формуватись з урахуванням рекомендацій нормативно-технічної документації, специфіки управління якістю на авіаційних підприємствах, наукових розробок у сфері якості та власних досліджень.

Найбільш розповсюдженим показником визначення ефективності управління якістю є відношення кінцевого результату діяльності підприємства до сукупності витрат на якість:

$$E_y = R_k / V_y, \quad (1)$$

де E_y - ефективність управління якістю;

R_k - кінцевий результат діяльності, обсяг реалізації послуг;

V_y - витрати на управління якістю (визначаються будь-яким із зазначених раніше методів) включають витрати на забезпечення, управління та поліпшення якості.

Величина ціни споживання в авіаційній галузі в 3-4 (до 10) рази перевищує ціну продажу. Поліпшення якості призводить до зростання витрат виробника, отже, і продажної ціни.

Для того, щоб послуги купували за високою ціною, необхідно, щоб її вдосконалення зумовило зростання економічного ефекту споживача, тобто за рахунок удосконалення якості вигоду отримують обидва учасники ринку - споживач і виробник, оскільки зростає загальний економічний ефект. Споживчу вартість (СВ) можна виразити як функцію від потреби (П) та якості послуги (Яп):

$$СВ = f(П, Яп) \quad (2)$$

Звідси якість послуги може бути обчислена за формулою:

$$Яп = П / С, \quad (3)$$

де П - задоволена потреба;

С - кількісна величина вартості послуги.

Корисним ефектом у цьому випадку є скорочення витрат та визначення в споживчій вартості дійсно корисної її частини, адже, зменшуючи споживчу вартість на суму економічної вартості, можна отримати спожиту частку, яка ототожнюється із задоволеною потребою.

Використання залежності економічної ефективності та поліпшення якості дає можливість рекомендувати її для використання у практичній діяльності аеропортів.

Оцінюючи ефективність управління якістю на авіатранспортному підприємстві, доцільно враховувати результати впровадження нових технологій, механізації, автоматизації процесів, нових способів організації виробничого процесу та праці, що забезпечує підвищення якості авіатранспортних послуг при одночасній економії фінансових, трудових та матеріальних ресурсів під час надання послуг.

Висновки. Управління якістю є одним з найважливіших чинників успішної діяльності будь-якого підприємства авіаційної галузі.

Як складова внутрішнього маркетингу, якість послуги є запорукою досягнення і підтримання ефективної діяльності авіапідприємства.

Ефективність управління якістю авіатранспортного підприємства може бути визначена на основі вибору та виконання оптимальних варіантів операцій в сфері якості, за певних умов діяльності та заданого критерію оптимізації, згідно з якими функціонування аеропорту буде визначатися найкращим з можливих.

Список використаних джерел:

1. Лзамат І.М., Техніко-економічні показники якості продукції // Азамат І.М., Дудич Молнар О.Б., Фединець МІ. В н.-т. зб. - К. - Ужгород, 1998. - №14. - С. і 7-24.
2. Бойцов В.В Основы стандартизации. / Бойцов ВВ. - М.: Изд-во стандартов, 1988.
3. Величко О.М., Основи управління виробництвом та якістю продукції. / Величко О.М., Гало М., Дудич І.І, Молнар Ш Б. - Ужгород: УжНУ, 2001.
4. Столярчук П.Г., Деякі погляди на можливість лосконалення методів оцінювання якості продукції. Науковий вісник. / Столярчук П.Г., Куць В.Р. - Ужгород 1001

MARKETING SUPPORT TO PROVIDE QUALITY SERVICES OF AIR TRANSPORT ENTERPRISES

In the present time of economic development increasingly are becoming important factors, which determine the possibility of achieving and ensuring the required level of enterprises efficiency.

Marketing approach to the management of the enterprise, including air transport, is becoming increasingly necessary. Such an approach in current conditions is the key to the effective functioning of air transport enterprises, enhance competitiveness and simultaneously criterion of the effectiveness of their economic activities.

The most important factor of competitiveness in the activities of air transport enterprises is the quality factor of provision of air transportation services. Universality of quality problem are generally accepted in economic science.

This problem gets a special urgency in connection with the development of international relations, increasing competition, WTO accession, underlining the need to improve the quality of air transportation services.

Quality management is one of the most important factors of successful activity of any aviation industry enterprise.

As a component of internal marketing, service quality is the key to achieve and maintain effective operations of the airline.

That is why there is a need for continuous improvement of tools and methods components, conditions, and factors of quality management as a universal economic and organizational categories.

The article describes the main provisions about the need to ensure marketing activities of air transport enterprises and improve the efficiency of quality management for these services.

Methods of evaluating the effectiveness of quality management services air transport enterprises should be formed taking into account the recommendations of normative-technical documentation, specifics of quality management In aviation enterprises, scientific developments in the field of quality and their own research.

It was determined that the effectiveness of the quality management air transportation enterprise may be determined on the basis of the selection and execution of optimal variants of the operations in the field of quality, under certain conditions and a given optimization criterion, according to which the operation of the airport will be determined by the best possible.

УДК 338.24

Сталь І.В.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ РЕСУРСЫ КАК ОБЪЕКТ ПОНЯТИЙНОГО АНАЛИЗА

У статті проведено аналіз такого поняття як «інтелектуальні ресурси». Запропоновано його нове розширене визначення, що синтезує існуючі трактування. Запропоновано структуру інтелектуальних ресурсів.

Ключові слова: інтелектуальні ресурси, інтелектуальний капітал, потенціал, понятійний аналіз, структура інтелектуальних ресурсів

В статье проведен анализ такого понятия, как интеллектуальная собственность. Предложено его новое расширенное значение, которое синтезирует, существующие трактования. Предложена структура интеллектуальных ресурсов.

Ключевые слова: интеллектуальные ресурсы, интеллектуальный капитал, потенциал, понятийный анализ, структура интеллектуальных ресурсов.

Постановка проблемы и ее связь с важными научными заданиями. В классической экономической теории к факторам производства относятся труд, капитал, земля, а в современной стали добавлять предпринимательство.

Объединяющими все вышеперечисленные становятся интеллектуальные ресурсы, которые способны повысить эффективность использования всех остальных. На сегодняшний день нет четкого и однозначного определения понятия «интеллектуальный ресурс» (ИР). Данный термин смешивают с такими как «интеллектуальный капитал» (ИК), «потенциал», «нематериальные активы», что приводит к размытию значения терминов и их смысловой нагрузки.

Также следует отметить, что существует проблема количественной оценки ИР. Нет четкой системы критериев для оценки эффективности использования тех или иных составляющих ИР, их информационного облика, а также материальных оценок влияния ИР на уровень разработки новой проблемы, объекта, изделия как продукта человеческой деятельности.

Цель исследования. Решение Проблемы терминологической четкости и при высоком уровне обобщения понятия ИР. а также формализации оценки количественного вклада используемого ИР в создание продукта человеческой деятельности (оценки информационного аспекта использования ИР в практической деятельности).

Анализ последних публикаций по проблеме. Для решения терминологической проблемы был проведен анализ существующих концепций ИР. Например, термин «нематериальные активы» тесно

ассоциируется с бухгалтерским использованием, при котором за его рамками остаются важнейшие активы, создаваемые в результате инновационной деятельности, но имеет четкое, законодательно закрепленное определение как «немонетарного актива, не имеющего материальной формы и имеющей возможность быть идентифицированным» [1].

Термин ИК употребляется достаточно часто, но разными авторами вкладывается разное значение. Л. Эдвинсон видит в ИК «знания, генерирующие стоимость для организации и состоящие из человеческого капитала, структурного капитала и клиентского капитала» [10], недостатком такого определения является сведение к общему понятию «знания».

Т Стюарт рассматривает ИК как «сумму всего того, что знают работники компании и что дает конкурентное преимущество компании на рынке» [11], преимуществом такого определения является понимание роли ИК как создания конкурентного преимущества, недостатком отсутствие определенности необходимой для оценки.

В [12] ИК рассматривается как знания, выраженные в форме активов, которые в наибольшей степени усиливают конкурентоспособность компании, генерируя добавленную стоимость ее акционерам, недостатком такого определения является опять же неточность понятия «знания», неясен критерий «наибольшей степени», при данной формулировке необходимо конкретизировать определение таких активов как знания.

В результате этого анализа видно, что в большинстве случаев наиболее распространенные варианты понятий ИК" имеют достаточно общий характер и обычно подразумевает сумму тех знаний работников компании, которая обеспечивает ее конкурентоспособность. При этом, например, составляющая информационной технологии не раскрывается или вообще игнорируется.

Помимо недостаточной конкретизации большинства приведенных определений, у всех из них есть еще один, общий, недостаток: отсутствие условий взаимодействия различных составляющих ИК, при которых возможен синергетический эффект (образование добавленной стоимости, конкурентного преимущества). Стоит отметить, что некоторые из авторов рассмотренных определений в рамках разработанных ими концепций ИК рассуждают об этих взаимодействиях. Однако в резюмирующем определении данные условия не выносятся.

В ходе анализа исследований и публикаций был отобран ряд определений, отображающих термин ИР.

И. М. Чамара определяет ИР как «диалектическое единство носителей интеллекта, высокообразованных личностей в совокупности их Профессиональных, квалификационных, личных, коммуникативных качеств " результатов их интеллектуальной деятельности, которые могут иметь

вещественную и невещественные формы и находит проявление в изобретениях, ноу-хау, информационно-коммуникационных технологиях и т. д.» [8]. Данное достаточно объемно, из-за чего его сложно адаптировать для целей оценки конкретных ИР, например, определенной организации. М. К. Ахтямов, Н. А. Кузнецова, Л. В. Саакова определяют ИР компании следующим образом «совокупные мыслительные способности всех ее сотрудников, которые они используют для выработки наиболее адекватных складывающимся рыночным условиям решений, позволяющих компании сохранять устойчивое развитие» [3]. Недостатком данного определения является отсутствие описанных результатов «мыслительных способностей», таких как объекты права интеллектуальной собственности.

Л. А. Абрамова рассматривает ИР относительно предприятий сферы услуг как «совокупность научно-производственных, финансовых, маркетинговых, организационно-управленческих, кадровых, информационно-технологических, юридических и других идей, методов, инструментов, технологий, различных форм существования информации, полученных в результате интеллектуального труда сотрудников предприятий сферы услуг и имеющих коммерческую ценность» [2]. Недостатком данного понятия является отсутствие носителей идей.

Е. И. Марковская характеризует ИР предприятия как «результаты творческого и интеллектуального труда людей, а также организационные знания, присущие данному предприятию» [4]. В данном определении нет упоминания о маркетинговой и инфраструктурной составляющих понятия ИР. С. В. Никифоров и А. Н. Мамров в качестве ИР предприятия выделяют «коллективную способность членов организации к творческому мышлению и разработке эффективных решений (технических, управленческих, финансовых и т.п.)» [5], не упоминая что важна не только способность, но и умение ею воспользоваться.

Н. В. Федорова определяет ИР как совокупность четырех составляющих видов ресурсов: человеческих, организационных, информационных и коммуникационных, обеспечивающих рост конкурентоспособности промышленного предприятия. [7], что, по сути, является аналогичным понятию ИК, введенного Т. Стюардом [6].

Изложение основных результатов исследования с их обоснованием. Обзор вышеуказанных характеристик выявляет три основных позиции современных исследователей по поводу видения понятия ИР. Анализ данных трактовок: «совокупность знаний, умений, навыков, способностей индивида», «единство носителей интеллекта и результатов их интеллектуальной деятельности», «система отношений по поводу производства новых или обогащенных (обновленных) знаний и интеллектуальных способностей индивидуумов» обнаруживает

существенный пробел, а именно недостаточное внимание исследователей к процессу создания новых интеллектуальных ресурсов.

С этой точки зрения предлагается определение, учитывающее обозначенные пробелы и дающее основание для более глубоких исследований на предмет процесса формирования, развития и воспроизводства ИР. ИР - это система человеческих, рыночных инфраструктурных, нематериальных, организационных активов, обладающих способностью воссоздаваться и овеществляться в процессе интеллектуальной деятельности, направленной на производство новейших знаний для обеспечения устойчивого экономического роста.

При всем обилии русскоязычных публикаций, в которых употребляются вышеприведенные термины, до сих пор отсутствуют конкретные разработки, объясняющие методологические аспекты изучения и измерения потенциала ИР.

В русскоязычной научной литературе преобладают работы, относящиеся к тем или иным практическим аспектам ИР, без конкретных утонений относительно того как они могут быть определены, изучены и измерены, хотя именно от способности предприятия генерировать и перерабатывать ИР зависит успешное экономическое развитие как отдельного предприятия, так и страны в целом. Именно ИР генерируют добавленную стоимость продуктов и услуг.

Исходя из вышеизложенного, можно перейти к следующей поднятой проблеме, а именно структуре ИР.

Для анализа структуры ИР, рассмотрим структуру И К. предложенную шведской компанией «Скандия» [9], которая на практике применила концепцию ИК, состоящего из человеческого, организационного и потребительского капитала и определяемого как разница между рыночной оценкой стоимости компании и ее физическими активами.

Содержательные характеристики данных понятий следующие: человеческий капитал включает в себя знания, практические навыки, творческие и мыслительные способности людей, их моральные ценности, культуру труда; организационный - это процедуры, технологии, системы управления, техническое и программное обеспечение, патенты, бренды, культура организации; потребительский капитал складывается из отношений с клиентами.

Некоторые авторы отдельной и существенной составляющей ИР выделяют креативные (творческие) ресурсы. Креативные ресурсы организации - это способности сотрудников компании к творческой, Новаторской деятельности.

Креативность больше предполагает создание нового знания (продукта), а не только со способностью мыслить. В то же время,

креативність - частина інтелекту, відповідно, креативні ресурси можна розглядати частину інтелектуальних, а саме людських ресурсів. Але ця інформаційна характеристика складових ІК здається неповною і потребує доповнення, як категорій, так і її складових. Так варто розглядати такі категорії як ринкова, людська, інфраструктурна, організаційна, нематеріальні активи.

В склад ринкової категорії віднесені такі складові як: база організацій, з якими співпрацює підприємство; репутація підприємства; база підприємств, які є замовниками продукції підприємства; канали поширення інформації про підприємство.

До наступної категорії - людських - відноситься: кадрова політика підприємства: знання персоналу; кваліфікація персоналу; матеріальне забезпечення. В інфраструктурну категорію входять такі компоненти: методи PR; інформаційні технології; зв'язи в ділових колах.

В організаційну категорію входять способи комунікації з персоналом, клієнтами, діловими партнерами; технології і методи ведення бізнесу; система економічної безпеки фірми. В останню категорію входять нематеріальні активи: промислова власність, об'єкти авторського права; загальна характеристика; нетрадиційні об'єкти.

Висновки. Підводячи підсумок, можна сказати, що поняття ІР достатньо нове поняття і відноситься до базових в новій економіці знань.

Таким чином, ІР - це система людських, ринкових, інфраструктурних, нематеріальних, організаційних активів, які здатні відтворюватися і оновлюватися в процесі інтелектуальної діяльності, спрямованої на виробництво новітніх знань для забезпечення стійкого економічного зростання.

Для кількісних оцінок ефективності ІР, як елемента созидального процесу інформаційні технології є органічно необхідним елементом, що дозволяє не тільки оцінити внесок ІР в конкретні проекти, але й оптимізувати співвідношення різних компонентів ІР в процесі створення нового продукту.

Інструментом для виконання такої роботи в значній мірі може стати інформаційний аналіз, в основі якого лежить розробка інформаційних моделей ІР. Такий підхід суттєво розширює не тільки понятійні основи, але й посилює концептуальні положення, пов'язані з залученням ІР в созидальні акти і процеси.

Список использованных источников:

1. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 8 «Нематериальны; активы», утвержден Приказом Министерства финансов Украины от 18.10.1999 ЛЬ 242 «Про утверждение Положение (стандарта) бухгалтерского учета»
2. Абрамова Л. А. Эффективность использования интеллектуальных ресурсов предприятиями сферы услуг: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук/ Л. А. Абрамова. - Тольятти, 2012. - 20 с.
3. Ахтямов М. К. .Кузнецова Н. А. .Саакова Л. В. Обоснование критерия эффективности использования интеллектуальных ресурсов; М. К. Ахтямов, Н. А. Кузнецова. Л. В. Саакова // «Креативная экономика». - Ю» 5 (53). -20П.-С 17-25
4. Марковская Е. И. Интеллектуальные ресурсы в обеспечении конкурентоспособности предприятия: Автореферат на соискание ученой степени кандидата экономических наук/ Е. И. Марковская - Санкт-Петербург, 2002. - 24 с.
5. Никифорова С. В., Мамров А. Н. Конкурентные преимущества предприятия на международном рынке/ С. В. Никифорова, А. Н Мамров - Санкт-Петербург: Изд-во СПбГУЭФ, 2004. - 173 с.
6. Стюард Томас А Интеллектуальный капитал Новый источник богатства организаций : пер. с англ. В. Ноздриной / Гомас А. Стюард - М. Поколение, 2007. - 368 с.
7. Федорова Н. В. Управление интеллектуальными ресурсами промышленного предприятия: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук./ Н. В. Федорова. - Красноярск, 2002. - 20 с.
8. Чамара И. М. Интеллектуальные ресурсы в мирохозяйственном развитии. Автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата экономических наук/ И. М. Чамара. - Киев, 2007. - 24 с.
9. Edvinsson L. Developing intellectual capital at Skandia / L. Edvinsson. - Long Range Planning, № 3, 1997. - P. 366-373
10. Edvinsson L., Malone M. S. Intellectual Capital realizing Your Company's True Value By Finding Its Hidden Brainpower / L. Edvinsson . M. S. Malone -New York: Harper Business, 1997. - 240 p.
11. Stewart T.A. Brainpower: How Intellectual Capital is Becoming America's Most Valuable Asset/ T. A. Stewart. - FORTUNE, 1991. - pp.44-60
12. Sudarsanam S. Valuation of Intellectual Capital and Real Option* Model/ S. Sudarsanam. - Cranfield University, 2003. - 164 p

INTELLECTUAL RESOURCES AS AN OBJECT OF CONCEPTUAL ANALYSIS

In classical economic theory factors of production are labor, capital, land. Now to that factors enterprise starts to add. Combines all of the above are the intellectual resources that can improve the efficiency of all the others.

Solving the problem of terminological clarity with a high level of generalization or" the concept of intellectual resources, as well as the formalization used to assess the quantitative contribution of intellectual resources to create a product of human activity (evaluation of the information aspects of the use of intelligent resources in practice).

The article analyzes such thing as "intellectual resources". Considered similar to mixing the concept of "intellectual capital", "potential", "intangible assets". These concepts have both its positive and negative sides. For example, the term "intangible assets" is the only enshrined in law and does not cause controversy.

The term "intellectual capital" is the most widely applicable and known to the public, intellectual resources combines all of these concepts. A common shortcoming of the concept of intellectual resources are consideration of the concept as intellectual capital, reduction to a narrow concept of knowledge, the ability to think or do. Thus, there is no certainty that is needed for evaluation.

It proposed to new expanded definition, synthesizing existing treatments, which takes into account certain gaps and giving rise to a more in-depth research on the subject of the process of formation, development and reproduction. Intellectual resources - a system of human, market, infrastructure, intangible organizational assets, with the ability to be recreated and materialized in the process of intellectual activity aimed at the production of new knowledge for sustainable economic growth.

The structure of the market category includes such components as: base of partners; the reputation of the company; base of customer enterprises; distribution channels of the company. The next group - men - include: personnel policy of the enterprise: knowledge of personnel; staff qualifications; material security. In the infrastructure category includes the following components: methods of PR: information technology: communications in business circles. The organizational category includes methods of communication with staff, customers, business partners; technology and business practices; system of economic security company. The latter category includes intangible assets: industrial property; objects of copyright; general characteristics; unconventional objects.

Keywords: intellectual resources, intellectual capital, capacity, conceptual analysis, structure of intellectual resources

УДК 330.341.1:658.15

Тульчинський Р.В.

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЗА РАХУНОК СТВОРЕННЯ НОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ЗАЛУЧЕННЯ ВЕНЧУРНОГО ФІНАНСУВАННЯ

У статті розглянуто венчурне фінансування як специфічна форма економічних взаємовідносин між господарськими суб'єктами у контексті підвищення економічної безпеки підприємств України. Для підвищення економічної безпеки підприємств запропоновано створити на базі існуючих інженерно-технологічних, проектно-конструкторських відділів, які входять до складу великих виробничих підприємств, підприємницькі структури інноваційного характеру, які за формою організації мажуть відноситись до «зовнішніх» або «внутрішніх» венчурних підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, венчурне фінансування, ризик, венчурне підприємство.

В статье рассмотрено венчурное финансирование как специфическая форма экономических взаимоотношений между хозяйственными субъектами в контексте: повышения экономической безопасности предприятий Украины. Для насыщения экономической безопасности предприятий предложено создать на базе существующих инженерно-технологических, проектно-конструкторских отделов, входящих в состав крупных производственных предприятий, предпринимательские структуры инновационного характера, которые по форме организации могут относиться к «внешним» или «внутренним» венчурным предприятиям.

Ключевые слова: экономическая безопасность, предприятие, венчурное финансирование, риск, венчурное предприятие.

Вступ. Як показує світовий досвід, одним із ефективних шляхів подолання дефіциту фінансових інвестиційних ресурсів є венчурне фінансування. Венчурне фінансування створює специфічні форми економічних взаємозв'язків між суб'єктами господарювання, що займаються інноваційною діяльністю, підвищує ступень їх економічної безпеки.

Специфіка венчурного фінансування полягає у тому, що фінансування відбувається без гарантій на безвідсотковій основі. Практикою доведено, що використання венчурного фінансування призводить до значної активізації інноваційного процесу та прискорює інноваційний розвиток, що у свою чергу позитивно впливає на підвищення економічної безпеки підприємств.

Аналіз основних досліджень. Значний внесок у теоретичні й Практичні розробки з проблем венчурного фінансування та його форм здійснили зарубіжні вчені: Р. Арон, О. Дагасв, П. Друкер, Р. Клерк,

Дж. Ривкін, Є. Рузавін, Д. Фреар, Р. Хофат та інші. Різні аспекти венчурного фінансування, розглядали відомі вітчизняні економісти О. Батура, Л. Безчасний, З. Варналій, В. Геєць, М. Крупка, О. Лапко, В. Новіков, Л. Осенький, С. Онишко, Н. Пікуліна, А. Поручник, А. Чухно та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але актуальні проблеми наукового визначення сутнісних характеристик та місця венчурного фінансування в Україні в контексті підвищення економічної безпеки підприємств залишаються до цього часу ще недостатньо розробленими. Відсутній системний підхід до аналізу його змісту та економічного значення.

Постановка завдання. Метою статті є розроблення заходів щодо підвищення економічної безпеки підприємств задля досягнення якої поставлені такі завдання: з'ясувати існуючі перепони, що гальмують венчурне фінансування в Україні; запропоувати шляхи залучення венчурного фінансування для підприємств, що сприятиме підвищенню їх економічної безпеки.

Результати дослідження. Аналіз особливостей венчурного фінансування дозволяє охарактеризувати його як різновид фінансового капіталу, що виконує роль особливого інвестиційного фактора-ресурсу в суспільному відтворенні та має переважну спрямованість на активізацію науково-технічної й інноваційної діяльності.

Високі ризики і невизначеність кінцевого сукупного ринкового ефекту у поєднанні з надвисокою прибутковістю вкладених у нові технологічні рішення коштів дає підставу розглядати венчурне фінансування як особливий фактор підвищення економічної безпеки підприємств, інноваційного економічного зростання, структурного відновлення економіки.

Зазначимо, хоча Україна поки що й відстає від західних країн за рівнем розвитку венчурного фінансування, венчурне підприємництво в Україні започатковане, але розвивається дуже повільно.

Так, за даними Мінекономіки, потенційний ринок обсягу венчурного фінансування в Україні досягає 800 млрд. дол. США [3, с. 13]. Процес реалізації інноваційного розвитку національної економіки потребує розроблення механізмів цілеспрямованого використання венчурного фінансування вітчизняними підприємствами, що позитивно вплине на загальний стан їх економічної безпеки.

Таким чином, виникає об'єктивна необхідність більш повного використання можливостей венчурної діяльності щодо успішної реалізації важливого для національної економіки завдання - підвищення економічної безпеки підприємств.

Дослідженнями вітчизняних економістів [1; 2; 4; 5] доведено, що в Україні значно більше негативних факторів, які гальмують розвиток

венчурного ринку і зумовлюють його непривабливість з точки зору венчурного фінансування, зокрема:

- нерозвинутість нетрадиційних для умов України ринкових механізмів й інструментів інвестування інноваційної діяльності, до яких у повній мірі належать усі форми використання венчурного фінансування;

- стагнація на вітчизняному фондовому ринку, який складає важливу компоненту в обігу венчурного фінансування у сфері створення та реалізації інноваційних продуктів і процесів;

- відсутність мотиваційних механізмів, основна мета яких полягає в спонуканні потенційних венчурних інвесторів до активних дій у сфері інноваційної діяльності:

- низькі темпи розвитку інфраструктури в сфері забезпечення потреб учасників венчурного бізнесу, включаючи створення в достатній мірі відкритої інформаційної мережі у напрямках висвітлення пріоритетності інноваційною розвитку у різних галузях вітчизняної економіки. Зокрема, не вистачає інститутів професійної комплексної науково-технічної та комерційної експертизи інноваційних проектів, страхування інвестицій в інноваційну діяльність, інформаційних джерел для порівняння ринкового інноваційного політу та пропозиції інноваційних ідей;

- низька інформаційна прозорість українського ринку інтелектуальної власності, невідпрацьованість відносин власності в процесах спільного створення та реалізації інноваційних продуктів тощо.

Для розв'язання проблемних питань в напрямках підвищення темпів розвитку інновацій та підвищення економічної безпеки підприємств в Україні пропонується посилити увагу держави до підвищення ефективності використання реального інноваційного потенціалу на основі створення нових організаційних форм у сфері наукових і науково-дослідних робіт і залучення для їх реалізації венчурного фінансування вітчизняних та іноземних інвесторів, що сприятиме економічній безпеці таких підприємств.

Найбільш потужними структурами в сфері створення нових ідей, нових технологій, нових знань в Україні слід вважати регіональні наукові центри при Національній академії наук України, які створені у 80-х роках минулого століття і функціонують як громадські неприбуткові організації-

На базі шести регіональних наукових центрів набули розвитку нові форми організації науково-дослідної діяльності та реалізації їх результатів, включаючи бізнес-інкубатори, технічні та технологічні парки.

Але при цьому вузькими місцем їх діяльності в умовах ринкової системи господарювання залишаються питання, пов'язані з комерціалізацією результатів наукової діяльності, ув'язки їх з потребами бізнесу, ефективним розвитком регіонів та окремих територій.

Саме слабкий зв'язок науково-дослідних установ з погребами й інтересами підприємництва, місцевих і регіональних органів управління економікою занижує їх можливості в реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки. Звідси окреслюються перший перспективний напрям подальшого розвитку регіональні* наукових центрів на базі координації Ух діяльності з регіональними програмами інноваційного розвитку та інтересами й перс пектини йми напрямками розвитку підприємництва.

Створені венчурні підприємства в умовах і межах регіональних наукових центрів можуть стати серйозним джерелом прискорення темпів реалізації нововведень в реальну економіку.

На подальшому етапі у регіонах України необхідно створювати на базі існуючих інженерно-технологічних, проектно-конструкторських відділів (бюро, лабораторій), які входять до складу великих виробничих підприємств, підприємницькі структури інноваційного характеру, які за формою організації можуть відноситись до «зовнішніх» або «внутрішніх» венчурних підприємств.

На різних великих виробничих підприємств з огляду на зарубіжний досвід, доцільно створювати внутрішні венчурні фірми, які входять до їх складу, залишаючись при цьому самостійними юридичними особами. У такій формі співпраці підприємства намагаються вирішувати питання, пов'язанні із зниженням ризиків, викликаних невпевненістю в успішній реалізації новацій та зменшенні їх негативного впливу на загальні результати діяльності, що у свою чергу сприятиме підвищенню їх економічної безпеки.

Внутрішні венчурні фірми або підрозділи за умов достатньої самостійності зберігатимуть усі переваги дрібних венчурних фірм, діятимуть як тимчасові науково-дослідні колективи за певною цільовою програмою.

Протягом обумовленого терміну внутрішні венчурні фірми здійснять не тільки розроблення інноваційних продуктів, а й підготовчі роботи для масового сіапуску новацій у виробництво.

На відміну від названих вище внутрішніх венчурних підрозділів, які діють у складі великих виробничих підприємств, зовнішні венчури можуть закиючати контракти з іншими корпораціями, логлиблюючм таким чином свою компетенцію в обмеженій сфері науково-дослідної діяльності і виступати самостійним суб'єктом на інноваційних ринках.

Висновки. Отже, для умов України прийнятними є обидві висвітлені форми поєднання діяльності дрібних венчурних підприємств з великими виробничими підприємствами.

Вибір найбільш доцільної з них залежить від специфіки та галузевих особливостей основних виробничих процесів, реальних потреб великих виробничих підприємств у співпраці з дрібними венчурними

підприємствами, підготовленістю кадрового складу науково-дослідних підрозділів до самостійної діяльності в умовах підвищеної відповідальності за досягнення позитивних результатів та підвищеного ризику у випадках наявності негативних результатів.

Можна зробити висновок, що на теперішній час як і на найближчу перспективу найбільш раціональними формами організації науково-дослідної діяльності на базі залучення венчурного фінансування слід вважати створення малих, гнучких, прийнятних і швидко реагуючих на зміни у ринковому середовищі підприємницьких структур й інноваційних фірм та венчурних підприємств, які створюються Н2 бай наукових, науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів, що входять до складу регіональних наукових центрів Національної академії наук України за великих виробничих підприємств, що сприятиме підвищенню економічної безпеки останніх.

Список використаних джерел

1. Землянкин А.М. Определение направлений развития венчурного инвестирования инноваций / А.М. Землянкин, А.Ф. Коновалов, Л.В. Фешенко // [^]Управление экономикой переходного периода. Сб науч. тр./ НАН Украины Ин-т экономики промышленности. - Донецк. - 2005. - С. 63-73.

2. Лапко О.О. Венчурний капітал як джерело фінансування інноваційного розвитку економіки / О.О. Лапко // Економіка і прогнозування. 2010. - ЯВ- С. 25-42. 3. Погореловська І.Д. Особливості венчурного бізнесу та перспективи його розвитку в Україні / І.Д. Погореловська, О.І. Черній // Науковий вісник Національної академії ДПС України. - 2009. - №4-5(35). - С. 12-18.

4. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці: монографія / за ред. С.М. Ілляшенко. - Суми: ВТД «Університетська книга». - 2011. - 582 с.

5. Стан розвитку організаційних форм венчурного підприємництва і його інфраструктури в Україні та в Україні / О.П. Зічченко, В.П. Ільчук, І.Ф. Цієвська, В.М. Євтушенко. - К.: НДІСЕП. 2012. - 80 с.

Ttilchinsky R.V.

IMPROVING ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES THROUGH THE CREATION OF NEW ORGANIZATIONAL FORMS OF VENTURE CAPITAL FINANCING

The article discusses venture funding as a specific form of economic relations between economic entities in the context of economic security of enterprises in Ukraine.

It is found the existing obstacles hampering the development of the venture market and determine its unattractive in terms of venture financing, including underdevelopment unconventional conditions for Ukraine market mechanisms and tools innovation investment, which includes the full using all forms of the venture financing; stagnation in the domestic stock market, which is an important component in the treatment of venture financing in the creation and implementation of innovative products and processes: the lack of incentive mechanisms, which the main purpose is prompting potential venture investors to action in the field of innovation; slow pace of infrastructure development in the area of venture business needs of participants, including the establishment of sufficiently open information network of illumination in directions of the priority innovative development in various sectors of the national economy; low information transparency of the Ukrainian market of intellectual property: imperfection property relations in the process of joint creation and implementation of innovative products and more.

In order to solve the problematic issues in directions of higher rates development innovation and economic security of enterprises in Ukraine enhances the state's attention to the efficiency of real innovation potential through the creation of new organizational forms in scientific and research work and involvement for their implementation the venture financing of domestic and foreign investors, will promote the economic security of enterprises.

It was proposed at the level of large industrial enterprises the creation of domestic venture capital firms in their composition, while remaining independent legal entities, given the international experience. In this form of cooperation companies are trying to resolve issues as to the reduction of risks caused by uncertainties in the successful implementation of innovations and reduce their negative influence on the general performance, which in turn will enhance their economic security.

It should build on existing engineering and technological design departments (bureaus, laboratories), which are part of large companies, business structures of innovative character which in the form the organization could apply to "external" or "internal" venture enterprises on the further stage in the regions of Ukraine.

УДК 658:621.339.15

Чорній Б.И.

НАПРЯМИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДЖЕРЕЛ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У ПІДПРИЄМСТВА РОЗПОДІЛЕННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

У статті подано авторське тлумачення сутності економічної категорії «інвестиційні ресурси», що дає можливість дослідити існуючу класифікацію інвестиційних ресурсів. Доведено, що основними джерелами інвестування на мікрорівні можуть бути: ендогенні власні фінансові ресурси та екзогенні джерела, що включають залучені й позичкові фінансові ресурси та бюджетні асигнування.

Ключові слова, інвестування, інвестиційні ресурси, розподілення електроенергії, диверсифікація, залучення інвестиційних ресурсів.

В статье подано авторское толкование сущности экономической категории «инвестиционные ресурсы», что дало возможность исследовать существующую классификацию инвестиционных ресурсов. Доказано, что основными источниками инвестирования на микроуровне могут быть эндогенные - собственные финансовые ресурсы и экзогенные источники, включающие привлеченные, заемные ФИНАНСОВЫЕ ресурсы и бюджетные ассигнования.

Ключевые слово: инвестирование инвестиционные ресурсы, предприятия распределения электроэнергии, диверсификация, привлечение инвестиционных, ресурсов.

Вступ. Розширення економічного потенціалу підприємств, більш ефективно його використання пов'язано із обґрунтуванням та реалізацією процесу ефективних форм вкладення капіталу - інвестуванням, що забезпечується системою правового регулювання відносин суб'єктів, форм, методів, гарантією прав учасників.

Виявлення класифікації джерел інвестиційних ресурсів видається важливим кроком як з теоретичної, так і з практичної точок зору, адже знаючи закономірності формування інвестиційних ресурсів та їх типів в певних пропорціях, можна підвищити інвестиційну активність і стабільність стану економічної системи в умовах нарощення загроз і ризиків.

Аналіз основних досліджень. Аналізу стану та проблемам залучення інвестиційних ресурсів в підприємства України присвячено чимало спеціальних досліджень і публікацій українських вчених, а саме і І.О. Бланка, В.В.Бочарова, Г.В. Возняк, М.П. Денисенко, А.І. Дуки, К.В.Тлляшенко О.Є. Кузьміа, О.О. Охріменко., А.А. Пересади, В.П Савчука, Т.С. Смолкенко. О.О. Терещенко, Д.М. Червайіа та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але незважаючи на велику кількість публікацій стосовно залучення інвестиційних ресурсів, проблема залучення та джерел диверсифікації інвестиційних ресурсів досі залишається невирішеною. особливо в сучасних умовах нарощення загроз та ризиків.

Постановка завдання. Метою статті є встановлення напрямів диверсифікації джерел залучення інвестиційних ресурсів для підприємств розподілення електричної енергії. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: визначити сутність економічної категорії «інвестиційні ресурси»; дослідити існуючу класифікацію інвестиційних ресурсів; встановити основні джерела інвестування на мікрорівні.

Результати дослідження. Перед *т.м.* як розглядати можливість диверсифікації джерел залучення інвестиційних ресурсів для підприємств доречним, на наш погляд, є з'ясування тлумачення сутності економічної категорії «інвестиційні ресурси».

Проведене дослідження сутності та складу інвестиційних ресурсів дає можливість дати авторське тлумачення з огляду на уречевлений зміст такої економічної категорії, а саме під *інвестиційними ресурсами* слід розуміти сукупність фінансових, матеріальних, нематеріальних, а також інтелектуальних ресурсів, які використовуються суб'єктами господарювання у процесі їх вкладення в об'єкти інвестування та допомагають перетворити потенціал у капітал, із врахуванням їх ризикованості дія отримання прибутку або досягнення соціального, екологічного та іншого ефекту.

Дане обґрунтування змісту інвестиційних ресурсів дає можливість визначення джерел інвестиційних ресурсів підприємства.

Опрацювання питання класифікації допоможе мобілізувати кошти джерел інвестиційних ресурсів з урахуванням всіх позитивних і негативних моментів, що сприятиме формуванню найбільш прийнятної і сприятливої «портфеля джерел інвестиційних ресурсів».

Необхідно відзначити, що інвестиції класифікуються за [1; 2; 3; 4]:

- метою - прями і портфельні;
- формою власності - державні, приватні, муніципальні;
- джерелом фінансування - прями, цільові, договірні;
- ступенем ризикованості вкладення - безризикові і ризикові;
- .оередом національного походженням - національні, іноземні;
- об'єктом вкладення -у фізичні, грошові, нематеріальні активи;
- рівнем ліквідності інвестиційних ресурсів - високо-, середньо-, низько-, неліквідні;
- ступенем циклічності отримання доходів - нециклічні і ануїтетні;
- суб'єктами інвестування - фізичні, юридичні особи, держава;

- термінами вкладення - короткострокові, середньострокові, довгострокові;

- джерелом спрямованості - первинні, екстенсивні, реінвестовані;

- натурально речовою формою - у грошовій, фінансовій, матеріальній, нематеріальній формі*.

- видами вкладення - фінансові, реальні;

- областю застосування - галузеві, міжгалузеві тощо.

Не будемо розглядати різні моделі класифікації з визначенням позитивних і негативних сторін кожної з них, але зауважимо, що для здійснення інвестицій потрібні ресурси з різних джерел походження

Отже, основними джерелами інвестування на мікрорівні можуть бути: ендогенні джерела власні фінансові ресурси; екзогенні джерела - залучені фінансові ресурси, позичкові фінансові ресурси та бюджетні асигнування.

Головним джерелом інвестування є ендогенні інвестиційні ресурси підприємства, що формуються за рахунок початкових внесків засновників підприємства, накопичення прибутку, амортизаційних відрахувань, заощаджень трудового колективу, продажі частини активів підприємства, виплат від страхових компаній тощо.

Якісні характеристики ендогенних інвестиційних ресурсів переносять свої властивості на структуру капіталу підприємства розподілення електроенергії.

До позитивних властивостей інвестиційних ресурсів із ендогенних джерел відносяться: швидкість часу та простота прийняття рішення щодо залучення інвестиційних ресурсів на рівні самого підприємства розподілення електроенергії; за сприятливих зовнішніх умов висока можливість виникнення генерування прибутку, оскільки відсутні різні виплати за використання інвестиційних ресурсів; зниження ризику банкрутства; забезпечення у довгостроковому періоді фінансової стійкості та платоспроможності.

У свою чергу до негативних властивостей слід піднести: неможливість забезпечення необхідного обсягу/ інвестиційних ресурсів у зв'язку з їх обмеженістю; відсутність можливості приросту рентабельності власного капіталу, оскільки неможливо забезпечити збільшення фінансової рентабельності над економічною без залучення інвестиційних ресурсів із екзогенних джерел; інколи висока вартість інвестиційних ресурсів по відношенню до ресурсів з інших джерел.

Інвестиційні ресурси із ендогенного джерела, у свою чергу, можуть буги внутрішньою походження, що складаються з інвестиційних ресурсів які формуються за рахунок: нерозподіленого прибутку; амортизаційних відрахувань; інших внутрішніх джерел підприємства. А також інвестиційні

ресурси із ендogenous джерела можуть бути зовнішнього походження, що формуються за рахунок: додаткових внесків пайового або акціонерного капітану; продажі частини активів підприємства; заощаджень трудового колективу; виплат від страхових компаній; інших ендogenous джерел зовнішнього походження (безоплатно надані матеріальні та нематеріальні активи тощо).

Формування інвестиційних ресурсів із ендogenous як внутрішніх так і зовнішніх джерел є частиною механізму залучення інвестиційних ресурсів, що полягає у забезпеченні необхідного рівня самофінансування підприємства. Залучення інвестиційних ресурсів з ендogenous джерел походження приводить до максимальної фінансової стійкості підприємства, але при цьому/ обмежує: по-перше, використання фінансових можливостей приросту прибутку по вкладеним інвестиційним ресурсам, по-друге, можливості розвитку підприємства.

Але власні ресурси не задовольняють потреби підприємств у інвестиційних ресурсах та не забезпечують повністю динамічного розвитку потенціалу підприємства, що спонукає до диверсифікації джерел інвестиційних ресурсів із інших екзogenous джерел.

Інвестиційні ресурси залучені з екзogenous джерел походження мають потужний вплив на якісні характеристики капіталу підприємства через їх властивості.

До позитивних властивостей інвестиційних ресурсів із екзogenous джерел походження можна віднести:

забезпечення зростання фінансового потенціалу підприємства розподілення електроенергії при розширенні його активів та господарської діяльності;

можливість генерувати приріст фінансової рентабельності; більші можливості залучення інвестиційних ресурсів тощо. До негативних властивостей можна віднести:

появу фінансових ризиків, тобто збільшення ризиків зниження фінансової стійкості та зменшення платоспроможності підприємства;

складність залучення інвестиційних ресурсів з екзogenous джерел;

зменшення норми прибутку за рахунок виплат за залучений капітал;

залежність вартості залучення інвестиційних ресурсів з екзogenous джерел від коливань фінансового ринку та сучасних умов загроз та ризиків.

Отже, фінансові ресурси залучені з екзogenous джерел з одного боку призводять до більш високого фінансового потенціалу)- та фінансової рентабельності за рахунок диверсифікації джерел інвестиційних ресурсів, а з іншого, сприяють появі фінансовій ризиків та банкрутству підприємства.

Висновки. Отже, для розвитку підприємств розподілення електроенергії в сучасних умовах нарощення загроз та ризиків при залучені інвестиційних

ресурсів важливою задачею є визначення такого сполучення ендогенних та екзогенних інвестиційних джерел яке максимізує вірогідність досягнення мети підприємства розподілення електроенергії, а саме його стабільний економічний розвиток, що, у свою чергу, висуває певні вимоги до якісних та кількісних характеристик інвестицій, залучених з різних джерел.

У зв'язку з обмеженістю ендогенних джерел підприємств розподілення електроенергії в сучасних умовах нарощення -загроз та ризиків все більшого значення набувають екзогенні джерела. А коли мова йде про комунальні підприємства, актуальними та перспективними є бюджетні асигнування.

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Основы инвестиционного менеджмента I И.А. Бланк II 2-е изд., перераб. и доп. - К.: Ольга, Ника-Центр, 2006. - 552 с.

2. Охрищенко О.О. Детермінанти інвестиційного забезпечення: принципи, механізм, ефективність / О.О. Охрищенко. I М Манаенко II Економіка розвитку - 2014. - № 1(69). - С. 34-40.

3. Покатсея К.П. Інвестиційна діяльність підприємств У глобальному середовищі: методичний інструментарій управління / К. П. Покатсея; М-во освіти і науки України, Харк. нац. автомоб -дор. ун-т. - Х.: ХНАДУ, 2009. - 167 с.

4. Сорока Л.М. Економічна сутність інвестицій та теоретичні основи інвестування (Електронний ресурс) Л М. Сорока II Ефективна економіка: наук. флх. ід., 2014. - Л» 2. Режим доступу: [hUp://AYWw.econotPv.navka,com,ua](http://AYWw.econotPv.navka.com.ua)

Chomie B. P.

DIRECTIONS DIVERSIFY SOURCES OF INVESTMENT ATTRACTION IN THE VENTURE ELECTRICITY

The article determined that the under investment resources is the sum of financial, material and non-material, and intellectual resources used by business entities in the process: Of attachment in investment objects are to and assist the convert potential in capital, taking into account their risk for getting profit or achieving social, environmental and other effects.

This content substantiation of investment resources enables the identification of sources of the investment resources.

It is proved, that the main sources of investment at the micro level can be: the endogenous sources - their own financial resources; the exogenous source: attracted financial resources, loan financial resources and budget allocations.

The main source of investment is the endogenous resources investment company, which formed by the original founders of the company contributions, accumulation of profits, depreciation, labor collective savings, sales of assets, payments from insurance companies and others.

Qualitative characteristics of endogenous resources is transferred its investment properties at the capital structure of the electric energy enterprise distribution.

Positive properties of investment resources from the endogenous sources to the enterprise are identified.

However, it was established, that their resources do not satisfy the needs of investment resources and do not provide full dynamic potential of companies, which leads to the diversification of sources of investment resources from other exogenous sources

It is proved, that investment funds drawn from exogenous sources have a powerful influence on the quality characteristics of the company capital through their properties.

The positive properties of investment resources from the exogenous sources are including: ensuring the growth of the enterprise financial potential by electric energy distribution in expanding its assets and business activities, the ability to generate financial growth of profitability; more opportunities to attract investment resources and so on.

The negative properties are including: the emergence of financial risks, risk reduction, that increase stability and reduce financial solvency; the difficulty attracting investment resources from the exogenous sources; reduce profit margins through payments on borrowed capital: the dependence of the value of investment attraction from the exogenous sources from fluctuations the financial market conditions and the current threats and risks.

Therefore, the financial resources drawn from the exogenous sources on one side lead to higher financial capacity and financial profitability through diversifying the sources of investment resources, on the other side, contributing to the financial risks and bankruptcy.

It was established, that in modern conditions of increasing threats and risks when involved investment resources, for the development enterprise distribution of electric energy the important task is determination of such combination of endogenous and exogenous investment sources, which maximizes the achievement of the objective of the enterprise distribution of electric energy, namely its stable economic development, which in turn certain requirements to qualitative and quantitative characteristics of investments attracted from various sources.

Due to limited endogenous sources of electricity distribution enterprises in modern conditions increasing threats and risks, becoming increasingly important the exogenous source.

УДК 331.108

Факдсева А. Є.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ПЕРСОНАЛУ

У статті виявлено сучасні особливості методів оцінки персоналу. Досліджено вітчизняний та зарубіжний досвід оцінки персоналу підприємств. Виявлено переваги та недоліки кожного з методів та варіації їх застосування на українських підприємствах. Метою статті є виявлення актуальних особливостей методів оцінки персоналу, тому що на даному етапі найбільш перспективний напрям інвестування коштів підприємства - інвестиції у людський капітал, бо саме це сприяє отриманню найбільшого за розміром та довготривалого за часом соціально-економічного ефекту.

Ключові слова: підприємство, персонал, методи оцінки, людський капітал, інвестиції.

В статье выявлены современные особенности методов оценки персонала. Исследованы отечественный и зарубежный опыт оценки персонала предприятий. Выявлены преимущества и недостатки каждого из методов и вариации их применения на украинских предприятиях. Целью статьи является выявление актуальных особенностей методов оценки персонала, так как на данном этапе наиболее перспективное направление инвестирования средств предприятия - инвестиции в человеческий капитал, поскольку именно это способствует получению наибольшего по размеру и длительного по времени социально-экономического эффекта.

Ключевые слова- предприятие, персонал, методы оценки, человеческий капитал, инвестиции.

Постановка проблеми. Одне з ключових питань країни - ефективно відтворення людського капіталу. Для його визначення та підвищення необхідний дієвий метод оцінки, який би не лише констатував процеси використання та розвитку професійно-кваліфікаційних якостей персоналу, а сприяв у розробці заходів щодо вдосконалення відтворення людського капіталу. Згідно з цим доцільно вирішити такі завдання: проаналізувати та узагальнити методичні підходи до оцінки персоналу аби удосконалити їх, оскільки людський капітал має динамічний характер; виявити особливості, переваги та недоліки вітчизняних та зарубіжних методів оцінки працівників та можливості їх застосування на українських підприємствах.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням проблем оцінки І Персоналу, займалися такі вітчизняні науковці, як: А Вучкович-Стаднік [1], К» Грішнова [2], В. Дашок [3], А. Колот [4], О. Круцієльніцька [5], В. ІХруцький [6]. Серед закордонних науковців ці проблеми розглядали: 1. ЦАнсофф [1.7], М. Армстронг [8], Р Дафт [9], М. Мескон [10].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Разом з тим. Неможливо заперечити необхідність визначення сучасних особливостей

методів оцінки персоналу щодо їх використання в умовах українських підприємств.

Цілі статті. Метою дослідження є виявлення актуальних особливостей методів оцінки персоналу. Для досягнення мети вирішено такі завдання: проаналізовано кожен метод оцінки, виявлено їх особливості, переваги та недоліки; розглянуто особливості їх застосування на українських підприємствах.

Виклад основного матеріалу, Інвестиції в людський капітал можуть принести найбільший ефект, якщо працівник буде повністю реалізувати свої знання та вміння на практиці за умов сприятливого мотиваційного клімату і наявності власного бажання у розвитку [2].

За допомогою інвестувань у персонал, підприємства отримують зростання продуктивності праці, зменшення витрат робочого часу і, як результат, підвищення своєї конкурентоспроможності. Отже, щоб удосконалити відтворення людського капіталу на підприємстві, необхідна дієва оцінка працівників. Оцінювання персоналу - процедура, що виконується для визначення ступеня відповідності професійних, ділових та особистісних якостей працівника, якісних і кількісних результатів його трудової діяльності певним вимогам організації виробництва та праці на підприємстві [1]. Враховуючи динаміку вимог до професійно-кваліфікаційного рівня персоналу, доцільно звернутися до якісної об'єктивної його оцінки. Це сприятиме визначенню умінь, знань та навичок, які необхідні конкретному фахівцю. За використання цієї оцінки персонал зможе об'єктивно розвиватись.

На практиці використовується багато способів та методик оцінки, але вони продукують різні за рівнем об'єктивності результати. У вітчизняній та зарубіжній практиці немає еталонних методик оцінки персоналу. В той же час, теоретики та підприємці досить часто мають полярні думки щодо доцільності застосування певних методів оцінки персоналу чи щодо рівня їх об'єктивності [6]. Правильний вибір методів оцінки персоналу на підприємстві - запорука ефективного управління, аю сприяє зростанню прибутку та загальному функціонуванню підприємства

У вітчизняній та зарубіжній практиці використовуються різні методи оцінювання персоналу. Розглянемо три умовні групи вітчизняних методів (Ріс. !). Перша група включає описові методи, які характеризують якості працівників без їх кількісного вираження (якісні методи). Друга група включає комбіновані методи і є проміжною, бо в основі її діючих методів стоїть описовий принцип і кількісні параметри, що визначаються на підставі первинних якісних описів. Третя група представлена кількісними методами, застосування яких дозволяє отримати досить об'єктивну числову оцінку рівня ділових якостей працівників [4].

Перша група методів має вольовий, суб'єктивний характер. Серед них: біографічний метод; система довільних усних та письмових характеристик; метод критичних подій; оцінка виконання; метод групової дискусії; метод еталона: матричний метод; системи вільного і вимушеного вибору оціночних характеристик за готовими формами [4].

Друга група методів включає: метод оцінок, що сумуються; система заданого угруповання працівників; тестування [4].

До третьої групи методів входять: система класифікації за порядком (метод рангового порядку); метод парних порівнянь працівників; метод заданої бальної оцінки (привласнення очок); метод вільної бальної оцінки; система графічного профілю працівників; коефіцієнтна оцінка рівня ділових якостей [4]. Також, існують допоміжні методи оцінки: анамнестичний метод, метод узагальнення незалежних характеристик, метод систематичних спостережень за поведінкою і діяльністю оцінюваного працівника, метод оціночного інтерв'ю метод управління за допомогою цілей; оцінка за ступенем вибору оцінюваним працівником найкращого способу дії за якогось учасника ігрової конкретної виробничої ситуації, оцінка за ступенем рішення; оцінюваним працівником умовних виробничих завдань і ситуацій; метод анжованої бальної оцінки за типовими прикладами, метод самооцінки власних властивостей і якостей, метод спектру.

Методи еталона, матричний і групової дискусії є прогностичними, інші - практичними. Отже, основна маса методів оцінки, у тому числі всі кількісні, сприяють практичному підтвердженню або спростуванню моделі-гіпотези щодо діяльності працівника, тобто оцінюють його за досягнутими результатами роботи. Це і є базою ділової оцінки людей.

Переваги і недоліки деяких вітчизняних методів оцінки працівників наведено в табл. 1

Використання методів, зважаючи на цілі оцінки, говорить про те, що лише технології графічного профілю, вільної бальної оцінки і коефіцієнтної оцінки можуть сприяти досягненню усіх цілей ділової оцінки. Метод коефіцієнтної оцінки має найбільш високі якісні показники. А його висока трудомісткість може бути легко усунена формалізацією та автоматизацією процедури оцінки. Основні зарубіжні методи оцінки персоналу такі: Assessment Center, Management by Objectives (MBO), Key Performance indicators (К.РІ, «360 градусів», проте існує багато їх комбінацій.

Корпоративна культура і цілі, що стоять перед підприємством, визначають обрання певного методу для нього. Assessment Center (Центр оцінки/си) дістав найбільшого поширення серед методів оцінки персоналу в Україні. Цей метод включає імітаційні вправи, за

Корпоративна культура і цілі, що стоять перед підприємством, визначають обрання певного методу для нього. Assessment Center

(Центр оцінки/си) дістав найбільшого поширення серед методів оцінки персоналу в Україні. Цей метод включає імітаційні вправи, за

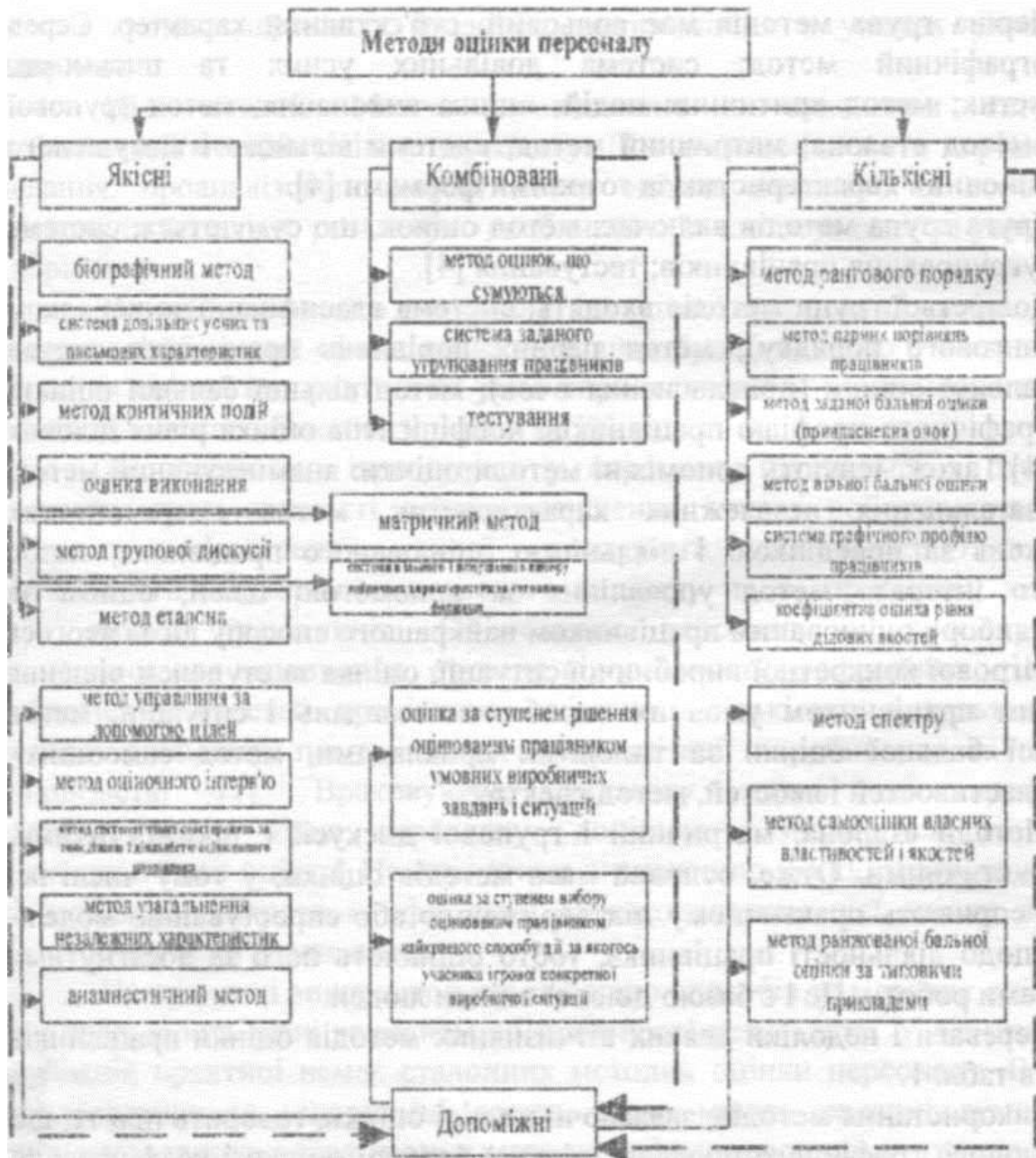

Рисунок 1 - Методи оцінки персоналу

допомогою яких моделюється робоча реальність учасників [7]. Особливості цього методу, його переваги та недоліки розглянуто в табл. 2.

За кордоном цей метод використовується для оцінки топ-менеджерів, а на українських підприємствах - для середньої і вищої ланки управління. Завдяки охопленню декількох оціночних процедур (інтерв'ю, тестування, рольові ігри)

Таблиця 1 - Переваги та недоліки вітчизняних методів оцінювання персоналу

Назва методу	Сутність методу	Переваги методу	Недоліки методу
Біографічний метод	Оцінка працівників за даними їх біографій і так званими мандатними даними.	Сдиний метод, який допомагає вивчити особистість у процесі розвитку.	описовість і схильність пам'яті до помилок у минулому.
Система довільних усних та письмових характеристик	Керівник чи група керівників (експертів) описують видатні успіхи та утупчення підлеглих за певного періоду своєї діяльності.	дозволяє розширити систему одержуваних показників.	дані про працівника будуть не об'єктивними, а переломленими, враховуючи ставлення людей, які забезпечують отримання необхідної інформації.
Метод критичних людей	Опис керівником (або групою керівників) найбільш видатних успіхів або недоліків у роботі підлеглих за певний період їхньої діяльності і присвоєння їм у зв'язку з цим певної оцінки.	допомагає працівникам зрозуміти, що означає «добре» і «погане» виконання обов'язків; примушує того, що тестує оцінювати підлеглих на основі поведінки.	важко ставити ранги працівникам відрізняючи їх один від одного.
Оцінка виконання	Полягає в описі та оцінці того, що зробив працівник за певний період його діяльності.	простота, мала трудомісткість.	необ'єктивність результатів оцінки.

Продовження табл. 1

<p>Метод групової дискусії</p>	<p>Полягає у вільній бесіді групи керівників (або експертів) з працівниками за темою їхньої діяльності й у виборі за певними критеріями найбільш активних, самостійних, інформованих, і тих людей, хто логічно думають.</p>	<p>дозволяє членам групи прояснювати власну позицію і уточнювати взаємні позиції учасників групи; дозволяє виявляти різноманіття підходів і точок зору з поставлених проблем і питань; дає всебічне бачення предмета обговорення.</p>	<p>блокування рішення внаслідок розходження точок зору; прийняття неоптимального результату рішення, за яке виступали найактивніші, але не досить компетентні в обговорюваному питанні члени групи; можливе передчасне ухвалення групового рішення та нечітке визначення відповідальності.</p>
<p>Метод еталона</p>	<p>Полягає у виборі за певними критеріями найкращих працівників, прийнятих за еталон, і в порівнянні з ними інших.</p>	<p>простота; мала трудомісткість; чіткість системи критеріїв і факторів оцінки.</p>	<p>необ'єктивність результатів оцінки.</p>
<p>Матричний метод</p>	<p>Передбачає порівняння фактичних якостей працівників з набором якостей, необхідних для заняття певних посад.</p>	<p>наочність аналізу; простота; чіткість системи критеріїв і факторів оцінки; можливість врахування усіх критеріїв і факторів оцінки; можливість автоматизації оцінки; відповідність більшості принципів ділової оцінки.</p>	<p>велика трудомісткість; необ'єктивність результатів оцінки.</p>

Продовження табл. 1

<p>Системи вільного і вимушеного вибору оцінювачів характеристик за готовими формами</p>	<p>Порівняння реальних якостей працівника із задалегідь підготовленими характеристиками</p>	<p>простота; чіткість системи критеріїв і факторів оцінки; можливість врахування усіх критеріїв і факторів оцінки; можливість комплексного вирішення усіх задач оцінки.</p>	<p>велика трудомісткість; необ'єктивність результатів оцінки; невідповідність більшості принципів ділової оцінки.</p>
<p>Метод оцінок, що сумуються</p>	<p>Полягає у визначенні експертами частоти прояву ("постійно", "часто", "іноді", "рідко", "ніколи") у працівників тих чи інших якостей і присвоєння певних бальних оцінок за той чи інший рівень частоти.</p>	<p>простота; чіткість системи критеріїв і факторів оцінки; можливість врахування усіх критеріїв і факторів оцінки; можливість отримання кількісних показників оцінки; можливість комплексного вирішення усіх задач оцінки; можливість формалізації розрахунків показників оцінки; відповідність більшості принципів ділової оцінки.</p>	<p>велика трудомісткість; необ'єктивність результатів оцінки; немає можливості автоматизації оцінки.</p>

Продовження табл. 1

<p>Система задаючого у групування працівників</p>	<p>Предбачає вибір обмеженої кількості факторів оцінки, розподіл працівників з цих факторів на чотири групи (як правило, "відмінний працівник", "гарний", "задовільний", "поганий") і наступну так звану пульсацію, тобто заміну поганих працівників відмінними.</p>	<p>простота; чіткість системи критеріїв і факторів оцінки; можливість врахування усіх критеріїв і факторів оцінки; можливість отримання кількісних показників оцінки; можливість комплексного вирішення усіх задач оцінки; можливість формалізації розрахунків показників оцінки; відповідність більшості принципів ділової оцінки.</p>	<p>велика трудомісткість; необ'єктивність результатів оцінки; немає можливості автоматизації оцінки.</p>
<p>Тестування</p>	<p>Оцінка працівників за ступенем вирішення ними задалегаль підготовлених виробничих завдань (тестів) і встановлення на цій основі кількісних показників, що визначають рівень їх якостей.</p>	<p>простота; чіткість системи критеріїв і факторів оцінки; можливість врахування усіх критеріїв і факторів оцінки; можливість отримання кількісних показників оцінки; можливість комплексного вирішення усіх задач оцінки; можливість формалізації розрахунків показників оцінки; відносна об'єктивність результатів оцінки.</p>	<p>велика трудомісткість; немає можливості автоматизації оцінки; невідповідність більшості принципів ділової оцінки.</p>

Продовження табл. 1

<p>Система класифікації за порядком (метод рангового порядку)</p>	<p>Керівник (або група керівників); виходячи з певних критеріїв оцінки, має в своєму розпорядженні оцінюваних працівників за порядком від найкращого до найгіршого; в цьому випадку підсумкова оцінка визначається як сума отриманих працівниками порядкових номерів.</p>	<p>простога; мала трудомісткість; чіткість системи критеріїв і факторів оцінки; можливість врахування усіх критеріїв і факторів оцінки; можливість отримання кількісних показників оцінки; відносна об'єктивність результатів оцінки; відповідність більшості принципів ділової оцінки.</p>	<p>неможливість комплексного вирішення усіх задач оцінки; неможливість формалізації розрахунків показників оцінки; немає можливості автоматизації оцінки.</p>
<p>Метод парних порівнянь працівників</p>	<p>Передбачає послідовне попарне порівняння працівників за сукупністю чинників оцінки з позицій загальної відносної цінності для підприємства.</p>	<p>можливість врахування усіх критеріїв і факторів оцінки; можливість отримання кількісних показників оцінки; відносна об'єктивність результатів оцінки; можливість формалізації розрахунків показників оцінки; відповідність більшості принципів ділової оцінки.</p>	<p>складність; велика трудомісткість; не має чіткості в системі критеріїв і факторів оцінки; неможливість комплексного вирішення усіх задач оцінки; немає можливості автоматизації оцінки.</p>

Продовження табл. 1

<p>Метод заданої бальної оцінки (привласнення очок)</p>	<p>Полягає в привласненні заздалегідь обумовленої кількості балів (очок) за кожне досягнення працівника з наступним визначенням його загального ділового рівня у вигляді суми набраних балів.</p>	<p>простота; мала трудомісткість; чіткість системи критеріїв і факторів оцінки; відносна об'єктивність результатів оцінки; можливість отримання кількісних показників оцінки; можливість комплексного вирішення усіх задач оцінки; можливість формалізації розрахунків показників оцінки; відповідність більшості принципів ділової оцінки.</p>	<p>велика трудомісткість; немає можливості автоматизації оцінки; немає можливості врахування усіх критеріїв і факторів оцінки.</p>
<p>Метод вільної бальної оцінки</p>	<p>Полягає в привласненні керівником (або експертом) певної кількості балів за встановленою шкалою кожній якості працівника і загальній його оцінці у вигляді суми балів або середнього балу.</p>	<p>чіткість системи критеріїв і факторів оцінки; можливість врахування усіх критеріїв і факторів оцінки; можливість отримання кількісних показників оцінки; можливість комплексного вирішення усіх задач оцінки; можливість формалізації розрахунків показників оцінки; відповідність більшості принципів ділової оцінки.</p>	<p>складність; велика трудомісткість; немає можливості автоматизації оцінки; необ'єктивність результатів оцінки.</p>

Закінчення табл. 1

<p>Система графічного профілю працівників</p>	<p>Відображає рівень кожної з ділових якостей працівників, оцінених у балах, у вигляді крапок на графічній шкалі, які поєднані прямими лініями.</p>	<p>простота; чіткість системи критеріїв і факторів оцінки; можливість врахування усіх критеріїв і факторів оцінки; можливість отримання кількісних показників оцінки; можливість комплексного вирішення усіх задач оцінки; відповідність більшості принципів ділової оцінки; можливість автоматизації цінки.</p>	<p>велика трудомісткість; необхідність результатів оцінки; неможливість формалізації розрахунків показників оцінки.</p>
<p>Коефіцієнт оцінка рівня ділових якостей</p>	<p>Заснована на системі коефіцієнтів, що вимірюють як окремі якості працівників, так і їх сукупність.</p>	<p>простота, чіткість системи критеріїв і факторів оцінки; можливість врахування усіх критеріїв і факторів оцінки; можливість отримання кількісних показників оцінки; можливість комплексного вирішення усіх задач оцінки; відповідність більшості принципів ділової оцінки; можливість автоматизації результатів оцінки; можливість формалізації розрахунків показників оцінки.</p>	<p>велика трудомісткість.</p>

Таблиця 2 - Переваги та недоліки зарубіжних методів оцінювання персоналу

Назва методу	Сутність методу	Переваги методу	Недоліки методу
Метод Assessment Center	Репрезентує технологію оцінки професійних якостей працівників, що спирається на моделювання ключових аспектів їхньої діяльності.	- неможливість фальсифікації результатів; - багатоплановість і поєднання широких можливостей для розкриття потенціалу кожного учасника з точними методами оцінки.	- високі організаційні витрати; - значні витрати часу; - висока вартість методу порівняно з іншими методами оцінки; - високий рівень стресу при отриманні зворотнього зв'язку.
Метод управління за цілями Management by Objectives (MBO)	Спільна постановка завдань керівником і співробітником й оцінка результатів їхнього виконання по закінченні звітного періоду.	- співробітник розуміє критерії успішності СВОЕ' роботи ще до початку виконання завдань (прозорість системи оцінки простота виміру досягнень); - підвищення справедливості в призначенні винагород співробітникам; - розвиток у співробітників ініціативи, трудоощі моги ваш": - метод оптимальний за тимчасовими виграшами	- метод досить суб'єктивний, оскільки виконання завдань оцінює, як правило, одна людина (менеджер); - визначення цілей і критеріїв вимагає фінансових тимчасових витрат на їх розробку; - орієнтація на минулі заслуги співробітника, а не на його розвиток у майбутньому.

Продовження табл. 2

<p>Метод Key Performance Indicators (KPI)</p>	<p>Показники роботи кожного окремого співробітника прив'язують до загальних KPI усього підприємства (прибуток, рентабельність або капіталізація).</p>	<p>- розмір бонусу співробітника безпосередньо залежні від виконання його персональних KPI. - за кожним співробітником тріадою відповідальність за певну ділянку роботи; - співробітник усвідомлює свій внесок у досягненні спільної мети підприємства: - метод орієнтований на мотивацію персоналу.</p>	<p>- метод потребує значних витрат часу; - визначення показників ефективності дуже трудомісткий процес і вимагає від учасників проекту знання предметної області, досвіду, творчого підходу.</p>
<p>Метод «360 градусів»</p>	<p>Отримання даних про дії працівника в реальних робочих ситуаціях та демонстрація ним ділових якостей.</p>	<p>- отримання різнобічної оцінки для одного співробітника; - створення та зміцнення довірчих відносин з клієнтами; - моделювання критеріїв оцінки під вимоги корпоративних стандартів; - об'єктивність отриманих результатів.</p>	<p>-- оцінюються лише компетенції, але не результати діяльності, - необхідність у високому ступені конфіденційності даних: - складність в отриманні відвертої інформації колег в оцінці; - стресовий вплив на співробітника, - трудомісткість в обробці результатів.</p>

метод є найбільш ефективним, бо поєднання їх у комплексі сприяє отриманню прогностичної й достовірної інформації про особистіско-ділові якості співробітників. На базі результатів оцінки може бути розроблена програма навчання персоналу. Запровадження цього методу в Україні не є

доцільним, бо не кожен керівник і готовий до інвестування великих коштів у розвиток персоналу, що простежується у недоліках методу.

Розглянемо метод управління за цілями - Management by Objectives (МВО). Система орієнтована на всі ланки персоналу підприємства - від нижньої до топ-менеджерів. В результаті проведення оцінки МВО можуть бути такі рішення: виплата премій і бонусів, нематеріальна мотивація, перегляд заробітної плати, нагородження грамотами, присудження почесних звань тощо [8]. Сутність цього методу, його переваги та недоліки розглянуто в табл. 2,

Завдяки встановленню конкретної мети підприємства, аби досягти кінцевого результату, тобто процвітання, метод дозволяє кожному працівнику використовувати свій потенціал повною мірою. Отже, використання даного методу в Україні дасть можливість для підвищення ефективності цільового управління завдяки росту мотивації персоналу в досягненні встановлених цілей. Метод є доцільним для запровадження на підприємствах, які мають справу з інноваціями.

Метод Key Performance Indicator (КРІ) є схожим на плановий підхід. Його особливість в тому, щоб дії колег з різних служб не були полярними і не створювати перепон роботі фахівців інших підрозділів. Працюючи на досягнення поставлених перед ним цілей, кожен сприяє загальній справі, стримуючи в результаті бонуси за їх виконання [9]. Особливості цього методу, його переваги та недоліки розглянуто в табл. 2. Поєднання глобальних цілей підприємства з цілями підрозділів і окремих працівників у методі КРІ сприяє підвищенню якості роботи персоналу та, відповідно, ефективності діяльності всього підприємства, тому є доцільним запроваджувати цей метод оцінки персоналу на підприємствах України.

У методі «360 градусів!!» отримання інформації відбувається на різних рівнях: від колег, керівника, клієнта підлеглого, тобто від усіх, хто спілкується з працівником. Може використовуватися при вирішенні широкого кола завдань, щодо професійного розвитку [10]. Сутність цього методу його перевага та недоліки демонструє табл. 2.

На підприємствах України використаних цього методу оцінки персоналу є проблемним, бо мають місце недостатня відвертість, упередженість колег та наявність психологічних труднощів. Проте, метод допомагає оцінити соціальну компетентність співробітника, тобто дозволяє формувати програми розвитку працівників.

Отже, будь-який з обраних методів оцінки персоналу на українських підприємствах сприяє аналізу способів досягнення цілей підприємства, визначенню рівня кадрових ризиків на ньому, зважуванню ефективності інвестицій у персонал.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Аналіз сучасних методів оцінки персоналу та визначення їх особливостей зумовлено постійною динамікою техніки і технологій, які потребують відповідної реакції від підприємств. Це виявляє необхідність висування нових вимог і до кваліфікаційного рівня персоналу. Так, висування нових вимог підприємств України до працівників за допомогою певного з розглянутих вітчизняних та зарубіжних методів дозволить вдосконалити процес оцінки під час атестації персоналу та провести актуальні ефективні заходи аби підвищити його кваліфікаційний рівень. В той же час, запровадження нових методів щодо визначення професійно-кваліфікаційного рівня працівників на підприємстві ускладнюється через малу кількість інформації про методики їх оцінки. Тому перспективи подальших робіт у цьому напрямку полягають у дослідженні передумов побудови та вдосконалення навичок, умінь та знань працівників для подальшого підвищення ефективності управління персоналом підприємств.

Список використаних джерел:

1. Вучкович-Стадник А. А. Оценка персонала: четкий алгоритм действий и качественные практические решения [Текст] / А. А. Вучкович-Стадник. - М : Эксмо, 2008 - 592 с.
2. Грیشнова О. А. Оцінювання персоналу сучасні підходи до забезпечення ефективності / О. А. Грیشнова // Управління людськими ресурсами: проблеми, теорії та практики. - 2010. - т. 7. - С. 42 - 50.
3. Крушельницькй О. В. Управління персоналом [Текст] . навчальний посібник / О. В. Крушельницька, Д. П. Мельничук. - К : Кондор, 2005. - 308 с.
4. Хрупкий В. Е. Оценка персонала. Теория и практика применения системы еоалаксированных показателей / В. Е. Хрупкий, Р. А. Толмачев. - М. Финансы и статистика. 2009. - 224 с.
5. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. - М.. Экономика. 2005. - 178 с.
6. Армстронг М. Стратегическое управление человеческими ресурсами / М. Армстронг. - М. ! КНФРА-М, 2002. - 328 с.
7. Дафт Р. Л. Менеджмент / Р. Л. Дафт. - СПб.: Питер 2001. - 829 с.
8. Мескон М. ОСНОВЫ менеджмента / М. Мескон, М. Альберт. - М.: Дело. 1997. - 702 с.

A. Ye. Fandyeyeva

FEATURES OF METHODS OF PERSONNEL ESTIMATION

The article has revealed modern features of methods of personnel estimation. National and international experiences of personnel estimation have been studied. Advantages and disadvantages of each method and variations of their application have been revealed at Ukrainian enterprises. The aim of the article is to identify actual features of methods of personnel estimation, because at this stage the most promising direction of investment for the company is the investments in human capital, because it helps to ensure the largest in size and long-time social-and-economic effect.

Many methods and techniques of estimation are used in practice, but they produce different results in terms of objectivity. There are no reference methods of personnel estimation in national and foreign practice. At the same time, theoreticians and entrepreneurs rather often have the polar views on the usefulness of certain methods of personnel estimation or on the level of their objectivity. The correct choice of methods of personnel estimation in the enterprise is the key to effective management that promotes the growth of profits and overall functioning of an enterprise.

The analysis of modern methods of personnel estimation and the determination of their features are caused by constant dynamics of techniques and technologies that require an appropriate response from the businesses. It shows the need for the nomination of new requirements to the personnel qualification. Thus, the nomination of the new requirements to the employees at Ukrainian enterprises with some of the national and foreign examined methods will improve the estimation process during the personnel certification and conduct an urgent effective measures to improve its qualification. At the same time, the implementation of new methods of determining the professional qualification of workers at the enterprise is complicated because of the small amount of information about the estimation methods. So the prospects for further work in this direction are in researching of the preconditions for building and improving the skills, abilities and knowledge of the workers for further improving of the personnel management of enterprises.

Keywords: enterprise, personnel, estimation methods, human capital, investments.

УДК 338.45.009.12:629.73(045)

Михальченко О.А.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АВІАПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті визначено передумови з чого проведено критичний аналіз концептуальних підходів до розвитку економічного поняття «конкурентоспроможний потенціал», на основі результатів чого сформовано власні визначення категорії «конкурентоспроможний потенціал авіабудівельних підприємств».

Ключові слова: авіапромислове підприємство, конкурентоспроможний потенціал, підприємство

В статье определены условия и проведен критический анализ концептуальных подходов к развитию экономического понятия «конкурентоспособный потенциал», на основе результатов которого сформировано собственное определение категории «конкурентоспособный потенциал авиационных предприятий»

Постановка проблеми. В світовій економіці розвиток в загалі та в межах окремих країн формується на основі ринкових принципів господарювання в умовах активізації глобалізаційних трансформацій, посилення глобальної конкуренції, то ускладнюється негативними явищами депресивного стану світової економіки.

В Україні сучасна макроекономічна ситуація характеризується, як дуже важка та складна (на яку у значному ступені негативно впливає з одного боку політична та соціальна нестабільність, а з другого - мінливість кон'юнктури зовнішнього та внутрішнього ринку та посилення міжнародної конкуренції).

В цих умовах управління конкурентоспроможністю промисловості країни є однією з головних стратегічних цілей, від результативності досягнення яких залежить ефективність виходу з кризисного становища країни, розвиток бізнес-середовища, економічний зріст національної економіки, підвищення інвестиційної привабливості, можливість ефективного впровадження економічної системи країни в загальний глобалізований світогосподарський механізм.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концептуальним аспектам дослідження конкурентоспроможності потенціалу підприємствами відображені в наукових працях таких науковців, як А.Э. Воронцова, О.С. Федонин, И.Н. Репина, О.И. Олександрюк, Н.С. Краснокутська, В. Крючкова та ін.

Гееретико-методологічною базою для формування економічного поняття «конкурентоспроможний потенціал» є категорія «економічний потенціал». Економічна сутність потенціалу взагалі та поняття «*економічний потенціал підприємства*» були досліджені досить багатьма вітчизняними та закордонними вченими-економістами, до числа яких відносяться О.Е.Ареф'єва, О.І.Шуманська, О.С.Федонін, І.М.Рєпіна, Н.С.Краскокутська, В.Н.Гавва, Р.В. Марушко, І.П. Отенко, Б.Є. Бачесвський, М.В. Бойченко, Є.В. Лапін, В.Адріанов, Г.Вечканов, Г.Клейнер, Г.Мерзлікіна, Е.Попов, В.Прудский, А. Самуокін, М.Старовойтов, Л.Шаховський, М.Шафіков, П.Фомін; аналізом окремих його складових займалися - Е.Єрвогін, Е.Лавреновий, Р.Марушковий. О.Мітякова, С.Перміновий, Г.Чернишевий та ін. Згадка про потенціал модернізації зустрічається и роботах М.Афанасьєвої, М.Бендікова, А.Нещадіна, Н.Хайрулліна, И.Фроловатої та багатьох інших.

Дослідження методологічних основ та практичних аспектів розвитку транспортного сектору та окремих його галузей економіки здійснювааи відомі вчені: І.Я. Аксьонов, І.М.Аксьонов, О.О. Бакаев, В.Я. Блозьоров, М.Н. Бідняк, А.І. Воркут, В.Г. Галабурда, Ю.М. Гончаров, В.Т. Єлагін, В.М. Загорульке, В.Г. Коба, М.і. Котлубай, В.Н. Король, Ю.Ф. Куласв, О.М.Ложачевська, В.В. Мова, С.М. Сич, О.В. Сляднєв, Ю.М. Цветов, В.І. Чужиков, В.і. Щелкунов, Г.М. Юк, та ін.

Невирішеш раніше частини загальної проблеми. В системі понять, які характеризують сучасний стан економічного розвитку світогосподарській системи взагалі та окремих національних економік зокрема важливе місце займає така економічна категорія, як «потенціал» суб'єкту господарювання, тому що формування та реалізація наявних та потенційних можливостей є важливим аспектом успішного розвитку підприємства в сучасних умовах, особливо в довгостроковий період, виходячи з того, що саме сьогодні активізуються процеси створення інноваційних продуктів на основі сучасних технологій в світовому господарстві задля максимізації задоволення потреб за вимог споживачів.

Підвищений інтерес до категорії «потенціал» на науковому та прикладному рівнях також викликається існуванням проблеми ефективності функціонування суб'єктів підприємництва в різних умовах господарювання. У вітчизняній науковій літературі приділялася серйозна увага дослідженню потенціалу господарських систем, однак вони в основному стосувалися виробничого потенціалу. Виходячи з того, що в умовах розвитку конкурентного середовища функціонування суб'єкту підприємницької діяльності здійснюється під впливом багатьох факторів зовнішнього та внутрішнього оточення, сьогодні недостатньо використання тільки поняття «економічний потенціал», що підводить до формування сучасної нової економічної категорії «конкурентний потенціал».

Постановка завдання. Дослідити існуючі підходи до формулювання сучасного поняття конкурентоспроможного потенціалу авіапромислового підприємства та проведення аналізу еволюції його формування.

Основний матеріал. Сьогодні, коли більшість країн функціонують в ринкових умовах господарювання, що характеризується нестабільністю, непередбаченістю та ризикованістю, що обумовлюється мінливістю попиту і пропозиції, цін на товари і фактори виробництва змінами - в конкурентному середовищі й іншими макро- і мікроекономічними факторами, певний інтерес викликає поняття «економічний потенціал», тому що саме в цих умовах однієї з першочергових задач незалежно від рівня їх вирішення (мікро-, мезо- або макро- або мегарівня) стає формування й оцінка поточних і перспективних можливостей суб'єкта господарювання

В цьому аспекті необхідна систематизація, обґрунтування науково-методичних підходів визначення «економічного потенціалу», як наукової категорії й оцінки сучасного інструментарію кількісного його визначення.

Формування поняття «економічний потенціал» бере початок у 70-х роках ХХ сторіччя, уявлення та еволюція якого базується використаному інструментарію та концепції.

В сучасній економічній літературі науково-методологічні концепції щодо визначення «економічного потенціалу» об'єднуються в три головних підходу, що визначає напрями його формування та оцінки, а саме: ресурсний, функціональний та результативний.

Питанню вивчення та розвитку поняття «економічний потенціал» приділено багато уваги з боку вчених, але не усі сторони економічної сутності потенціалу були охоплені та розглянуті в наукових дослідженнях, як вітчизняних, так і закордонних вчених.

Аналіз публікацій вчених з проблеми формування понятійного апарату [для характеристики економічного потенціалу суб'єкта підприємницької діяльності дозволяє зазначити, що це питання носить дискусійний характер і Інструментарій цього процесу зложить від авторських концепцій та позицій науковців, які цим займаються.

При цьому необхідно зазначити відсутність цільного, загального дослідного поняття, що знижує ефективність процесу формування підходу до його аналізу та розробки методології оцінки його рівня в реальних умовах Трункціонування суб'єкту підприємницької діяльності особливо в умовах підвищеного ризику кризової економіки.

Більшість науковців дотримуються позиції розгляду економічного Потенціалу в призмі ресурсної концепції і при цьому підходи відрізняються один від іншого ракурсом вивчення.

У вітчизняній економічній літературі цей термін у широкому розумінні трактують як можливості, наявні сили, запаси, засоби, які можуть бути

використані, або як рівень потужності у будь-якому відношенні, сукупність засобів, необхідних для чого-небудь, що залежить від концепції та обраного підходу', від досягнення виробничих цілей до]реалізації' стратегічних позицій.

Таким чином, «економічний потенціал» являє собою багатогранне комплексне поняття, яке характеризує з позиції одних вчених тільки наявністю ресурсів, запасів, резервів, а з позиції інших - найбільш імовірні перспективи розвитку використання цих ресурсів, що можливо заключили на основі узагальнення існуючих теоретико-методичних підходів науковців, які працюють над концептуальним формуванням визначення категорії «економічний потенціал» (рис. 1).

На основі розгляду існуючих підходів до розгляду економічного потенціалу, можливо зробити висновок, що: усі розглянуті підходи базуються на аналізі існуючих можливостей та ресурсів господарюючого суб'єкта, а саме дослідженню належить досягнугий потенціал, але практично не вивчаються його потенційні можливості та можливі ресурси розвитку; науковці не в повній мірі вивчають можливості адаптації бізнес-суб'єкта до ринкових умов їх функціонування та не забезпечують гнучкість ресурсних можливостей підприємства; існуючі підходи відрізняються один від іншого від ступеню та напряму використання ресурсів, а також враховують особливості діяльності суб'єкт;/ підприємництва та його галузеву належність.

Підходи до визначення конкурентоспроможності потенціалу представлені в табл. 1.

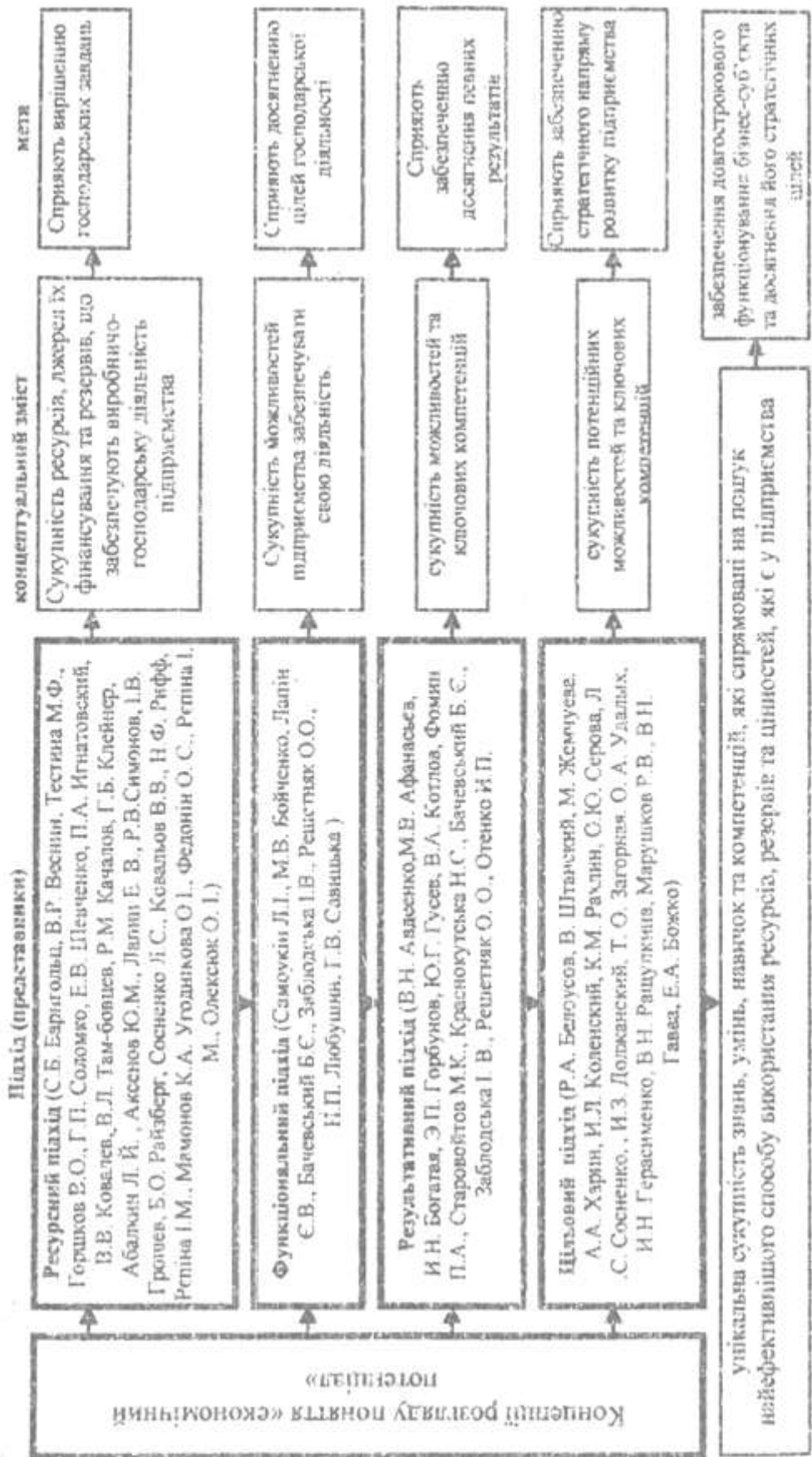

Рисунок 1. Теоретико-методичні підходи щодо визначення категорії «економічний потенціал»

Автор визначення	Визначення поняття
Д. Б. Салавелле [1].	економічна категорія, яка надає порівняльну характеристику і відображає рівень переваги результативних показників оцінки стану системи його ресурсів і можливостей відносно аналогічних показників конкурентних підприємств на ринку.
А. Э. Воронкова [2].	сукупність виробничо-фінансових, інтелектуальних і трудових можливостей підприємства, які забезпечують йому конкурентні переваги на ринку.
О. С. Федянин, М. Н. Рідина С. И. Олександров [3].	комплексна порівняльна характеристика, яка відбиває рівень переважання сукупності показників оцінки можливостей підприємства, які визначають його успіх на певному ринку за певний проміжок часу відносно сукупності аналогічних показників підприємств-конкурентів.
Н. С. Краснокутская [4].	комплексна порівняльна характеристика потенціалу, яка відбиває міру переваги сукупності індикаторів якості використання ресурсів і організації зв'язків між ними, які визначають ефективність потенціалу на певному ринку в певний проміжок часу, відносно сукупності індикаторів підприємств-аналогів.
Т. О. Загірца [5].	сукупність можливості торгового підприємства створювати, зберігати і розвивати стійкі конкурентні переваги для забезпечення довгострокової ефективної діяльності на ринку.
И. В. Крючкова [6].	сукупність таких можливостей підприємства, які забезпечують йому стійкі позиції на ринку.
М. М. Шахрай [7].	систематизований комплекс взаємоузгоджених можливостей і ресурсів внутрішнього середовища підприємства, яке забезпечує отримання конкурентних переваг в умовах змінюваного зовнішнього середовища і обмежених ресурсів, сприяє досягненню поставлених конкурентних цілей і при раціональному використанні забезпечує підприємству високий конкурентний статус.

Таблиця 1.-Підходи до визначення поняття конкурентоспроможність потенціалу підприємства

Прк цьому цільовий підхід є найбільш прогресивним із прийнятним де ринкових умов господарювання, що є основою для формування новою поняття «конкурентоспроможній потенціал», який повинен відображати складність та динамічність розвитку конкурентного простору функціонування бізнес-суб'єктів, що не відображає категорія «економічний потенціал»

Актуальність розгляду та розвитку цього поняття особливо підвищується в промисловій сфері функціонування підприємств. Це обумовлюється тим, що в сучасних умовах розвитку промисловості велике значення грає авіабудування, в розвитку якого перш за все вирішується проблема гнучкості, яку можна зарахувати до перших рядів економічних проблем розвитку технічного прогресу в езітогосподарській системі. Для розвитку підприємств авіабудування на своїй території необхідно, щоб держава мала могутній економічний і ресурсний потенціал, оскільки саме ця галузь вимагає величезних фінансових коштів, висококваліфікованих кадрів, Полігони для випробування нової продукції, можливість транспортування матеріалів з дальніх ділянок країни або з інших країн тощо. Таким могутнім потенціалом володіють США, Канада, Великобританія, Німеччина, Іспанія, Франція, Росія, Швейцарія. Окремі конструкції для фірм вищезазначених країн виготовляються в Італії, Україні, Греції, Болгарії і інших країнах. При цьому необхідно зазначити, що в сучасних умовах розвитку світогосподарської системи потужні позиції в авіаційній галузі належать Канаді, США, країнам ЄС (Франції, Великобританії, Німеччині), Бразилії, Японії, набирає обертів авіапромисловість КНР. Щодо України, то авіабудування є стратегічно важливою галуззю української економіки, однією з основ зміцнення її конкурентоспроможності та формування інноваційної моделі розвитку. Авіаційний потенціал України до отримання незалежності, визначали 4 авіазаводи, 15 авіаремонтних підприємств, КБ ім. Антонова, КБ "Мотор Січ", 2 авіаційних інститути, 3 іаищі військові авіаційні училища, близько 1500 повітряних суден цивільної авіації, більш 6000 літаків ВПС. Це дозволяло власними силами розробляти, випробовувати і випускати літаки, авіаційні двигуни, спец обладнання, бортову апаратуру. Десятки підприємств суміжних галузей мали технологічне відношення до авіації. Більшість зазначених підприємств залишаються стратегічно важливими для держави, перебувають у її власності і не підлягають приватизації. Проте, на Баль, в Україні сьогодні не існує потужних корпорацій, які б могли конкурувати зі світовими лідерами.

Таким чином, на основі проведеного аналізу існуючих підходів до визначення «конкурентоспроможності потенціалу» з'являється можливість сформуванню власне визначення поняття «конкурентоспроможній Потенціал», який являє собою полі структурну систему ресурсів та

можливостей, використання яких забезпечує реальну та потенційну здатність суб'єкту підприємництва забезпечувати виробництво та реалізацію необхідного обсягу продукції певного рівня конкурентоспроможності задля завоювання певних конкурентних позицій на цільовому ринку з метою максимізації ефективності функціонування шляхом постійного удосконалення технологічних рішень використання усіх ресурсів.

При дослідженні конкурентоспроможного потенціалу необхідно звернути увагу на відмінних особливостях цього поняття:

конкурентоспроможний потенціал не тільки визначає місце та конкурентні позиції дослідного суб'єкту підприємництва в конкурентному середовищі, а дозволяє визначити їх рівень в залежності від рівня складових його конкурентоспроможності, конкурентоспроможності його продукції, галузі та країни;

конкурентоспроможний потенціал формується на основі результативності використання усіх видів ресурсів, враховуючи їх природу формування, особливості та ступені участі у виробничо-комерційному процесі;

це поняття є комплексним, яке повинне характеризувати ефективність функціонування суб'єкта підприємництва серед реальних та потенційних конкурентів, враховуючи якість його виробничого та комерційного потенціал;/;

цей показник не може бути загальним та є гнучким, відображаючи позиції суб'єкту підприємництва відносно кожного окремого конкурента;

це поняття є відносним, тому що воно чітко прив'язано до конкретного моменту часу та сегменту ринку;

пимагає використання системності при дослідженні та оцінці для встановлення закономірності виробничих, управлінських, організаційних, комерційних, ринкових, маркетингових та збутових процесів;

конкурентоспроможний потенціал являє собою якісно-кількісний показник, аналіз якого повинен включати методи кількісної інтерпретації досягнутих результатів та завойованих позицій, а також якісний аналіз конкурентних можливостей, що направлено на оцінку існуючих та виявлення резервних можливостей його розвитку в конкурентному оточенні.

Отже, конкурентні можливості (внутрішні та зовнішні) бізнес-суб'єкта незалежно від характеру діяльності складають його конкурентоспроможний потенціал (який базується на матеріальних та нематеріальних ресурсах), на основі чого іти функціонуванні на ринку формуються конкурентні переваги цього суб'єкту задля ведення ефективної конкурентної боротьби, що дозволяє зайняти певне місце на ринку з відповідним рівнем конкурентоспроможності. При ньому конкурентоспроможний потенціал

суб'єкту підприємництва є основою його функціонування в конкурентних умовах, який об'єднує в себе джерела та рушійні сили його розвитку

На основі аналізу існуючих позицій та точок зору до уявлення конкурентного потенціалу, його структури, конкурентоспроможності та сформованого поняття конкурентоспроможного потенціалу суб'єкту підприємництва на цьому етапі дослідження з'являється можливість запропонувати власну модель структури конкурентоспроможного потенціату суб'єкта підприємництва та зв'язків його елементів (рис.2).

В запропонованій моделі складові конкурентоспроможності пропонується групувати за двом, принципами:

- внутрішні та зовнішні;
- об'єктивні та суб'єктивні.

При цьому об'єктивні 'складові формуються в процесі функціонування господарюючого суб'єкту та пов'язані матеріально-людськими ресурсами, в і результат! споживання яких формується сам конкурентоспроможний потенціал суб'єкту підприємництва (до яких відносяться інноваційний потенціал, людський потенціал, ресурсний потенціал), а суб'єктивні складові не пов'язані зі споживанням та формують загальногосподарський клімат формування та використання об'єктивних складових (вони включають організаційний потенціал, економічний потенціал, інформаційний потенціал, творчий потенціал, науково-технічний потенціал, маркетинговий потенціал).

Таким чином конкурентоспроможний потенціал являє собою складну систему, яка формується зі стійких зв'язків між, його елементами, при цьому необхідно зазначити, що:

- конкурентоспроможний потенціал є динамічною категорією, якості та характеристики якої проявляються тільки в період його використанні-.
- використання конкурентоспроможного потенціалу повинно сприяти його росту, що викликає підвищення ефективності функціонування суб'єкту підприємницької діяльності;
- процеси використання та зросту конкурентоспроможного потенціалу повинно бути взаємозалежним та безперервним.

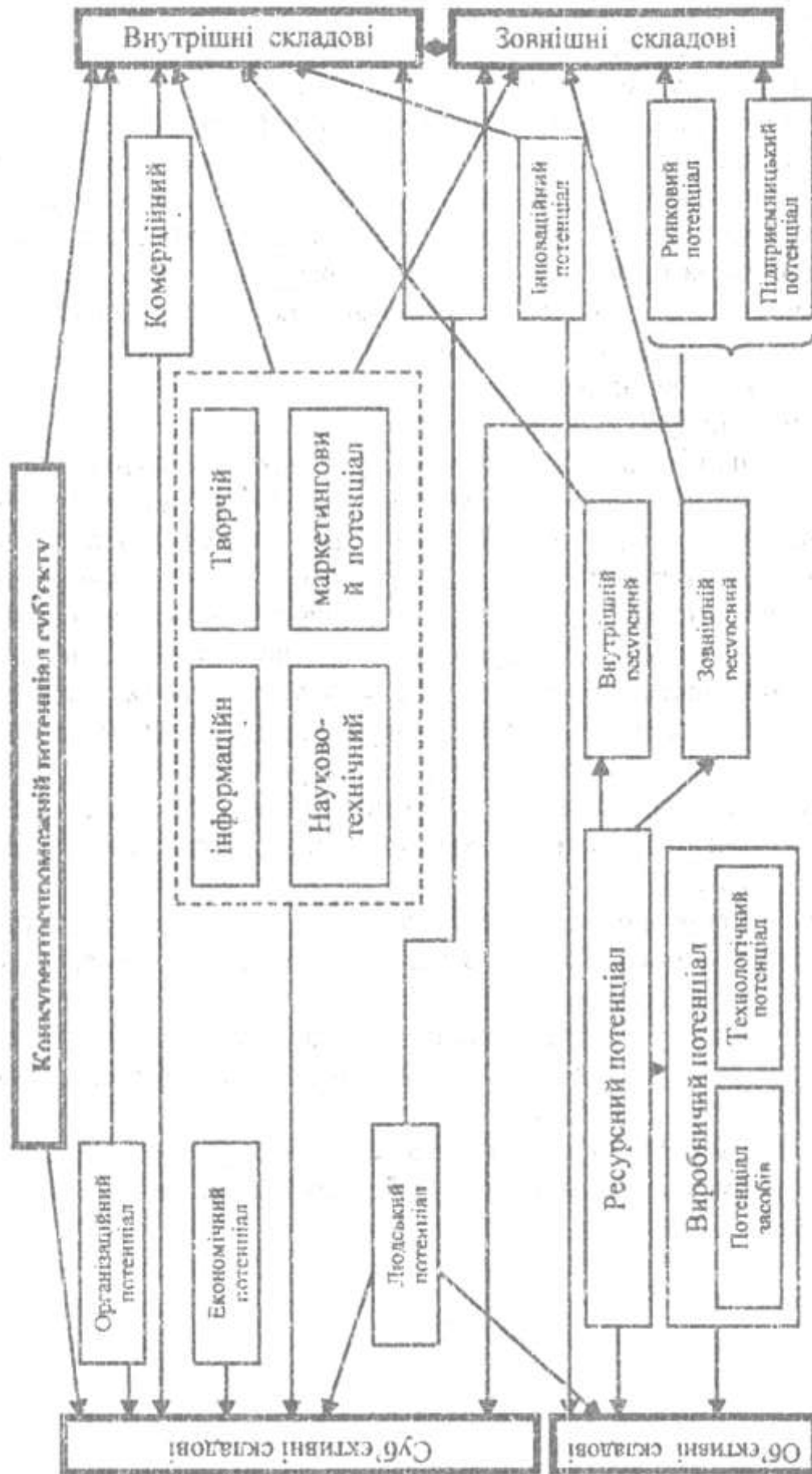

Рисунок 2. Структурна модель конкурентоспроможного потенціалу суб'єкта підприємства

Отже, конкурентоспроможний потенціал являє собою складну комплексну систему, яка має власну внутрішню структуру, що в свою чергу відображає специфіку та особливості підприємницької діяльності господарюючого суб'єкту та впливає на характер формування стратегії його розвитку в конкурентних умовах функціонування суб'єкту підприємницької діяльності. Таким чином, в теорії конкуренції конкурентоспроможний потенціал суб'єкту підприємництва є основою формування та розвитку конкурентних відносин в ринкових умовах, причиною яких є конкурентні переваги, а слідством - конкурентоспроможність. Необхідність вивчення та аналізу конкурентоспроможного потенціалу суб'єкту підприємництва пояснюється сучасними умовами розвитку світогосподарської системи в цілому, окремих країн та ринків збуту, то супроводжується певними труднощами, які пов'язані із визначенням перспективних напрямів розвитку підприємств, зміцненням їхніх конкурентних позицій, що ускладнюється недостатнім ресурсним забезпеченням для досягнення основної мети, зміною значної кількості економічних параметрів, що викликано впливом факторів соціально-економічного характеру на усі сфери діяльності підприємства, та призводить до зниження його конкурентоспроможності, що у свою чергу, негативно позначається на функціонуванні підприємств у цілому.

Виходячи з того, що міра розробленості цієї проблеми свідчить про необхідність переосмислення якісних чинників у зв'язку зі зміною значущості ринкових процесів, що сталася, в сучасних умовах, що впливають на оцінку конкурентоспроможності промислових підприємств, їх потенціалу. В той же час, було доведено, що в роботах більшості науковців основна увага була приділена кількісним методам оцінки конкурентоспроможності, а вплив якісних чинників, таких як економічні, валютно-фінансові, не знайшли свого відображення при аналізі цього показника, тому в межах розгляду поняття конкурентоспроможного потенціалу необхідно забезпечити об'єднання аналізу та оцінки кількісних та якісних факторів, що надасть комплексність цінки та забезпечить повноту дослідження.

Висновки. Таким чином, є явна необхідність у принципово нових (регіоно-прикладних засадах), при розгляді цієї проблеми та удосконаленні механізмів управління конкурентним потенціалом суб'єктів підприємництва на всіх рівнях світогосподарської системи (адаптованих до сучасних умов функціонування світової економіки), що повинно бути засновано на науково-обґрунтованих напрямках зміцнення конкурентних позицій суб'єктів бізнес-зв'язків на мега-, макро-, мезо- та мікрорівнях в умовах глобальної конкуренції. При цьому необхідно враховувати якісні зміни, які відбуваються в ітогослодарській системі під впливом глобалізаційних трансформацій (які в'язані з глобалізаційними та інтеграційними процесами, а також івномірністю розвитку умов господарювання в різних національних економіках?), що впливає на характер та особливості форм та методів конкурентної боротьби між різними суб'єктами підприємницької діяльності на різних рівнях (мікро-, мезо-, макро- та

мета-) та їх взаємозв'язок та взаємозалежність, тому що в конкурентних умовах господарювання ефективність економічного функціонування держави у значному ступені залежить від конкурентного потенціалу його виробників та визначається рівнем конкурентоспроможності її суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Салавеліс Д.С. До питання визначення конкурентоспроможності потенціалу підприємства / Д.С. Салавеліс // Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — № 6, т. 3. — С. 282—283. — [електронний ресурс] URL: [http://4.vw.r\)bu.v.Bo.v.u3/ponal/Soc Gum/Vchnu ekon/2009 6 3/282-283.pdf](http://4.vw.r)bu.v.Bo.v.u3/ponal/Soc Gum/Vchnu ekon/2009 6 3/282-283.pdf).
2. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация / А.Э. Воронкова. — Луганск: И-во Восточкоукраинского национального университета, 2000.
5. Заторная Т.О. Концептуальные основы формирования конкурентоспособного потенциала аптечных сетей / Т.О. Заторная, Ф.А. Шаповалов // Механізм регулювання економіки. — 2010. — № 3, т. 1 — С. 176—182.
6. Крючкова І.В. Структурні чинники розвитку економіки України / І.В. Крючкова. — К.: Неукора думка 2007. — 498 с.
7. Злидень І.М. Концептуальні засади системного управління конкурентним потенціалом // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна: 36. наук, праць. -- Економічна серія. — Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна 2008. — с. 63— 67.

O.A. Mihalchenko

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE FORMATION OF COMPETITIVE POTENTIAL AVIAPROMYSLOVOHO ENTERPRISE

The article outlines the background and conducted a critical analysis of conceptual approaches to economic development of the concept of "competitive potential," on the basis of which formed its own definition of the "competitive potential aircraft building enterprises." The analysis was revealed the lack of consensus on the definition of "potential" as a generalizing concept for business activities and research procedures complication concept of "potential" for cause identification with the concepts of "resources" and "power." In formulating its own definition of the category of "potential" author based on i main groups of approaches to its representation: representation as a set of potential necessary for operation and strategic development of the resources of various types; representation capacity as a system of labor and material resources; representation in the form of capacity-building resources overall economic system in an integrated consideration in order to perform tasks. Form the own definition of "competitive potential aviation industries enterprises" is based on combining three levels simultaneously relations and relationships by taking into account the analysis of past, present and future state entity. Based on the review of existing approaches for dealing with economic potential may conclude that: all the approaches based on analysis of existing capacities and resources of the entity, and it belongs to the research made by potential but almost no study its potential and possible resources development; Scientists do not fully exploring the possibility of adapting the business subject to market conditions of operation and do not provide the flexibility of enterprise resource capabilities; existing approaches differ from one another on the level and direction of resources and also take into account the peculiarities of business entities and their area affiliation.

This targeted approach is the most progressive and appropriate to the market conditions that underlie the new concept of "competitive capacity", which should reflect the complexity and dynamism of the competitive space functioning business entities that do not reflect the category of "economic potential".

Relevance of consideration and development of this concept particularly in the industrial sector increased operation of enterprises. This is due to the fact that in today's industrial development plays an important aviation, the development of which first of all the problem of flexibility that can be attributed to the economic problems of the first series of technological progress in the world economic system. For the development of business aviation in its territory is necessary that the state had a powerful economic and resource potential, since the industry requires huge financial resources, skilled labor, a testing ground for new products, the ability to transport materials from distant areas of the country or from other countries and so on.

Keywords: business aviation industry, competitive potential business, transformation.

УДК 656.078:656.7:061 5(045)

Василенко В.А.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ АВІАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглядається управління конкурентоспроможністю, як невід'ємна складова менеджменту авіаційного підприємства. Визначено загальнометодичні підходи у дослідженнях механізму управління конкурентоспроможністю авіаційного підприємства з використанням порівняльного аналізу. Розглянуто об'єктивний характер процесу пристосування до формування цілей і розробки структури стратегії.

Ключові слова: конкурентоспроможність, стратегічне управління, організаційно-економічний механізм, управлінські рішення, партнерство.

В статье рассматривается управления конкурентоспособностью, как неотъемлемая составляющая менеджмента авиационного предприятия. Определены общеметодические подходы в исследованиях механизма управления конкурентоспособностью авиационного предприятия с использованием сравнительного анализа. Рассмотрены объективный характер процесса приспособления к формированию целей и разработки структуры стратегии.

Ключевые слова: конкурентоспособность, стратегическое управление, организационно-экономический механизм, управленческие решения, партнерство.

Постановка проблеми у формуванні механізму управління конкурентоспроможністю авіаційного підприємства є комплексною, складною та багатогранною. Управління конкурентоспроможністю - це невід'ємна складова менеджменту авіаційного підприємства, яка охоплює всі сфери, напрями його діяльності та рівні управління. У ринкових умовах необхідним є пошук прогресивних організаційно-економічних механізмів формування стратегії управління конкурентоспроможністю, які б з одного боку забезпечили ефективне функціонування авіаційних підприємств на внутрішньому ринку та їх доступ до міжнародних ринків, а з іншого боку - задоволення потреб споживачів у якісній продукції за доступною ціною.

Проблема управління конкурентоспроможністю для авіаційних підприємств набуває особливого значення після приєднання України до Світової організації торгівлі, оскільки за таких умов спостерігається загострення конкуренції. Тому, пошук ефективного економічного механізму формування стратегії управління конкурентоспроможністю авіаційного підприємства є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання та преюлеми управління конкурентоспроможністю розкрито в працях М.Портера, Ж.-Ж. Ламбена, А.В. Вакуленка, О.І. Драган, С.М. Клименка, Н.Л. Тарнзвської та ін. Однак, у науковій літературі відсутній єдиний підхід щодо визначення поняття «управління конкурентоспроможністю авіаційних

підприємства», структ) ризації системи та побудови ефективного механізму та стратегії управління конкурентоспроможністю, що і визначає актуальність дослідження.

Метою статті є формування концепції щодо економічного механізму розробки стратегії управління конкурентоспроможністю авіаційних підприємства та обґрунтування структури цієї системи управління.

Виклад основного матеріалу. Конкуренція -- це ринкова сила що зумовлює появу суперництва між суб'єктами господарювання за отримання максимально можливих благ. Якщо мова йде про економічну конкуренцію, то кінцевою метою конкурентної боротьби між учасниками ринковою середовища є одержання якнайбільших прибутків за рахунок завоювання прихильною ставлення споживачів.

Як показала практика, більшість українських; підприємств не готові до оперативного ведення конкурентної боротьби. В умовах глобалізації, лібералізації цін і стрибка інфляції промисловість опинилася в такому важкому становищі, що серйозні інновації, пов'язані з посиленням конкурентної позиції підприємств, стали неможливими. У зв'язку з цим виникає необхідність у формуванні механізму управління конкурентоспроможністю підприємства, його реалізації та оцінки ефективності. Для того щоб авіаційне підприємство займало лідируюче положення на цільовому ринку, необхідно сформувати і реалізувати механізм управління його конкурентоспроможністю. Для цього, рекомендується використовувати порівняльний аналіз або еталонне зіставлення, що дозволить виділити два основні завдання: оцінка своєї діяльності і порівняння показників з показниками інших авіапідприємств; вивчення і застосування кращого досвіду для себе. Модель порівняльного аналізу являє, собою набір наступних послідовних дій:

1. Планування,
2. Аналіз діяльності авіаційного підприємства, виявлення наявних, переваг і визначення областей, що вимагають поліпшення.
3. Пошук предмета еталонного зіставлення.
4. Пошук авіаційного підприємства для порівняльного аналізу.
5. Спостереження (збір інформації).
6. Аналіз інформації та визначення можливостей застосування отриманих даних.
7. Впровадження отриманих даних у загальну діяльність.
8. Самооцінка і аналіз нововведень.

Планування являє собою усвідомлення того, що необхідно 'застосування конкретних заходів щодо поліпшення діяльності авіаційного підприємства, виявлення системи, яка вимагає змін, поліпшень для Досягнення високих показників конкурентоспроможності. Даний пронес

включає в собі чотири кроки:

- перший крок: вибір об'єкта;
- другий крок: формування команди, яка бере на себе відповідальність за виконання досліджень. Визначається склад команди, яка проводить роботу, складається план роботи, встановлюються терміни, призначаються відповідальні виконавці. Необхідно підкреслити, що формування механізму управління конкурентоспроможністю - це колективна робота;
- третій крок: документування процесу. Команда перевіряє обраний процес і документує його, якщо це не було зроблено до прийняття рішення про проведення порівняльного аналізу;
- четвертий крок: визначення показників процесу. Команда визначає їх поточний рівень для подальшого порівняння з показниками партнера і оцінювання їх поліпшення [2].

Другою фазою є аналіз діяльності підприємства виявлення конкурентних переваг. На цій фазі визначають рівень конкурентоспроможності підприємства, оцінюють стан підприємства, визначають паралельно конкурентні переваги, якими володіє авіаційне підприємство. Після проведення оцінки та аналізу діяльності авіаційного підприємства необхідно визначити область, що не дозволяє підприємству досягти необхідного рівня конкурентоспроможності, і виявити процес діяльності, який при наявних ресурсах не дозволяє зайняти лідируючі позиції на ринку.

Фаза Пошуку партнерів - досить трудомісткий і тривалий процес, тому потрібно проводити пошук партнерів паралельно з першими трьома фазами. Фаза пошуку партнерів складається з наступних кроків:

- перший крок - визначення критеріїв, яким повинен задовольняти ідеальний партнер по порівняльному аналізу;
- другий крок - пошук потенційних партнерів для порівняльного аналізу;
- третій крок - порівняння кандидатів і вибір одного або більше партнерів:

- четвертий крок - встановлення контактів з партнерами, забезпечення їх участі в дослідженні;

- п'ятий крок - встановлення контакту з вибраними партнерами

Ймовірність позитивної реакції збільшує готовність про партнерство і поділитися інформацією про результати порівняльного аналізу.

П'ята фаза - спостереження - розуміння та документування процесу партнерів за показниками на практиці. Суть фази полягає, в наступних кроках: у документуванні процесу партнерства шляхом оцінки потреб в інформації: виборі методів та інструментів для збору інформації; зборі

інформації, її обробці.

Шоста фаза - аналіз - ідентифікація «зазорів» в показниках (організаційно-технічного рівня, ефективності управління, ділової активності, рентабельності та ринкової стійкості) і пошук їх корінних причин. Аналіз даних проводиться з метою виявлення умов, завдяки яким партнер по порівняльному аналізу досяг високих результатів, а також для формулювання пропозицій щодо вдосконалення. Він включає в себе п'ять кроків:

- 1) сортування інформації та даних;
- 2) контроль якості інформації і даних;
- 3) нормалізація даних;
- 4) ідентифікація зазорів в рівнях показників;
- 5) ідентифікація причин виникнення зазорів.

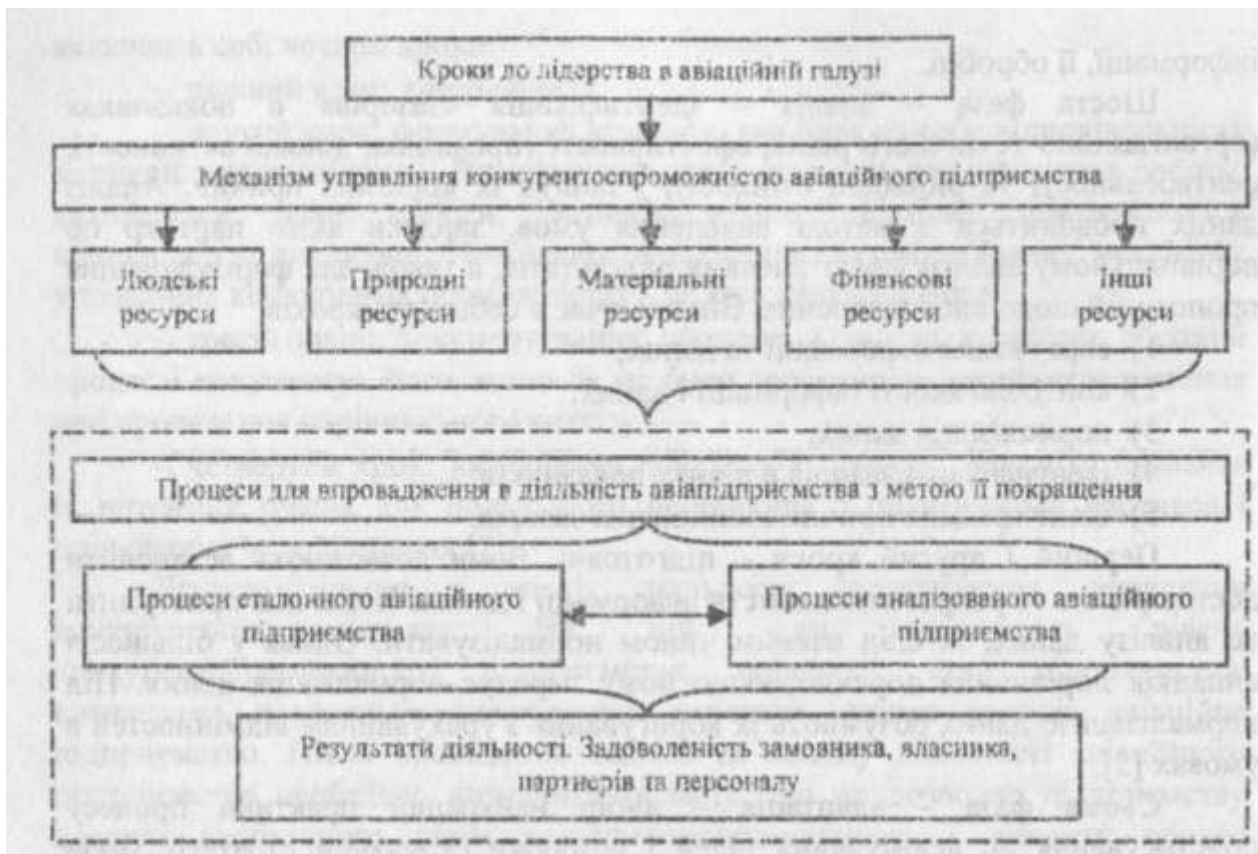
Перший і другий кроки - підготовчі Вони дозволяють встановити достовірність та репрезентативність інформації і даних. Перш ніж приступити до аналізу даних, їх слід певним чином нормалізувати. Однак у більшості випадків порівняння доречно, якщо йому передують нормалізація даних. Під нормалізацією даних розуміють їх коригування з урахуванням відмінностей в умовах [3].

Сьома фаза - адаптація - вибір найкращої практики процесу пристосування до формування цілей і розробки структури стратегії. Фаза впровадження відмінна риса порівняльного аналізу. Вона є описом ідеального процесу та узагальненням дій щодо поліпшення на основі наявних ресурсів авіаційного підприємства, але із застосуванням запозиченого у партнера по зіставному аналізу.

Схема формування механізму управління конкурентоспроможністю авіаційного підприємства на основі порівняльного аналізу представлена на рис. 1.

Для того щоб механізм управління конкурентоспроможністю авіаційного підприємства був реалізований, необхідно визначити конкретні цілі та розробити план заходів щодо його впровадження Це важливо з наступних причин:

- 1) команда повинна усвідомлювати, до чого необхідно прагнути, і це розуміння має бути єдиним,
- 2) необхідно встановити критерії реалізації системи управління, за якими надалі можна судити, здійснилося чи те, що планувалося.

Рисунок 1. - Механізм управління: конкурентоспроможністю авіаційного підприємства з використанням порівняльного аналізу

Основою ефективного управління конкурентоспроможністю авіаційного підприємства є досконалість його організаційно-економічного механізму функціонуваніуі.

Отже, організаційно-економічний механізм авіаційного підприємства -це система взаємопов'язаних методів, засобів та важелів, що забезпечують ефективне функціонування окремих підрозділів та авіаційного підприємства в цілому. їх взаємодію між собою та зовнішнім середовищем. Ефективність організаційно-економічного механізму авіаційного підприємства залежить від його організаційної структури, кількості та величини підрозділів, системи матеріальної відповідальності структурних підрозділів, планування, організації та мотивації праці, психологічного клімату в колективі та ін.

Висновки. Конкурентоспроможність авіаційних підприємства - можливість сукупності ресурсів і компетенцій авіаційних підприємства створювати результат шляхом реалізації комплексу заходів. Основним показником конкурентоспроможності авіаційних підприємства є та сума додаткового прибутку, яку може отримати авіаційних підприємство порівняно з виробниками аналогічної продукції за однакової ціни на неї.

Стратегія управління конкурентоспроможністю авіаційних підприємства - це програма дій, спрямованих на досягнення довготермінових конкурентних переваг авіаційних підприємства, оснознана на принципах гнучкості й адаптивності до змін зовнішнього середовища, інноваційної, системності та ситуаційності, з метою формування міцних конкурентних позицій авіапідприємству слід здійснювати моніторинг конкурентного середовища з метою своєчасного виявлення і прогнозування тенденцій розвитку конкурентних ситуацій, що впливають на позицію суб'єкта; проводити оцінку його конкурентних переваг та формувати і реалізовувати ефективні конкурентні стратегії.

Список використаних джерел

1. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Теоретичні аспекти: Монографія / О.І. Драган - К.: ДАКККіМ, 2006 - 144 с.
2. Кирчата І.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства в глобальному середовищі: монографія / І.М. Кирчата, Г.В. Поясник - Харківський національний автомобільно-дорожній ун-т. - Харків: ХНАДУ, 2009. - 160 с.
3. Ламбен, Ж.-Ж. Стратегический маркетинг. Европейская перспектива [Текст]: пер. с фр. / Ж. Ж. Ламбен - СПб.: Наука, 1996. - 589 с.
4. Мілевський С.В. Моделі аналізу та управління конкурентоспроможністю промислових підприємств / С.В. Мілевський, О.В. Мілов Х.: Видавництво ХНК'У, 2007.- 156 с.
5. Решетнікова Т.П. Організаційно-економічні методи управління конкурентоспроможністю підприємства: автореф. дне. канд. екон. наук: 08.06.01 /Т.П. Решетнікова. - Донецький нац. ун-т. - Донецьк, 2003. - 16 с.
6. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоспроможністю суб'єктів господарювання на засадах інноваційного розвитку: автореф. дис. д-ра екон. наук' 08.00.03 / Тарнавська Н.П. - Тернопільський нац. Економічний ун-т. - Тернопіль, 2009. - 40 с.
7. Центр исследований региональной экономики (ЦИРЭ) [Электронный ресурс) / Руководитель ЦИРЭ: доктор фит.-мат. наук, профессор Ю.А. Корчагин. Бюллетень: факторы, влияющие на конкурентоспособность предприятия Швец А.А., Морозов АН, - Режим доступа. <http://www.ierc.rii/?pan=bulletin&pn~10&page-37>
8. Porter, M. Competitive Advantage-Creating and Sustaining Superior "orniance [Текст] / M. Porter. - The Free Press, 1985 - P. 557.

FORMATION MECHANISM OF AVIATION MANAGEMENT ENTERPRISES COMPETITIVENESS IN MODERN CONDITIONS

In the article the competitiveness management as an integral part of the aviation management company. The methodical approaches in research management mechanism aviation enterprise competitiveness using comparative analysis. Objective nature of the adjustment to the formation of goals and development strategies patterns.

To control mechanism competitiveness Aviation Enterprise has been implemented, it is necessary to define specific goals and develop an action plan for its implementation. It is important for the following reasons:

1) the team should realize what should strive, and this understanding must be single;

2) establish criteria should implement management systems, which continue to be judged, done or what was planned.

The basis of effective management of the enterprise is competitive aviation excellence organizational and economic mechanism of functioning.

Thus, organizational and economic mechanism Aviation Enterprise - a system of interconnected methods, means and instruments to ensure the effective functioning of the individual units, and aviation enterprises in general, their interactions with each other and the environment. The effectiveness of (the organisational and economic mechanism aviation enterprise depends on its organizational structure, number and size of units system of liability business units, planning, organization and motivation, psychological climate in the team and others.

Management Strategy competitiveness of aviation enterprises - a program of action aimed at achieving long-term competitive advantage aviation company, based on the principles of flexibility and adaptability to external changes, innovation, consistency and sytuatsiynosti.

In order to form a strong competitive position of the airline should monitor the competitive environment for timely detection and forecasting trends in the development of competitive situations affecting the position of the subject; evaluate its competitive advantages and to create and implement effective competitive strategy).

УДК 658.16

Чумак Л. Ф.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО БІОЕКОНОМІКИ

У статті досліджено передумови переходу до біоекономіки та завдання і шляхи розвитку машинобудівних підприємств як бази для промислового використання біотехнології.

Ключові слова: біоекономіка, біопідприємства, біотехнологія, розвиток.

В статье исследуются предпосылки перехода к биоэкономике, и также задачи и пути развития машиностроительных предприятий как базы для промышленного использования биотехнологий

Ключевые слова: биоэкономика, биопредприятия, биотехнология, развития

Постановка проблеми. Тенденції глобального розвитку сучасності свідчать про те, що існують вагомі, не штучні - реальні, передумови переходу до біоекономіки. Трансформаційні процеси передбачають системні комплексні зміни во всіх іалузях економіки країни. Підприємства машинобудування є базою економіки, тому повинні буди готовими до виготовлення нової конкурентоспроможної продукції, споживачами *жоді* будуть підприємства, що використовують біотехнології - підприємства сільського господарства, медицині, фармакології, хімічної промисловості, енергетиці. Успішна діяльність цих підприємств тісно пов'язана з розвитком машинобудування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням переходу до біоекономіки в своїх дослідженнях приділяли увагу провідні науковці світу та вітчизняні вчені: Байдапа В. В[3], Джонсон С. [5], Дульська І. В. [7], Кшіетник Г. М. [8], Мейерс Д. [5], Талавиря М. П. [10], Шпичак О. МЛІ 1] та інші. В їх роботах пропонуються визначення терміну «біоекономіка», аналізуються умови переходу до біоекономіки, шляхи тюзвктку підприємств, що безпосереднє використовують біотехнології. Проте, недостатньо уваги приділено питанню трансформації діяльності тих підприємств, що забезпечують базу ефективної роботи біопідпрнемств, а саме, підприємств машинобудування.

Метою статті є аналіз передумов переходу до біоекономіки та визначення шляхів розвитку машинобудівних підприємств у напрямку потреб підприємств, що використовують у виробничій діяльності біотехнології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми и умови подальшого існування людства турбували уми вчених всіх часів. Ще в 1798 року Томас Мальтус в своїй праці «Нарис про народонаселення (Essay on the

Principle of Population)» стосовно до людського суспільства затверджував, ідо народонаселення росте в геометричній прогресії, тоді як засоби існування, на його думку, ростуть в арифметичній професії. Матьтус розглядав проблему народонаселення безвідносно до якого-небудь певного способу виробництва й суспільного розвитку взагалі [4]. Висновки, які були зроблені з цього припущення с декілька дискусійними, але сам факт прогнозу про значне швидкий ріст населення відносно до наявності ресурсів, що використовуються для забезпечення людських потреб, мав сенс, як ми бачимо у сьогоденні.

Більш ґрунтовний підхід до глобальних прогнозів розвитку людства було пов'язано з діяльністю Римського клубу - міжнародна суспільна організація, створена у 1968 році італійським промисловцем Аурелио Печчеї з мстою вивчення перспектив розвитку біосфери та пропаганди ідеї гармонізації відносин людини та природи. До складу клубу входили представники світовій політичній, фінансової, культурної та науковій еліти.

Із часом, прогнози Клубу уточнюються, доповнюються, розповсюджуються, привертають увагу все більш значної кількості науковців, політичних діячів й населення та викликають обґрунтовану стурбованість, шо пов'язується з подальшим економічним розвитком, станом навколишнього середовища та. взагалі, існуванням людства.

Тому, на конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку 3 - 14 червня у 1992 році (Ріо-де-Жанейро, 179 країн-учасників) було прийнято Порядок денний на XXI століття (Agenda 21) - це програма дій з метою стійкого розвитку у XXI столітті [1].

Саме з 1992 року, після означеної конференції, широко використовується поняття «сталого розвитку», яке було запропоновано у Ріо-де-Жанейро. Сталий розвиток - це загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі.

На Саміті ООН (25.09.2015 р.) було ухвалено порядок денний із Цілей стабільного розвитку до 2030 року. В плані прописаний намір повністю викоринити злидні і голод, забезпечити загальний доступ до освіти і соціальну рівність. Усього в документі прописані і 7 цілей стабільного розвитку [2].

Виконання задекларованих цілей тісно пов'язано з трансформацією існуючих національних економік у напрямку до економіки знань та біогноміки, з новими інноваційно-інвестиційними підходами до управління розвитком систем різного рівня.

Як шо досліджувати рівень суб'єктів господарювання, то наукові розробки та їх впровадження у господарську діяльність проводилось за трьома напрямками: зниження навантаження на навколишнє середовище,

аціональне використання природних ресурсів, та виробництво екологічно істої продукції.

Країни з високим рівнем економічного розвитку (Японія, США, Канада, більшість країн Європи), за допомогою прийняття інноваційного ляху розвитку, переходять на декларовані засади сталого розвитку.

Але, чисельність народонаселення та пов'язані з цим проблеми ірискорюють зміни, які відбуваються у зовнішньому середовищі, в суспільстві та економіки.

На сучасному етапі, коли суспільство переходить від індустріального Ю інформаційного, економіка виробництва до економіки знань, виникає нагальна потреба говорити про наступний стан - біоекономіка.

Термін «біоекономіка» не визначено однозначно. В таблиці 1 [6] аведено декілька визначень, на які найбільш частіше посилаються автори в воїх дослідженнях.

На наш погляд, під біоекономікою слід розуміти економіку, розвиток ІЖНОЇ галузі якої є інноваційним та ґрунтується на сучасних досягненнях Зіотехнологій та обґрунтованому і раціональному використанні наявних зиродних ресурсів і пошуком їх оптимальної заміни.

Під біотехнологією прийнято розуміти використання живих зганізмів і біологічних процесів у виробництві. Біотехнологія — міждисциплінарна галузь, шо виникла на стику біологічних, хімічних і ехнічних наук.

Вважається, що нові біотехнології, в першу чергу, мають бути використані у сільському господарстві, медицині, фармакології, хімічної промисловості, енергетиці. Зазначені галузі можна розглядати як кінцевих виробників продуктів біоекономіки.

Таблиця 1.- Визначення поняття «біоекономіка»

п/п	Автор	Визначення
1.	Федулова Л.І., Федупова К.І ДУ «Інститут економіки Ті прогнозування НАН України», Національний авіаційний університет	Біоекономіка - це економіка, заснована на широкому використанні поновлюваних біоресурсів.
2.	Маркина Н.В., Общество биотехнологов России им Ю.А. Овчинникова	Біоекономіка - це система, ще використовує біологічні ресурси для виробництва високотехнологічних продуктів.

3.	Попов В.О., директор Інститута біохімії ім. А.К Баха РАН, професор, ч ієн кореспондент РАН	Біоекономіка - це економіка, що явл« собою інноваційний шлях розвитк) сучасного суспільства; базується ін широкому застосуванні біотехнологій. які у свою чергу. використовувоті поновлювані ресурси для виробництва продуктів і енергії.
4.	Кирпичников М.П., доктор економічних наук. Академик РАН, декан Біологического факультета МГУ и Каньїгин П.С', Генеральный директор ОАО «РТ-Биотехпром» (ГК «Ростехнологии»)	Біоекономіка - це економіка, заснована на біотехнологіях, коли для виробництвг енергії і матеріалів використовують поновлювану біологічну сировину.
5.	Мбіге Geoghegan-Quinn, член Європейської комісії з досліджень, інновацій та науки	Біоекономіка - це економіка, які використовує біологічні ресурси землі океану, а також виходи дій виробництва продуктів харчування для людей і кормів для тварин, дна промисловості та виробництва енергії Ідей термін, крім того, включає в веб« поняття біотехнології для галузей сталогс виробництва.
6.	Экологический энциклопедический словарь. - Кишинев: Главна* редакция Молдавско? советской энциклопедии. И.И. Дсдю. 1989.	Біоекономіка - ие галузь знання на стику екології та економіки, що вивча< взаємо-відносини людини і природи з процесі використання природних ресурсів.
7.	"ВП-П8-2322. Комплексна* программа развития» биотехнологий н Российской Федерации нг период до 2020 года" (уть Правительством РФ 24.04.2012 N I853П-П8).	Біоекономіка - економіка, заснована на системному використанні біотехнології На Заході вживають терміє "bio-bascd есопоп'у".

Машинобудівна галузь виробляє не тільки товари, але й засоби виробництва, що визначає її важливість і значимість для інших галузей. Від того, наскільки розвиненим та інноваційно орієнтованим буде машинобудівний комплекс, залежить розвиток усієї промисловості України Це говорить про те, що така базова галузь, як машинобудування, повинна вже розвиватись інноваційно-інвестиційним шляхом, причому обов'язково напрямку біоекономіки. Перехід до біоекономіки пов'язано зі створенням : т впровадженням у машинобудування проривних, ресурсозберігаючих, екологічно безпечних промислових технологій для виробництва обладнання підприємств, які вже, або в майбутньому готові працювати зі біотехнологіями. Завдання дуже складне для сучасної дійсності України, але того шляху немає.

Тому, на перший план виходять проблеми фінансування звих проектів перебудови машинобудування під потреби біотехнологічних ідприємств. Наприклад, у США планують побудувати до 900 підприємств по виробництву біопалива, що надасть змогу завантажити машинобудівні підприємства на багато років. Інноваційна активність підприємств незначне коливалась останні роки та складала близько 50 % (табл. 2 [9]), а в машинобудуванні 24,5 % підприємств виробників машин та /статкування.[9] В сучасних ринкових умовах господарювання бюджетне фінансування реформування та розвитку підприємств не може розглядатися як основне. Актуальним стає залучення інвестицій у інноваційну перебудову підприємств (табл. 3 [9]).

Таблиця 2.- Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації

	2010		2011		2012		2013	
	усього	%до загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації	усього	% до загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації	усього	% до загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації	усього	% до загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації
усього і вважували нові технологічні проєкти Економіка виробництво інноваційної (ОДУКИП)	1217 615	50,5	1327 731	55,1	1371 704	51,3	1312 683	52,1

В існуючих умовах іноземні інвестиції мають важливе зовнішньополітичне значення. Обсяг іноземних інвестицій є одним із «показників рівня інтеграції країни у світове товариство. Це, в свою чергу, висовує нову проблему, яку потрібно вирішити - формування та реулювання страховій діяльності щодо отримання прибутків від інвестованих грошей, (забезпечення надійності капіталовкладень та завоювання довіри іноземних інвесторів.

Таблиця 3.- Розподіл обсягу фінансування інноваційної* діяльності в промисловості (у фактичних цінах)

	2010		2011		2012		2013	
	млн грн.	% до загального обсягу	млн грн.	% до загального обсягу	млн грн.	% до загального обсягу	млн грн.	% до загального обсягу
Усього	8045,5	100.0	14333,9	100,0	11480,6	100,0	9562,6	100.0
у тому числі за рахунок								
держбьтджету	87,0	1.1	149,2	1.0	224.2	2,0	24,7	0,3
місцевих бюджетів	5,7	0.1	12,3		17,6	0,1	157.7	1.6
власних коштів								
коштів інвесторів	4775,2	59,4	7585.5	52,9	7335,9	53,9	6973,4	72,9
вітчизняних								
іноземних	31.0	0,4	45.4	0,3	154,5	1.3	123.7	1.3
держав								
інших джерел	2411,4	30.0	56,9	0,4	994.8	8.7	1253,2	13.2
	735,2	9,0	6484,6	45,3	2753,6	24,0	1029,9	10,7

Будь-яка інвестиційна діяльність пов'язана з ризиками Тому, інвестор тільки після оцінки ризику оцінює можливий майбутній прибуток та приймає рішення щодо доцільності інвестування коштів.

В тому стані, в якому знаходиться Україна, іноземні інвестори звертають особливу увагу на розвиток системи захисту їхніх вкладень.

Як що вирішується проблема інвестування, потрібно створити та впровадити у практичну діяльність ефективну систему механізмів та інструментів, що дозволять розпочати перебудову машинобудівних підприємств, довести до завершення та забезпечити майбутню завантаженість, попит продукції та, безумовно, її конкурентоспроможність для підприємств з біотехнологіями на довгостроковий період Це досягається шляхом модернізації обладнання, з застосуванням новітніх світових технологій, реконструкцією окремих виробничих ділянок для збалансування потужностей, використанням лізингу обладнання, нерухомості, розвиток інфраструктури підприємства шляхом реконструкції відповідних систем, облаштування місць розміщення відходів з метою зниження техногенної навантаження на навколишнє середовище.

Висновок. Перехід до біоекономіки передбачає суттєві зміни, в першу чергу, у підходах до організації, управління та реалізації діяльності суб'єктів

господарювання з використанням новітніх досягнень науки та техніки, що спрямовані на розвиток біотехнологій та раціональне використання існуючих ресурсів.

Підприємства машинобудівної галузі при адаптації до нових потреб підприємств-споживачів повинні обирати інноваційно-інвестиційний шлях розвитку, змінювати систему управління діяльністю підприємства шляхом оптимізації у напрямку впровадження інновацій, підвищення якості продукції, збереження і ефективного використання ресурсів та підвищення конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Повестка дня на XXI век» - путь к устойчивому развитию. Теоретические основы перспективной программы организации объединенных наций// сайт университета управления «Тисби», Вестник ТИСБИ IVs 4 за 2003 год
2. Draft outcome document of the United Nations summit for the adoption of the post-2015- development agenda – Режим доступу: http://www.un.org/ya/search/view_doc.asp?symbol-A/69/L.85&Lang=L
3. Байдала В.В. Біоекономіка в Україні: сучасний стан та перспективи Біоекономіки в Україні: сучасний стан та перспективи/ В. В. Байдала // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2013. - № 1(3). - С. 22-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/i-pdf/znpdau_2013_1_3_4.pdf
4. Василевский Е. Г. Т. Р. Мальтус // Всемирная история экономической мысли: В 6 томах / Гл. ред. В. Н. Черковец. — М: Мысль, 1988. — Т. II. От Смита и Рикардо до Маркса к Энгельса, -- 574 с. — 20 000 экз. — ISBN 5-244-00038-1.
5. Джонсон С. Энергия прогресса / С. Джонсон, Д. Мейерс; [пер. с англ. Т.Цементович]. - М.: ООО «Издательство «Лаборатория базовых знаний», ЗАО «Издательств- во «Бином», 2008. - 928 с.
6. Добрівська М.В. Теоретичні аспекти розвитку біоекономіки. / М. В. Добрівська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка аграрний менеджмент, бізнес- - 2013. I Вип. 181(6). - С. 301-304. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/i-ftf0'nvnuau.json_2013_181\(6\)_51.pdf](http://nbuv.gov.ua/i-ftf0'nvnuau.json_2013_181(6)_51.pdf)
7. Дульська І.В. Чи поїде Україна швидкісним потягом НТП? (маніфест технологічного розвитку країни; / І.В. Дульська // Бюлетень Міжнародного [Нобелівського економічного форуму.-2012. - Кал (5). Том 1. -С.80-92
8. Калетник Г.М. Розвиток ринку біопатив в Україні: Моноі-рафія / Г. М. іКалетник. - К.: Аграрна наука 2008. - 464 с.
9. Статистичний щорічник України за 2013 рік. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
- 10.Талавиря М.П. Розвиток біоекономіки та управління Природокористуванням / М.П. Талавиря та ін. - Ніжин: Видавець ПП Лисенко ПМ., 2012.-353 с.
- 11.Шпичак О.М. Економічні проблеми виробництва біопалива та продовольча Ієзпека України / ОМ. Шпичак // Економіка АПК. - 2009. - № 8. - С. 11-19.

**THE PATH OF DEVELOPMENT OF MACHINE-BUILDING
ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF TRANSITION TO THE
BIOECONOMY**

The aim of the article is the analysis of the preconditions of transition to the Bioeconomy and the development of machine-building enterprises in the direction of the needs of enterprises that use industrial activity in biotechnology. The transition to the Bioeconomy provides for significant changes, primarily in approaches to organization, management and implementation activities of business entities using the latest achievements of science and technology aimed at the development of biotechnologies and rational use of existing resources. Enterprises of machine-building industry when adaptation to the new needs of enterpriser-consumers need to choose innovative-investment development path, change the system of management of the enterprise by optimizing in the direction of innovation, improve product quality, conservation and efficient use of resources and competitiveness.

Keywords: Bioeconomy, biocompany, biotechnology, development.

ДК 332.122:336.712(045)

Г аврилко Т.О., Білковська Д.І.

РЕГІОНАЛЬНІ РИНКИ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

У статті досліджені класифікаційні види і фактори впливу на розвиток регіональних ринків банківських послуг, а також аргументовані визначальні характеристики, які сприяють визначенню значення розвитку регіональних ринків банківських послуг для регіону та регіональної економіки в цілому.

Ключові слова: регіон, регіональний ринок банківських послуг, класифікаційні види регіональних ринків банківських послуг, фактори впливу на розвиток регіональних ринків банківських послуг, значення розвитку регіональних ринків банківських послуг.

В статье исследованы классификационные виды и факторы влияния на развитие региональных рынков банковских услуг, а также аргументированы - определяющие характеристики, способствующие определению значения развития региональных рынков банковских услуг для региона и региональной экономики в целом. Ключевые слова: регион, региональный рынок банковских услуг, классификационные виды региональных рынков банковских услуг, факторы влияния на развитие региональных рынков банковских услуг, значение развития региональных рынков банковских услуг.

The article deals with classification types and impact factors on the development of regional markets for banking services. Defining characteristics that contribute to determining the value of regional banking markets in the region and regional economy are argued here.

Key words: region, regional market of banking services, the classification types of regional banking markets, influence on the development of regional banking markets, regional banking market importance.

Постановка проблеми. Банківська діяльність є складною і тогранною сферою економічної системи. Дія її вивчення та розвитку обхідно застосовувати наукові підходи, які будуть полягати не тільки у шуку шляхів вирішення існуючих проблем, а й у виявленні можливих "активних напрямків розвитку. Слід зазначити, що діючий ринок ківських послуг формується головним чином з регіональних ринків.

В даний час важливе місце займає питання вивчення та дослідження розвитку регіональних ринків банківських послуг, їх ролі для розвитку Нону. Адже розвиток банківського бізнесу на регіональному рівні в значній і впливає на перспективи розвитку економіки регіону. Без розуміння існуючих характеристик немає сенсу сподіватися на те, що банківський сектор вийде за межі традиційного механізму перерозподілу грошових коштів та стане дієвим суб'єктом, працюючим на регіональний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними аспектами деяких регіональних аспектів функціонування банківської сфери займалися

зарубіжні та вітчизняні науковці: Бернштам Е.С., Лузанов А.Н. [1], Брітченко І.Х. [2]. Герасимчук З.В., Корецька Ні. [3], Гладкова С.Б. [4], Люзник М.Е. [5]. Чинники, котрі впливають на фінансовий аспект регіональної банківської системи, досліджувала і Стойка В. С [6]. Названими вченими не було проведене комплексне вивчення регіональних ринків банківських послуг. Враховуючи вищевикладене, слід більш детально проаналізувати смисловий зміст регіонального ринку банківських послуг для визначення напрямків його подальшого розвитку.

Мета статті. Метою статті є вивчення та дослідження значення регіональних ринків банківських, послуг, їх ролі для розвитку регіону; визначення та аналіз пріоритетних видів регіональних ринків банківських послуг; дослідження факторів впливу, які дозволять створити передумови ефективному розвитку банківської сфери.

Виклад основного матеріалу. Під регіональним ринком банківських послуг пропонуємо розуміти сукупність соціально-економічних взаємовідносин між суб'єктами ринку, які формуються на просторово впорядкованих територіях - регіонах під впливом наявних споживачів регіону, територіальної спеціалізації і полягають в обміні, розподілі, споживанні специфічних продуктів банківської діяльності - банківських послуг. Регіональний ринок банківських послуг доцільно розглядати під кутом його залежності від територіального розміщення, як поточного або існуючого, так і перспективного чи майбутнього. Саме територіальні фактори здійснюють значущий вплив на функціонування та розвиток регіональних ринків банківських послуг і сприяють досягненню соціального та економічного ефекту.

Необхідно розглянути питання визначення та аналізу пріоритетних видів регіональних ринків банківських послуг. Існує безліч підходів до виділення видів ринків, які пов'язуються з різнобічними поглядами вчених.. Тому особливої уваги заслуговує дослідження питань впорядкованості та змістовного наповнення регіональних ринків банківських послуг. В залежності від їх видів виникає можливість подальшого аналізу і визначається спрямованість їх раціонального використання. Розгляд сукупності можливих класифікацій, проведених за різними критеріями і ознаками, дозволяє створити цілісне, всеосяжне уявлення про регіональні ринки банківських послуг. Пропонуємо розглянути класифікацію видів регіональних ринків, виходячи з першочергової значущості території. Дані надані в табл. 1. Класифікація видів регіональних ринків банківських послуг з урахуванням їх територіальних особливостей відкриває нові підходи та можливості. Саме відштовхуючись від першоджерела територіального походження регіональних ринків банківських послуг - регіонів, можна

здійснювати подальші дослідження щодо забезпечення їх раціонального становлення та ефективного розвитку.

Таблиця 1.- Класифікація видів регіональних ринків банківських послуг

Критерій	Ознака
За масштабом території	- регіональні (ринки адміністративно - територіальних утворень); - національні; - міжнародні
По територіальній спеціалізації	- ринки індустріальних регіонів; - ринки сільськогосподарських регіонів
За власникам банківських капіталів регіону	- іноземні; - вітчизняні; - державні
За інституційною ознакою	- банківські та небанківські установи; - держака: - юридичні особи; - фізичні особи;
За продуктивною структурою банківських послуг регіону	- депозитні; - кредитні; - розрахункові; - касові тощо
За типом конкурентних структур регіону	- чиста конкуренція; - монополістична конкуренція; - олігополія; - чиста монополія
По групах споживачів регіону	- ринок суб'єктів господарювання; - ринок фізичних осіб; - державний ринок; - ринок фінансово - кредитних усанов

Важливим завданням виступає визначення факторів, які мають найбільш вагомий вплив і сприяють становленню та функціонуванню І регіональних ринків банківських послуг, націлюють на розробку шляхів їх рюдальшого удосконалення та розвитку. Види цих факторів представлені в

На розвиток регіональних ринків банківських послуг впливають Дюктори, які беруть початок з регіону, як місця їх виникнення, дії га функціонування.

Дослідження факторів впливу дозволить створити передумови, спрямовані на розвиток банківської сфери, що приносить користь регіону і його населенню, тим самим посилюючи регіональну економіку. Раціональна спрямованість дії факторів, що впливають на розвиток регіональних ринків банківських послуг, стане, у свою чергу, запорукою високих результатів і стабільного розвитку економіки регіону.

Таблиця 2.- Характеристика факторів, що впливають на розвиток регіональних ринків банківських послуг

Назва фактора	Складова характеристика
Територіальні	- географічне положення; - територіальна спеціалізація; - структура споживачів регіону
Економічні	- галузева структура регіону; - доходи населення; - економічна стабільність - фінансові можливості; - ринкова кон'юнктура; - конкурентні типи ринку
Організаційні	- загальна та спеціальна інфраструктура; - структура форм власності банківського капіталу

Всі перераховані вище об'єкти разом із притаманними їм факторами впливу, об'єднуючись, складають єдину систему факторів впливу на розвиток регіональних ринків банківських послуг.

Пропонуємо основні напрямки перетворення діяльності регіональних банків:

1. Відбір областей діяльності: регіональні банки повинні чітко визначити свої конкурентні переваги: участь у місцевій економіці, робота і» тісному контакті з місцевою адміністрацією, мобільність, нові технології тощо.

2. Оптимізація і клієнтоорієнтованість: оптимізація - вироблення стандартизованих і об'єктивних критеріїв для банківських продуктів розробка баз даних, уніфікація систем аналізу та контролю. Банківські продукти повинні стати ефективними і клієнтоорієнтованими. Стандартизація банківських продуктів, сучасні інформаційні технології, створення похідних продуктів дозволить мінімізувати витрати і ризики.

3. Мінімізація витрат і максимізація прибутку: підвищення розміру капіталу, субординоване кредитування, конгломерація можуть надати

регіональним банкам додаткові шанси завдяки концентрації сил, вдосконаленню послуг на шляху до регіональної переваги в обсягах капіталу, виникненню ефекту синергії.

4. Правильність фокусування на обраних областях діяльності як результат високої комунікативної здібності: жоден регіональний банк не в змозі бути присутнім у всіх сферах банківського бізнесу. Застосування аутсорсинг) і інсорсингу, об'єднання сил регіональних банків в подібних напрямках дозволить їм завжди залишатися конкурентоспроможними. Банкам необхідна відкритість обраної сфери діяльності і, відповідно, ясні формулювання, включаючи інформацію про тенденції до об'єднання і взаємозалежності різних видів діяльності. Регіональні банки повинні чітко визначати цілі і відмовлятися від використання тільки власних сил в тих випадках, коли критична величина не може бути досягнута.

5. Вибір внутрішніх інструментів в комплексному менеджменті: регіональний банк, концентруючись, повинен виявляти відкритість, розпоряджатися надійною, контролюючою інформаційною системою управління витратами і прибутком, володіти стандартизованими продуктами і послугами, сегментованими ринками і високомотивованим персоналом.

Регіональним банкам необхідно більше уваги приділяти питанням менеджменту, особливо матеріального стимулювання співробітників. Недолік висококваліфікованих кадрів у місцевих банках викликаний відсутністю ефективною системи стимулювання, що провокує менеджерів нарощувати короткострокову прибутковість на шкоду довгострокової стійкості банку.

Необхідно урізноманітнити свої послуги і зробити банківські продукти зрозумілими і доступними для споживача для забезпечення конкурентоспроможності по відношенню до небанківських інститутів (страхових компаній, інвестиційних фондів, які теж освоюють банківський бізнес), сервіс яких останнім часом привертає все більше клієнтів. Для реалізації цих завдань слід модернізувати діючі відносини банку і клієнта.

Висновки. Поглиблене вивчення сутності регіонального ринку банківських послуг сприятиме:

- зародженню кардинально нового підходу, орієнтованого на дослідження та вивчення, в першу чергу, територіальних особливостей, які й визначатимуть спрямованість розвитку регіональних ринків банківських послуг,
- раціональному забезпеченню наявних споживачів регіону банківськими послугами, виходячи з їх необхідності;
- подальшому удосконаленню механізму територіального маркетингу дач розвитку регіонального ринку банківських послуг.

Ефективний і послідовний процес пошуку шляхів вирішення перелічених питань створить умови для ефективного їх розвитку на рівні

регіонів. При цьому слід зазначити, що тільки розуміючи всю змістовну місткість поняття регіонального ринку банківських послуг, можна забезпечити результативність діяльності регіональних банків і сформуванню комплексну спрямованість на розвиток соціально-економічної системи регіону.

Список використаних джерел:

1. Бернштам Е.С., Лузанов А.Н. Региональные аспекты организации и государственного регулирования банковской сферы: зарубежный и российский подходы / Е.С.Бернштам, А.Н.Лузанов. - М.: Эдиториал УРСС, 2001. - 104 с.

2. Брітченко І.Г. Формування та функціонування регіонального банківського ринкознапства [Текст]: автореф. лис. д-ра екон. наук: 08.02.03 / І.Г.Брітченко; Донеи. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. - Донецьк : [б. и.], 2005. -36 с. - Б. ц.

3. Герасимчук З. В., Корецька Н. і. Територіальна організація банківської системи регіонів України: оцінка та стратегії забезпечення її раціональності : монографія / З. В. Герасимчук, Н. І. Корецька; Луи, нац. техн. ун-т. - Луцьк, 2010. - 30V с. - Бібліогр.: 230 назв. - укр.

4. Гладкова СБ. Региональный рынок розничных банковских услуг: тенденции и факторы развития: автореферат дис. на соискание уч стеч. канд. экон наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / С.Б.Гладкова. ■• Санкт-Петербург. 2007. - 20 с.

5. Люзьяк М.Е. Розробка індикаторів виміру економічної ефективності програм фінансового оздоровлення банківського сектору / М.Е. Люзьяк. Г.М. Чеплюк // Вісник Університету банківської справи НБУ. - 2011. - №3(12). - С. 18-21.

6. Стойка В. С. Функціонування і розвиток ргіонатъної банківсько.'системи: лис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 (Гроші, фінанси і кредит» / Стойка В.С. — Ужгород. 2011. —196 с

REGIONAL MARKETS OF BANKING SERVICES

Banking is a complex and multifaceted scope of economic system. It is necessary to study and apply scientific development approach that will include not only the search for solutions to the existing problems, but also it will identify many possible areas of effective development. It should be noted that the current banking market is mainly formed of regional markets.

The banking system of the region is formed by the lenders that meet certain quantitative and qualitative requirements. Thus their adequacy is measured in relation to conditions of specific areas. The main reference is the volume of the population's needs according to banking services.

Today it is very important to study and research of the regional markets role of banking services, their place for development of given region. No doubts that the banking business at regional level greatly affects to the prospects of economic development of the region. Without understanding of the essential characteristics it is no sense to hope that the banking market will go beyond traditional redistribution of funds, and will be effective subject to working on regional development.

There are various approaches to define market type associated with diverse views of scientists. Therefore, special attention should be paid to study the issues of order and content of regional banking market. The possibility of further analysis and determination depends on their types and peculiarities of their usage and management. Consideration of possible classifications collectively conducted by various criteria and features creates a holistic, comprehensive understanding of the regional banking market.

An important task is to search the factors that have the most significant impact and contribute the establishment and functioning of regional markets, banking, targeting to develop ways of further improvement and development.

Depth study of the regional banking market nature will contribute to different items such as: the beginning of fundamentally new approach, based on the research and study in the first place, territorial characteristics, which determine the direction and development of regional markets for banking services; ensuring rational existing consumer banking services in the region, based on their need; further improvement of the regional marketing mechanism for the regional banking market development.

УДК 339.138: 004.01(045)

О.Я. Ярмолюк

РЕМАРКЕТИНГ ТА СИСТЕМА ВЗАЄМОВІДНОСИН З КЛІЄНТАМИ

Визначена сутність ремаркетингу та його взаємодії з системою взаємовідносин з клієнтами та їх вплив на ведення бізнесу. Розглянуті основні ідеї та напрямки маркетингової діяльності в Інтернет, а також визначені переваги віо ремаркетингу та системи взаємовідносинами з клієнтами.

Определена сущность маркетинга и его взаимодействия с системой взаимоотношений с клиентами и их влияние на ведение бизнеса. Рассмотрены основные идеи и направления маркетинговой деятельности в Интернет, а также определенные преимущества от ремаркетинга и системы взаимоотношениями с клиентами.

Постановка проблеми. Через величезний вплив мережі Інтернет на сучасне суспільство, старі маркетингові методи інструменти стають не такими дієвими, як були ще зовсім недавно. Маркетологам потрібно шукати нові методи заохочення своїх потенційних клієнтів, а також утримання вже існуючих. Соціальні мережі та активне проникнення в них бізнесу є плацдармом для роботи сучасного маркетолога. Сьогодні, особливий інтерес представляє використання соціальних мереж, пошукових систем та контекстної реклами в маркетинговій діяльності, де актуальна автоматизація робочих процесів і боротьба за клієнта.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В ході проведеного дослідження, було встановлено, що в Україні недостатньо теоретичних матеріалів стосовно ролі динамічного ремаркетингу для CRM та його використання в компаніях України.

В ході аналізу зарубіжних джерел, то багатьма фахівцями з маркетингу (П. Сербулов, Ф. Концаренко та ін.) відзначається, що ремаркетинг - це на сьогоднішній день один із самих дієвих інструментів в мережі Інтернет. Тому розглянемо взаємодію даного виду маркетингу та CRM.

Метою роботи є висвітлення ролі ремаркетингу, динамічного ремаркетингу та систем управління взаємовідносинами з клієнтом. Виклад основного матеріалу.

У традиційному маркетингу налічується близько 4 тисяч інструментів. В інтернет-маркетингу - 250. з них ті які зазвичай використовує інтернет-маркетолог - всього 50, популярних - 10. Це реклама прямого відгуку, яка приносить саме купівельний трафік SEO, тізерна, контекстна реклама.

Ремаркетинг раніше не входив до числа часто використовуваних інструментів. А на сьогоднішній момент чаму, став одним з найбільш потужних і ефективних.

Багато маркетологів цікавляться ремаркетингом як новинкою. Ремаркетинг допомагає розвивати бізнес вже не один рік. Перша згадка про нього було ще в 2006 році, а самий пік популяризації був у 2013 році.

Для того, щоб зрозуміти про що йде мова, розглянемо саме поняття ремаркетинг.

Ремаркетинг (remarketing, ре-маркетинг) - товарний маркетинг, мгіркетинговий прийом персоналізації комунікації та продовження комунікації з цільовою аудиторією, за допомогою якого цільовій аудиторії нагадують про раніше сталася з брендом, товаром комунікації.

Метою ремаркетингу - є збільшення продажу Ремаркетинг - це пошук нових можливостей комунікації з цільовою аудиторією для забезпечення зростання продажів, повернення клієнтів, забезпечення повторних продажів. В цьому й полягає схожість систем взаємовідносин з клієнтами і ремаркетингу.

Завданням ремаркетингу є відновлення або підтримання контакту цільової аудиторії з брендом, товаром, з метою скоєння останнім покупки.

Комунікація ремаркетингу здійснюється на основі переосмислення раніше застосовувався маркетингового прийому, із застосуванням: інших методів комунікації; інших каналів комунікації; інших місць комунікації; ншого часу комунікації; несподіваною для цільової аудиторії комунікації.

Ремаркетинг застосовують у випадках: зниження попиту на товар; продажу складного, або дорогого товару, що вимагає повторної комунікації з цільовою аудиторією; необхідності забезпечення крос-продажу, допродажу для тої частини цільової аудиторії, що здійснила покупку раніше.

Таким чином, якщо поєднати CRM з ремаркетингом який буде використовуватись в мережі Інтернет - можна вдосконалити маркетингову діяльність підприємства, налагодити тісніший взаємозв'язок з цільовими клієнтами, володіти інформацією про потреби клієнтів, прогнозувати попит, та розробляти товари, або послуги які необхідні цільовому клієнту, а також збільшити прибуток підприємства та цінність для всіх сторін обмінного процесу.

Унікальність ремаркетингу в CRM полягає в тому, що у кожного користувача є певний психо-емоційний стан в певний момент часу коли він готовий завершити покупку. І якщо надавати користувачеві потрібну йому інформацію на різних етапах воронки продажів, то можна значно якісніше повертати користувачів на сайт і конвертувати їх у кінцевих клієнтів. Саме в цьому і суть об'єднання списків ремаркетингу з CRM. Розглянемо види ремаркетингу.

Миттєвий ремаркетинг - негайне реагування на зміну ставлення до бренду, зміна поведінкових аспектів цільової аудиторії, одночасне застосування різних каналів комунікації з цільовою аудиторією. В даному випадку кожна наступна комунікація, побудована за іншими правилами, із застосуванням відмінних комунікаційних прийомів (в іншому місці, із застосуванням іншого комунікаційного каналу) продовжує зв'язок аудиторії з раніше побаченим брендом, продуктом, при цьому, маркетингова комунікація здійснюється через певні, невеликі інтервали часу. Суть цього виду ремаркетингу полягає у постійній підтримці спілкування з цільовою аудиторією.

Ремаркетинг залучення - це реагування на активність та кількість звернень від клієнтів, та також у постійній підтримці спілкування зі своєю цільовою аудиторією.

Соціальний ремаркетинг - створення соціальних сервісів маркетингової підтримки, спілкування та соціалізації цільової аудиторії, з цілями: отримання зворотного зв'язку, поліпшення продукту, допродажу, повторного продажу, крос-продажів. Прикладом, соціального ремаркетингу - є створення соціальної групи користувачів бренду Інструментами соціального ремаркетингу є: реалізація продажу з обмеженням, можливість покупки товару, доступного тільки для членів спільноти, або купівлі товарів з дисконтом в обмін на соціальну активність товариства, організованого брендо, тощо.

Ретаргетінг - це інструмент ремаркетингу, застосовуваний з метою підвищення конверсій шляхом повернення аудиторії, що залишила сайт, через персоналізовану рекламу на інших інтернет-ресурсах.

Динамічний ремаркетинг - дозволяє показувати рекламу певних товарів чи послуг користувачам, які раніше переглядали сторінки вашого сайту, присвячені цим же товарів або послуг. Особливість даної технології, що оголошення створюються автоматичним способом.

При посланні CRM та ремаркетингу - ремаркетинг трансформується в CRM-ремаркетинг - більш складний, але і більш точний маркетинговий інструмент. Що дозволяє маркетологам створювати цільові групи на підставі не тільки пошукових даних. Маркетолог тепер може самостійно відстежити дані за допомогою засобів аналітики або ж засобами CRM-системи, сприяючи підвищенню лояльності клієнтів. Синхронізація аудиторії здійснюється за рахунок присвоєння номерів ID кожному користувачеві. Це дає можливість більш розширено розкривати інтереси і поведінку покупців у мереж; Інтернет, а також дозволяє розширити умови для ремаркетингу.

Висновки і напрямки подальших досліджень. Ремаркетинг - це набагато більше, ніж просто рекламне оголошення, націлене на тих, хто відвідував сайт рекламодавця. Це - ємний і ефективний інструмент медійного

планування,, який має широкі можливості для роботи з різними сегментами аудиторії. Ремаркетинг - інструмент стратегічний, важко передбачуваний і розтягнутий на довгий проміжок часу. Але будь-який результат надасть маркетологу чітке розуміння фронту робіт, на яких буде найбільш вигідно зосередити зусилля.

Для його правильного застосування необхідно вивчити поведінковий маркетинг, маркетинг взаємовідносин, стратегічний маркетинг, Інтернет-маркетинг. Розуміння процесу взаємодії клієнтів з сайтом та CRM дозволить проектувати рекламну кампанію, що буде повністю відповідати поставленим цілям підприємства, та залучити бажану цільову аудиторію, а в результаті прибуток для фірми та цінність і задоволення для клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Сет Годин Доверительный маркетинг. Как из незнакомца сделать друга и превратить его в покупателя. - Альпина Паблишер, 2012 - 235с.
2. <http://www.mfauicette.cpin/>
3. <httpV/www.marketch.ru/>

REMARKETING AND CUSTOMER RELATIONSHIP

The essence of marketing and its interaction with the system customer relationships and their impact on business. The basic ideas and trends in Internet marketing activities and certain advantages of remarketing and customer relationship systems. Because of the tremendous impact of the internet on modern society, the old methods of marketing tools are not as effective as they were until recently. Marketers should look for new methods of promoting your potential customers and maintaining existing ones. Social networks and active penetration of business is the springboard for the modern marketer. Today, of particular interest is the use of social networks, search engines and contextual advertising in marketing activities, where relevant automation of business processes and the struggle for the client. During the study, it was found that Ukraine is not enough theoretical material on the role of dynamic remarketing CRM and its use in companies of Ukraine. To understand what is at stake, consider the concept remarketing.

Remarketing (remarketing, the re-marketing) - product marketing, marketing communications and personalization receiving continuing communication with the target audience, through which the target audience recall the previously occurred with the brand, product communication. Remarketing aim - is to increase sales. Remarketing - a search for new possibilities of communication with the target audience for sales growth, return customers, ensuring repeat sales. Herein lies the similarity of customer relationships and remarketing. Remarketing task is to restore or maintain contact with the target audience of the brand, a commodity to commit the last purchase.

When combined CRM and marketing - is transformed into a remarketing remarketing CRM - more complex, but also more accurate marketing tool. That allows marketers to create target groups based not only search data. Marketing can now track their own data with the help of intelligence agents or CRM-systems, helping increase customer loyalty. Synchronization is carried out by an audience numbering each user ID. This enables more expanded disclose the interests and behavior of consumers on the Internet, and allows you to expand the conditions for remarketing. Remarketing - it is much more than just an ad aimed at those who visited the advertiser's website. This - ample and effective media planning tool that has great opportunities to work with different audience segments. Remarketing - a strategic tool, hard predictable and stretched for a long period of time. But any result marketer will provide a clear understanding of the front, which will be most beneficial to focus

For it is necessary to examine the appropriate use of behavioral marketing, relationship marketing, strategic marketing, online marketing. Understanding customer interaction process with the site and CRM will design an advertising campaign that will fully meet the stated objectives of the enterprise, and attract the desired target audience, resulting in profits for the company and the value and satisfaction to customers.

УДК 330.131.7

В.І. Надрага

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ РИЗИКАМИ: СУТНІСТЬ ТА МЕХАНІЗМИ

Стаття присвячена формуванню інструментарію управління соціальними ризиками. Зазначається, що управління соціальними ризиками передбачає набір послідовних інструментів ідентифікації, аналізу ризиків та прийняття рішень, які передбачають максималізацію позитивних та мінімізацію негативних наслідків \ настання рідкокових подій.

Ключові слова: соціальні ризики, невизначеність, управління, аналіз, моніторинг.

Статья посвящена формированию инструментария управления социальными рисками. Отмечается, что управление социальными рисками предусматривает комплекс чередующихся инструментов идентификации, анализа рисков и принятия решений, которые предусматривают максимализацию положительных и минимизацию отрицательных последствий наступления рискованных событий.

Ключевые слова: социальные риски, неопределенность, управление, анализ, мониторинг.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поняття «управління», зазвичай, використовується в описовому та нормативному значеннях. З одного боку, через застосування управлінської термінології і можна адекватно описати процес регулювання значного масиву ризиків. Водночас, рішення щодо ризику може бути зрозумілим лише в якості результату складних взаємодій між зацікавленими сторонами. Наведена управлінська концепція надає можливості щодо більш глибокого пізнання ризиків, а також пояснення суспільної динаміки їх актуалізації.

Необхідність розробки та впровадження дієвих заходів державної політики, спрямованих на управління соціальними ризиками, зумовлена, пасам перед, тим, що [1]:

- по-перше, занадто високий ступінь ризиків підвищує почуття небезпеки, незахищеності людей, тим самим знижуючи якість життя;

по-друге, заходи зі зменшення впливу та подолання наслідків Впередбачених (або передбачених, але недооцінених) подій можуть мати занадто високу ціну для суспільства і, відповідно, бути неефективними з соціального погляду.

Потреба управління ризиками зумовлена також тим, що відповідні Вактики регулювання не завжди враховують їх поточні характеристики. На сьогодні цілком очевидним є той факт, що характер більшості ризиків є Нришієкским, а тому гцюес їх мінімізації вимагає координації діяльності та

довіри між різними зацікавленими сторонами, які мають різні інтереси й уявлення щодо соціальних ризиків.

У теперішній час на тлі недостатньо ефективного прогнозування соціальних ризиків та мінімізації їх впливу в ряді, навіть розвинених країн, спостерігається зниження довіри суспільства до здатності експертного середовища, політиків і урядовців оперувати ризиками. Це супроводжується зростаючим попитом на участь громадськості та бізнесу у прийнятті обґрунтованих управлінських рішень щодо дієвої соціально-економічної політики. Відповідно, виникають умови для формування міжсекторальної партнерства, як організованої, взаємовигідної, збалансованої та рівноправної взаємодії трьох суспільних секторів - державного, громадського та бізнес-сектору [2, с 32].

Метою статті є аналіз найбільш поширених методів управління ризиками та визначення можливостей їх використання в процесі регуляторного впливу на соціальні ризики.

Аналіз досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. В концептуальних основах управління ризик вивчається в якості окремої наукової категорії та необхідного елементу управлінського рішення: ризик -це ситуаційна властивість, пов'язана з управлінською діяльністю, прийняттям рішення та можливими негативними його наслідками. Сутність управління ризиками полягає в максимізації набору обставин, які підлягають контролю, а також у мінімізації параметрів, причинно-наслідковий зв'язок між якими є неявним і контролювати їх неможливо [3]. Управління ризиком включає три взаємоузгоджені структурно-функціональні аспекти у вигляді своєрідної системи [4]:

- ризик як небезпека чи загроза (ризик пов'язується з небезпекою - природньою чи створеною людиною);
- ризик як невизначеність (джерелом невизначеності виступає недосконалість знання або ж випадковість, яку передбачити неможливо);
- ризик як стимул (ризик передбачає використання методів максимізації виграшу за одночасної мінімізації втрат).

Аналізуючи ситуацію прийняття рішень за умов невизначеності, необхідно розрізнити невизначеність, яка виникає внаслідок недостатності знання щодо можливого стану середовища, а також невизначеність у понятійному апараті (відсутність очевидного критерію для оцінки стану об'єкта). Ці два види невизначеності є співставними, оскільки їх формальні ймовірнісні параметри можуть розглядатися в якості компонент-векторного критерію стану об'єкта. Зазвичай, вони розглядаються окремо: перший - у межах теорії ймовірності, другий - теорії багатокритеріальної оптимізації.

Досліджуючи роль випадковості, ризику у формуванні та функціонуванні системи державного управління Е. Тоффлер [5] зазначив, що влада обумовлена розривами в ланцюгу причин, незапрограмованими

обставинами, вона залежить від випадковостей, які наявні у всесвіті та поведінці людей. Однак- влада не може упроваджуватися у світі, який підпорядковується лише випадку. Тому вона можлива лише за умови сполучення випадковості і необхідності, хаосу і порядку. Саме прагнення до порядку, в основному, виправдовує процес управління як такий.

Результати дослідження. Європейська Комісія використовує термін «управління ризиками» в якості комплексного поняття, що охоплює ризики ідентифікації, оцінки, управління і попередження ризику [6].

Заслугує на увагу підхід Міжнародної ради з управління ризиками, основним завданням якої є дослідження сучасних, проблем оцінки ризиків та управління ними, а також обмін інформацією між провідними дослідниками у цій сфері. Він полягає у тому, що в системі управління ризиками центральне місце повинен займати обмін інформацією (рис 1) [7].

Виходячи з наведеного підходу, прийняття рішень і управління ризиками повинне здійснюватися на основі розуміння процесів та подій, що можуть відбутися у майбутньому. У даному випадку, підсумкова оцінка ризику є результатом поєднання наявних знань та різноманітних оцінок, детального аналізу статистичних та причинно-наслідкових зв'язків, а також вивчення впливу управлінських рішень.

Ключовим моментом в управлінні ризиками є ідентифікація різних видів ризиків. Виходячи з напрацьованих на сьогодні теорій, управління ризиками повинне виходити з того, що чіткої межі між невизначеністю і ризиком встановити неможливо (на відміну від популярної раніше позитивістської парадигми, де вони могли повністю виражатися числовими значеннями).

Прийняття рішень

Розуміння

Рисунок 1. Система управління ризиками на основі обміну інформацією (джерело: побудовано автором на основі [7])

Разом з цим, окремі види ризиків є відносно простими, вони добре формалізуються і піддаються аналізу. У цих випадках попередній досвід і наявність пов'язаних із ними статистичних даних роблять можливою і цілком прийнятною оцінку ймовірності та визначення відповідних впливів. Прикладами таких ризиків є, зокрема, досліджені вище ризики безробіття, втрати доходів, тимчасової непрацездатності тощо.

Управління ризиками виступає особливим і досить складним видом діяльності, оскільки пов'язане не лише з неоднозначним розумінням самого поняття ризику, але й з багатогранністю його проявів і можливостей мінімізації негативних його наслідків. У цілому, доцільно виділити три можливі напрямки управлінського впливу, направлено на зменшення ймовірності настання негативних соціальних наслідків актуалізації ризиків:

- управління шляхом впливу на причини виникнення ризиків;
- управління через вачив на причинно-наслідкові зв'язки;
- комбінування перших двох напрямків.

Під управлінням ризиком пропонується розуміти *процес вироблення оптимальної стратегії, направленої на досягнення балансу між виграшам внаслідок зменшення ризику та витратами, які спричинить реалізація цього сценарію (включаючи відмову від будь-яких оій)*. В якості головного методологічного принципу управління ризиками приймемо необхідність забезпечення співрозмірності негативних наслідків та ступеня ймовірності настання події шляхом їх оцінки у відповідних одиницях вимірювання.

Процес управління ризиками доцільно поділити на декілька послідовних етапів:

- *аналіз*, який має на меті отримання необхідної інформації щодо структури, властивостей наявних ризиків. На його основі проводиться оцінка, яка може бути якісною (дозволяє визначити основні фактори ризику та причини їх актуалізації) та кількісною (дозволяє отримати цифрові значення параметрів ризику);

- *вибір методів впливу на основі u* оцінки* (обумовлюється необхідністю порівняння ефективності різних варіантів мінімізації можливих збитків і може проводитися на основі різних критеріїв, у тому числі й економічних);

- *прийняття управлінського рішення* (вимагає формування загальної стратегії управління сукупністю ризиків із визначенням фінансових та інших ресурсів);

- *безпосередній вплив на ризики* (може бути представлений зниженням, збереженням та передачею ризиків);

- *контроль і корегування результатів* (реалізується на основі отриманої нової інформації щодо змін у характеристиках ризику).

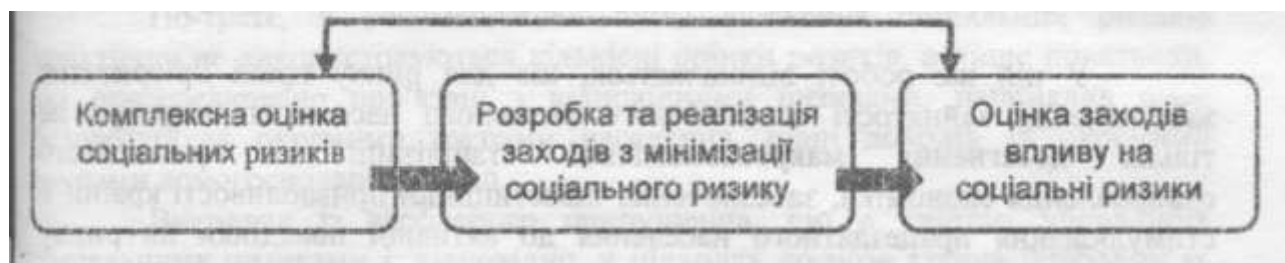
Для ефективного управління соціальними ризиками, з метою їх мінімізації доцільно розвивати підходи, за якими соціальні ризики розглядаються як багатоаспектні складні об'єктивно-суб'єктивні явища, що характеризуються невизначеністю, *неоднозначністю* та багатофакторністю. Це зумовлює:

- необхідність чіткої ідентифікації соціальних ризиків;
- упровадження дієвого контролю за наслідками їх актуалізації;
- розробку дієвих превентивних заходів.

Разом з цим, окремі види соціальних ризиків можуть розглядатися в якості цілісних неструктурованих явищ, а відповідно, вони можуть бути достатньо точно оцінені. Ефективне відстеження соціальних ризиків може бути реалізоване лише на основі розробки та впровадження системи моніторингу й оцінки ризиків. Важливо, що аналіз соціальних ризиків має передбачати не лише власне оцінку того чи іншого виду ризику, але й середовища, в якому він реалізується, включаючи суб'єктивне сприйняття його населенням.

Щодо підходів до мінімізації соціальних ризиків, то тут, на наш погляд, має бути упроваджений принцип «оцінка та мінімізація». Він передбачає розробку заходів з мінімізації певного соціального ризику виключно на основі результатів його моніторингу та оцінки (рис. 2).

Важливо зазначити, що при розробці механізмів мінімізації соціальних ризиків, як правило, розглядають такі основні сфери упровадження соціальної політики/як доходи, ринок праці, охорона здоров'я, підтримка сім'ї, освіта, міграційна політика. Для кожної із зазначених сфер формуються свої рекомендації, однак, при цьому, у більшості випадків, не враховується, що у кожній сфері механізми мінімізації ризиків, їх сприйняття та вплив середовища на можливості їх реалізації можуть бути різними. Окрім цього, за такої диференціації основних аспектів соціальних ризиків виникає проблема збалансованості заходів щодо їх мінімізації.

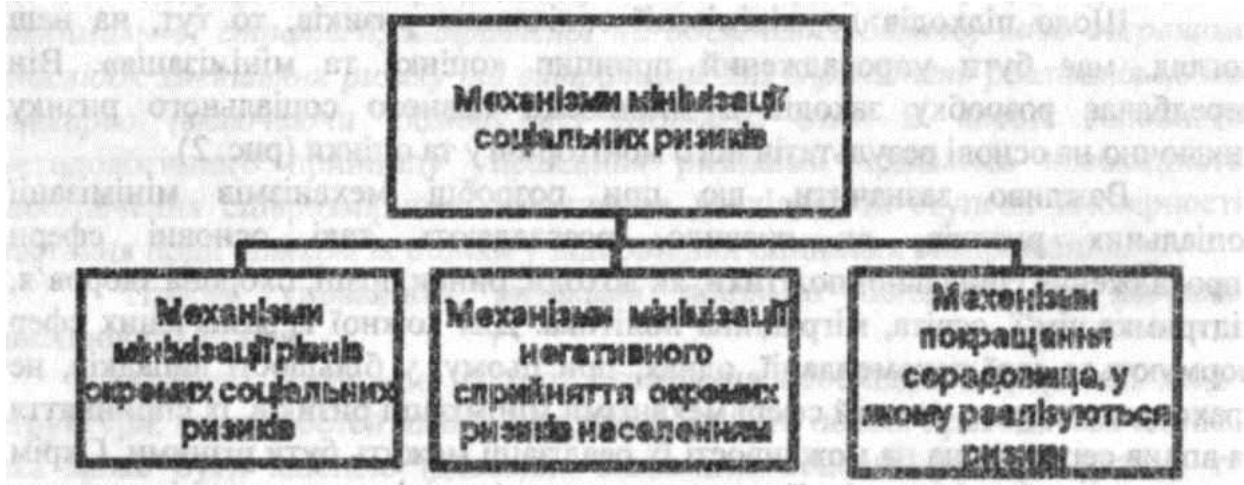

Рисунок 2. Схеми реалізації принципу «оцінка та мінімізація» (джерело: авторська розробка)

Тому, у випадку, коли, наприклад, попередня оцінка засвідчує, що рівні того чи іншого виду ризику об'єктивно не є загрозливими, однак його

сприйняття у суспільстві є занадто гострим, то слід зробити акцент саме на заходах, направлених на пом'якшення сприйняття ризику, а не реалізовувати затратні програми зниження об'єктивного рівня цього ризику. З цього слідує, що в процесі розробки політики мінімізації соціальних ризиків доцільно використовувати спеціальні механізми для того чи іншого виду ризику (рис. 3).

Для прикладу, проведемо аналіз рекомендацій щодо напрямів зменшення соціальних ризиків у сфері політики доходів, наведених у роботі [2]. В якості основних завдань у сфері оплати праці відмічаються наступні: модернізація існуючих стандартів і норм продуктивності праці; удосконалення законодавства про оплату праці; встановлення мінімальної заробітної плати на рівні не нижче прожиткового мінімуму для працездатних осіб; запровадження регулярного перегляду споживчого кошику, за яким формується прожитковий мінімум і т. д. На нашу думку, наведені положення стосуються умов, в яких реалізуються ризики зниження доходів населення, а не власне самих соціальних ризиків.

Рисунок 3. Диференціація механізмів мінімізації соціальних ризиків
(джерело: авторська розробка)

У цій же роботі відзначається, що для ринку праці пріоритетне забезпечення зайнятості економічного активного населення потребує не тільки досягнення макроекономічної стабілізації та фінансового оздоровлення економіки, забезпечення інвестиційної привабливості країни й стимулювання працездатного населення до активної поведінки на ринку праці. Наростання негативних явищ на національному ринку праці пов'язано, передусім, зі зростанням обсягів безробіття, поширенням масштабної вимушеної неповної зайнятості, скороченням можливостей працевлаштування незайнятого населення. Тобто запропоновані заходи також

стосуються, насамперед, середовища, в якому відбувається реалізація відповідних соціальних ризиків.

Зазначаючи обґрунтованість та актуальність сформульованих у більшості напрацьованих на сьогодні рекомендацій щодо шляхів та умов мінімізації соціальних ризиків, вважаємо за необхідне звернути увагу на таке.

По-перше, як слідує з наведених прикладів, дослідниками та експертами, насамперед, формуються загальні рекомендації, що стосуються існуючих в Україні умов (середовища), в яких реалізуються або можуть реалізуватися відповідні ризики. Такі рекомендації ґрунтуються на адекватних результатах аналізу ситуації у відповідній сфері життєдіяльності суспільства та на досвіді експертів. Але, оскільки при цьому відсутня оціночна складова яка відповідає конкретній групі соціальних ризиків, то порушується принцип «оцінка та мінімізація». Тобто рекомендації, у багатьох випадках, набувають традиційного вигляду «покращань», «поліпшень», «підвищень» та ік., які фактично не пов'язані з конкретними оцінками ситуації (аналіз ситуації якщо і подається, то міститься в іншій частині відповідних матеріалів і не використовує оцінок конкретних ризиків). Крім того, не наводяться і цільові значення відповідних характеристик ризиків, що пояснюється відсутністю інструментарію оцінювання.

По-друге, в рекомендаціях фактично не приділяється значної уваги проблемам покращання сприйняття населенням соціальних ризиків. Як було зазначено вище, особливості такого сприйняття, за певних умов, можуть відігравати вирішальну роль у зростанні або зниженні соціальної напруженості. Окреслена ситуація пояснюється тим, що органи державної статистики не проводять соціологічних досліджень і не публікують, зокрема, показників сприйняття населенням соціальних ризиків. Обстеження, що проводяться у цій сфері недержавними соціологічними установами, не носять систематичного характеру, а показники, які в них вимірюються, не узгоджені з оцінками інших аспектів соціальних ризиків.

По-третє, в рекомендаціях щодо зниження соціальних ризиків практично не використовуються кількісні оцінки ризиків, а лише показники, які опосередковано пов'язані з відповідними ризиками, наприклад рівні безробіття за окремими групами населення, рівні доходів за окремими групами домогосподарств тощо.

Виходячи із зробленого припущення, що в системі управління 'соціальними ризиками і, відповідно, у підходах до розв'язання проблеми їх мінімізації центральне місце займають інформація та ефективний інформаційний обмін, слід констатувати нерозвиненість означеної системи в Україні. Дійсно, аналіз ситуації з інформаційним забезпеченням та рівнем (Підготовки фахівців щодо можливостей використання, навіть загальнодоступної інформації, наприклад основних показників соціальної

політики, засвідчує неповноту даних, а також, подекуди, недостатню кваліфікацію службовців органів державного управління.

Зокрема, характеризуючи базу для оцінки ризиків при формуванні політики доходів населення, слід звернути увагу, що офіційні оцінки показників доходів, диференціації населення за доходами та рівнем життя викликають ряд запитань. Насамперед, це відсутність інформації щодо можливості та особливостей Бракування доходів від зайнятості населення у тіньовому секторі економіки, від нелегальної трудової міграції, від власності тощо. Виникають сумніви щодо відповідності наведених офіційних оцінок показників диференціації населення за доходами. Так, наприклад, у звіті з людського розвитку за 2014 рік [8] індекс Джині для України, скоригованкй з метою урахування нерівності доходів, становить лише 25,6%, що помітно нижче, ніж у всіх інших країнах групи з високим рівнем людського розвитку (середнє значення цього показника тут становить близько 41,2%). Навіть у Республіці Білорусь, економіка і соціальна політика якої зберегли набагато більше ознак соціалістичної системи, цей індекс становить 26.5%. Аналогічним є співвідношення й інших показників диференціації, таких як показники концентрації доходів, індекси нерівності тощо.

Не менш важливим аспектом наукового супроводження управління соціальними ризиками є питання адекватного використання отриманої інформації. Відповідь на дане питання можливе на основі використання інформації з різних джерел та оперуванням достатньо складними статистико-математичними методами розрахунків. Так, наприклад, користувачами уточненої інформації щодо рівня окремих видів соціальних ризиків мають бути фахівці управлінь праці та соціального захисту, Міністерства соціальної політики України, зацікавлених органів центральної та місцевої виконавчої влади, науково-дослідних установ, громадських організацій, засобів масової інформації. Тому для спеціалістів є досить актуальною проблема володіння відповідними компетенціями.

Виходячи з наведеного, можливості застосування сучасних складних інструментів аналізу та оцінки соціальних ризиків значною мірою визначаються обсягами та якістю наявних і доступних редевантних даних, кваліфікацією виконавців та часом, який допускається витратити на дослідження.

Щодо часового інтервалу, необхідного для проведення оцінки соціальних ризиків, то представляється доцільним застосувати такий підхід. Поряд з інструментами багатоаспектної інтегральної оцінки соціальних ризиків, який передбачатиме проведення систематичних поглиблених досліджень ризиків, необхідно розробити спрощену методику їх швидкого оцінювання та аналізу.

Головними цілями швидкого оцінювання та аналізу соціальних ризиків є забезпечення зацікавлених сторін наблизеними оцінками для прийняття обґрунтованих рішень щодо мінімізації ризиків, підвищення кваліфікації всіх учасників процесу, підготовка орієнтирів для більш зонного оцінювання.

При швидкому оцінюванні пропонується використання даних із всіх розглянутих раніше джерел інформації, з урахуванням того, що частина інформації / них може надходити зі значним запізненням (наприклад, дані СНР та мікроданні вибіркового обстеження). Також в процесі швидкого оцінювання, як правило, немає можливості використати дані спеціально організованих соціологічних вибіркового обстеження, а лише результати фокус-групових досліджень, поглиблених інтерв'ю та ін.

Особливістю методології швидкого оцінювання є використання показників, розрахованих не на основі методів моделювання та інтегральних показників, а первинних даних, які дозволяють здійснити оперативний аналіз окремих ризиків, оцінити зміни їх рівня та наближено спрогнозувати відповідні тренди. Власне, оцінка та аналіз будь-яких ризиків в Україні здійснюється, наразі, на основі підходів дуже близьких до швидкого оцінювання. Їх можна назвати «дуже швидким оцінюванням», оскільки воно здійснюється, у більшості випадків, окремими експертами (а іноді і не експертами) на основі дуже обмеженого обсягу інформації.

Оцінка середовища є невід'ємною частиною моніторингу та оцінювання соціальних ризиків. Політика мінімізації соціальних ризиків, орієнтована на поліпшення середовища, в якому реалізуються ризики, має досить значний потенціал ефективності.

Політика управління соціальними ризиками в частині мінімізації негативного сприйняття ризиків населенням має бути зорієнтована на такі заходи:

- підвищення рівня обізнаності населення про події, які обумовлюють настання певних соціальних ризиків у суспільстві, про ризики, які вже виникли, їх масштаби (кількісну оцінку), результати моніторингу та про заходи мінімізації ризиків,
  - підвищення рівня грамотності населення щодо механізмів моніторингу і оцінки ризиків та адекватної поведінки у відповідних ситуаціях,
  - відслідковування та вжиття заходів щодо нівелювання впливу чуток і домислів, як самостійної інформації, що знаходиться поза межами науково-обґрунтованого знання та досвіду і породжує необґрунтоване відчуття тривоги та страху;
  - підвищення ролі ЗМІ в інформуванні населення щодо актуалізації певних видів ризиків.

Важливо також відмітити, що регулювання, попередження та мінімізація соціальних ризиків є одним із напрямків реалізації бюджетної політики, адже саме обсягами видатків бюджету обумовлюється можливість реалізації ефективної соціально-економічної політики в частині підтримки соціально незахищених верств населення, реалізації соціальних програм тощо і, що дуже важливо - забезпечується можливість проведення моніторингу та оцінки соціальних ризиків.

Висновки. В умовах транзитивного характеру соціально-економічного розвитку України, враховуючи сучасні соціальні виклики, політика управління ризиками має формуватися на наступних принципах: попередження і включення; інтеграція; відображення.

Серед наведених принципів найбільш значимим виглядає принцип попередження, оскільки, за його відсутності ефективного управління ризиками неможливе взагалі.

Принцип інтеграції передбачає необхідність отримання й обробки інформації з різних джерел щодо невизначеності та перспектив розвитку ризиків. Відповідно до цього принципу, досвід методологічного та організаційного характеру не може розглядатися в якості інструменту для забезпечення чіткого та однозначного вирішення проблем регулювання ризиків.

Використання принципу відображення дозволяє експертам, учасникам та інституціям критично оцінювати власні дії щодо управлінського впливу на динаміку соціальних ризиків. Відповідно, це дає можливість забезпечити баланс в оцінках ризиків з отриманням результуючої, яка буде відображати колективну думку.

Управлінські заходи мають бути спрямовані на окремі аспекти чи види соціальних ризиків та бути збалансованими, що передбачає визначення найбільш актуального та зосередження зусиль саме на зменшенні його впливу. Такий підхід зумовлює необхідність мінімізації витрат ресурсів на зниження впливу тих ризиків, які не носять загрозливого характеру.

Мінімізація соціальних ризиків має бути пріоритетом діяльності у цій сфері всіх учасників міжсекторального партнерства: держави, громадськості та бізнес-сектору. При цьому, враховуючи неоднорідність експертного середовища, до обговорення заходів політики доцільно залучати, поряд з експертами та фахівцями, широкого кола представників зазначених секторів. Основними принципами залучення зацікавлених сторін до розробки заходів політики мінімізації ризиків мають бути: включеність і рівність; прозорість, відкритість, ясність; відданість справі; причетність; доступність; підзвітність, зміцнення потенціалу; добровільна участь.

Список використаних джерел:

1. Cafiero C, Vakis R., Risk and Vulnerability Considerations in Poverty Analysis: Recent Advances and Future Directions. - The World Bank Social Protection. Discussion paper 06 10, Washington, D.C., 2006. - 31 p.
2. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / за ред. Е. М. Лібанової. - К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Гітухи НАН України, Держкомстат України, 2010. - 496 с.
3. Бернштейн П. Л. Против богов. Укрощение риска / П. Л. Бернштейн. - М.: Олимп-Бизнес, 2000. - 400 с.
4. Schaefer, R. (1978). What are we talking about when we talk about "risk"?. [Laxenburg, Austria}: International Institute for Applied Systems Analysis.
5. Тоффлер Э. Метаморфозы власти. Знание, богатство и сила на пороге XXI в. (Пер. с англ.) /Элвин Тоффлер. - М.: АСТ, 2001. - 669 с.
6. Risk management - European Commission. - [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу:
http://ec.europa.eu/health/preparednessresponse/riskmanagement/index_en.htm.
7. Rocser. S. (2012). Handbook of risk theory. Dordrecht: Springer Science+Business Media B.V.
8. Human Development Report. 2014. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf>.

Vasiliy Nadraga,

SOCIAL RISKS MANAGEMENT: THE ESSENCE AND MECHANISMS

The article is devoted to the formation of the social risk management instrumentation. It has been noted that the social risk management involves a set of consistent tools of identification, risk analysis and decision-making that involve the maximization of positive and the minimization of negative consequences of the occurrence of risk events. Additional resource in the social risk management can be creation of organizational and managerial mechanisms aimed at the social protection of social interests of a person or society. The author distinguishes the three possible directions of managerial influence, aimed at reducing the negative social consequences of risks' actualization: management by acting on the causes of risks: management through the influence on cause-effect relationships, the combination of the first two directions. The basic methodological principle of the risk management is the necessity to ensure the appropriateness of the negative effects and the degree of probability of the events' occurrence through the analysis and assessment in the relevant units of measurement.

It has been noted that in the conditions of the transitive type of social and economic development of Ukraine, risk management policy should be based on the following principles: prevention and inclusion; integration; reflection. To minimize the social risks, the base of the appropriate managerial approaches should be the mechanisms according to which the social risks are considered as sophisticated multifaceted objective-subjective phenomena that are characterized by the uncertainty, ambiguity and multifactor. It is extremely important that the analysis of the social risks should involve both the consideration of a particular type of risk itself, and the environment in which it is implemented including the subjective perception by population. In the process of development of the mechanisms of the social risks minimizing it is proposed to consider the following key areas of the social policy: income, labour market, health care, family support, education, migration policy. For each of these areas it is necessary to elaborate the appropriate recommendations. The idea is that for each recommendation, the mechanisms to minimize risks, perception of them and the environmental influence on the possibility of their implementation may differ significantly.

In the system of the social risks management and, therefore, in the approaches to solving the problem of their minimization, the availability of accurate and the most complete information plays a key role. Based on the results of the analysis, the underdevelopment of the domestic information system, which often results in distortion of the social and economic indices that serve as the basis for the social risks' analysis, has been noted. The necessity to develop a simplified technique of rapid assessment of the social risks, which must precede their systemic and multidimensional analysis, has been proved.

Keywords: social risks, uncertainty, management, analysis, monitoring.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

УДК 658.012.56(045)

L. Badyorina

**METHOD OF GRAMMATICAL STRUCTURE FORMALIZATION OF A
NATURAL LANGUAGE**

The paper considers the application of mathematical tools for formalizing of grammatical structures to facilitate the Phrases processing by computer means. Key words: natural language, information systems, natural language constructions

В статті розглянуто застосування математичного апарата для формалізації граматичних структур з метою полегшення обробки словосполучень каті 'ютірних засобів.

Ключові слова природна мова, інформаційні системи, лінгвістичні конструкції.

В статье рассмотрено применение математического аппарата для формализации грамматических структур с целью более корректной обработки словосочетаний компьютерными системами.

Ключевые слова: естественный язык, информационные системы, лингвистические конструкции.

The development of mathematical modeling of various processes of research, industry and public life is the basis for solving complex problems of design, management and decision making. An important trend of mathematical modeling is the automation of interaction between a human and a computer in the processing of large amounts of hard formalized and structured information. In this regard, the development of mathematical models and efficient methods and tools for processing of primary information is relevant, such as a natural language, which has not found its final solution yet. Methods and tools used for constructing the apparatus of mathematical modeling of natural languages can be useful in other information areas which require combining large amounts of data and knowledge into a flexible system for further analysis. An example of such problems is the mathematical modeling of the functioning of complex information systems.

Attempts to solve the problems of natural language formalization by the middle of the last century had been unable until the appearance of the required mathematical apparatus, i.e. it was suggested to use algebra of finite predicates and predicate operations. Significant contribution to the creation of mathematical tools of predicative models and methods for in-depth studies and mathematical modeling of discrete processes and objects including natural languages have been made by Y.M. Glushkov, N. Chomsky, R. Shenk, Y.P. Kushnarenko- Shabanov, M.F.

Bondarenko, N.V. Sharonova, I.V. Zamaruyeva, D.O. Pospelov and other scientists.

A natural language as a phenomenon of human intellectual activity is a very complicated subject. But having a formal description of a natural language, it is possible to implement on a computer and, thus, give the machine the ability to own its natural language. Algebra-logical apparatus that can be found in a natural language will empower the developer who tries to create new information technologies. Thus, the conceptual and methodological approach to a natural language (from the mathematical point of view) can perceive it as some kind of algebra and texts as formulas of algebra.

And the sense (meaning) of thoughts can be expressed in sentences and texts which we are going to consider in terms of their mathematical nature as predicates. Later, the starting point of our considerations is that thoughts are predicates. Thus, each sentence is thought as some function with a binary value that specifies a predicate $P(x) = \mathbb{I}$. Independent variable X of this function will be

variable situation and the dependent is true variable A .

After the substitution instead of constant variable X of the specific situation $x = a$ the given sentence becomes true ($\mathbb{I} = 1$) or false ($A = 0$). It depends on whether the content of the sentences determines the situation a to which it is referred. Let's consider a variable situation $x = (x_1, x_2, \dots, x_m)$ as a set of subject variables $x_1, x_2, \dots, x_m$. Any permanent situation $X = a$ should be a set of some objects $x_1 = a_1, x_2 = a_2, x_m = a_m$. Thus, each sentence can be expressed by some predicate $P(x_1, x_2, \dots, x_m) = \mathbb{I}$, which represents the dependence of the true variable A of subject variables $x_1, x_2, \dots, x_m$. However, any sentence in its natural linguistic form differs from the mathematical formula in such a way that it does not express the entire function $P(x_1, x_2, \dots, x_m)$, but only its name. And it's true, because every time when a person makes a particular sentence in accordance to his or her opinion, he or she completes it to the predicate. However, he or she adds to it (as to the name of the predicate), absent substantive variables. Only after this the sentence becomes accessible for understanding. And, on the contrary, turning some thought into a sentence, a person excludes from it substantive variables what can transmit to the others not the very idea, but only its name.

Processing of phrases with mathematical methods

Using the methods of composition and decomposition by a set of variables models, being formalized with the help of algebraic predicates, it is possible to handle natural language phrases inflectionally.

The decomposition model $\langle M, P \rangle$ for a set of variables to a set of models $I = \left\langle M_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i}, P_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i} \right\rangle$ $\sigma_k \in A, k = \overline{1, i}$ is based on the theorem of decomposition. Let $x_1, x_2, \dots, x_i$ predicate variables and $P(x_1, x_2, \dots, x_i, \dots, x_m)$ $\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i \in A$ are their values, respectively. The predicate corresponding the relation $M_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i}$ has the form

$$M_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i}(x_{i+1}, \dots, x_m) = M(\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i, x_{i+1}, \dots, x_m) \quad (1)$$

The predicate of the model $\langle M_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i}, P_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i} \rangle$ is found by the formular:

$$P_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i}(x_{i+1}, \dots, x_m) = P(\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i, x_{i+1}, \dots, x_m) \quad (2)$$

Of all the obtained relations $M_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i}$ and predicates $P_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i}$ ($\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i \in A$), we can form models $\langle M_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i}, P_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i} \rangle$, forming a system $I = \left\langle M_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i}, P_{\sigma_1, \sigma_2, \dots, \sigma_i} \right\rangle$ $\sigma_k \in A, k = \overline{1, i}$.

It should be noted that it is not necessary to lay the mathematical mode! by the first i -variables. This method is applied to the predicate defined on the whole space I_f .

Thanks to the models decomposition with the set of variables and mathematical models of natural language it is possible to determine the variables being necessary for further modeling. We have modified mathematical predicate models of nouns and adjectives declination: $a_{iUp} = [M_{ap}, P_{ap}]$ - mathematical

model of declination of possessive adjectives $a_n = (M_{,,}, P_{,,})$ - mathematical model of regular nouns declination $a_a = (M_a, P_a)$ - mathematical model of declination of complete unpossessive adjectives, where M , - model carrier, P_t - predicate model

$$I / = \{ \langle J, \langle \langle ap \rangle \rangle \} .$$

Using mathematical models of predicate processing of possessive adjectives in the Russian language we can make logical calculations. A word form of each word is always defined and characterized by a single root end. There are six attributes that uniquely determine the choice of the required word form of possessive adjectives. For the formal process description of the inflectional processing of possessive adjectives for each grammatical and lexicographical features we have introduced a

substantive variable: x_1 - kind of word forms, x_2 - number of word forms, x_3 - case of word forms, x_4 - a sign of materiality of word forms, x_5 - an archaic sign of word forms; C - a suffix of a word basis. Substantive variables were introduced to indicate the type of context influence as declination, word endings and soft base of words: l - type of influence of the context; S - type of words declination; Z - words ending; W - a sign of soil base of a word. Sets and predicate of a mathematical model that describes the structure of declination of possessive adjectives are as follows:

$$M_{\text{оп}} = M_{x_1} \times M_{x_2} \times M_{x_3} \times M_{x_4} \times M_{x_5} \times M_r \times M_c \times M_s \times M_z \times M_w,$$

$$P_{\text{оп}}(x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, r, c, s, z, w) = P_1(x_1, r) \wedge P_2(x_2, r) \wedge P_3(x_3, r) \wedge P_4(x_4, r) \wedge P_5(x_5, r) \wedge P_6(c, s) \wedge P_7(r, z) \wedge P_8(s, z) \wedge P_9(w, r) \wedge P_{10}(w, s),$$

Where (3)

$$M_{x_1} = \{M, Ж, С\}; M_{x_2} = \{Е, М\}; M_{x_3} = \{И, Р, Д, В, Т, П\}; M_{x_4} = \{О, Н\};$$

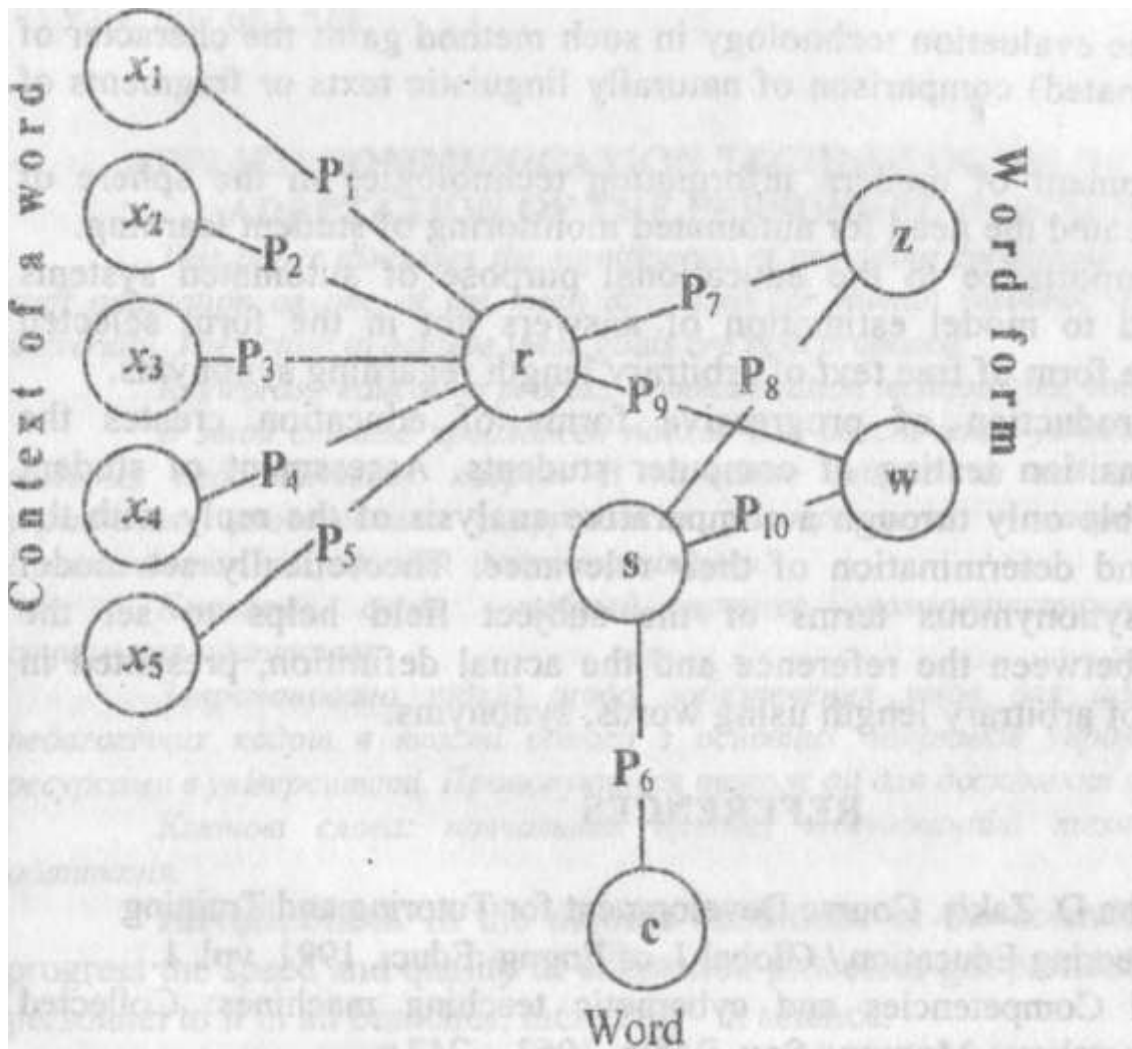
$$M_{x_5} = \{С, А\}; M_c = \{*, ОВ, ЕВ, ЫН, ИН, Н, НИН\}; M_r = \{1, 22\};$$

$$M_s = \{1, 4\}; M_w = \{b, *\}; M_z = \{*, А, Я, У, Ю, Е, О, ЯЯ, ЮЮ, ЕЕ,$$

ИЕ, ОЙ, ЕЙ, ОМ, ЕМ, ОГО, ЕГО, ОМУ, ЕМУ, ОЮ, ЕЮ,

ИЙ, ЫМ, ИМ, Ы, И, ЫХ, ИХ\}

Graphic image of Phrases processing is a scheme which is shown in Fig. 1.

Fig. 1. Processing of phrases

Development of methodological tools of mathematical modeling will improve the efficiency and quality of information processing in natural language systems.

(hus, algebra is considered as a research tool, not as a subject, it is an effective means of mathematical representation of information and solving logic problems for empowering and improving the efficiency in processing of natural language information.

Due to high-quality processing of natural information it is possible to simplify the process of formalizing linguistic units of information systems and training of primary data to the stage of program implementation tasks.

It should be noted that if the construction of educational contents and integral systems in the noted area are sufficiently developed, the automation of evaluation processes is, actually, still in the initial stage. It is linked, first of all, with the circumstance, that the results of educational process appear as answers at examinations and because of that they have a naturally linguistic form.

Consequently, the evaluation technology in such method gains the character of automatic (automated) comparison of naturally linguistic texts or fragments of texts.

The development of modern information technologies in the sphere of education has created the need for automated monitoring of student learning.

Great importance to the educational purpose of automated systems must be devoted to model estimation of answers not in the form selected options but in the form of free text of arbitrary length regarding synonyms.

The introduction of progressive forms of education creates the necessity of transition testing of computer students. Assessment of student learning is possible only through a comparative analysis of the reply with the reference text and determination of their relevance. Theoretically set model based on the synonymous terms of the subject field helps to set the correspondence between the reference and the actual definition, presented in the form of text of arbitrary length using words, synonyms.

REFERENCES

1. Zaitseva L., John D. Zakis. Course Development for Tutoring and Training Systems in Engineering Education / Global J. of Engng. Educ, 1991. vol. 1.
2. Programmed Competencies and cybernetic teaching machines: Collected articles ed. AI Shestakov - Moscow: Sov. Radio, 1963. - 247 p.
3. Protsay NT Algebra of predicatives and predicate operations / MF Bondarenko, Z. Dudar. YP-Kushnarenko Shabanov, V. Chikin, NT Protsay. V. Cherkashin . Radioelectronics and Computer Science. - Kharkov: KNURE, 2005. - № 1. - S. 80-86.
4. Abstracts of the IV International Conf. "Horizons of applied linguistics and linguistic technologies) («MegaLing-2009») -: K. UMIF Academy of Sciences of Ukraine, 2009. - S. 104

УДК 007.681.518

A. Tretyak

APPLIED COMMUNICATION TECHNOLOGIES OF SOCIAL ADAPTATION OF THE PERSONNEL IN SCIENCE

This paper discusses the significance of providing conditions for young teaching staff adaptation as one of the main directions for human resource management at the university. The action to achieve these goals are also proposed.

Keywords: education process, communication technologies, social adaptation

3 этой статье предложен подход для обеспечения условий для адаптации молодых педагогических кадров. В качестве одного из основных направлений управления человеческими ресурсами в университете - кадрового персонала.. Предлагаются подходы для достижения цели.

Ключевые слова: учебный процесс, коммуникационные технологии, социальная адаптация.

Запропоновано підхід щодо забезпечення умов для адаптації молодих педагогічних кадрів в якості одного з основних напрямків управління людськими ресурсами в університеті. Пропонуються також дії для досягнення мети.

Ключові слова: навчальний процес, комунікаційні технології, соціальна адаптація.

Introduction, in the modern conditions of the scientific and technical progress the speed and quality of adaptation processes got particular importance of personnel to it in all branches, including - in science.

Importance of adaptation of workers of higher educational establishments in all its manifestations is connected, first of all, with development of processes of globalization in a world education system and corresponding to emergence of need of strengthening of competitiveness of the domestic educational system in the market of educational services.

One of the main directions of adaptation of personnels is a social adaptation of the worker as it defines efficiency and coordination of his further work in collective and structure in general.

The success of social and adaptation processes plays an important role in the formation and development of personnel structure as due to fixing in collective of young personnel, and increases of productivity of the available professional workers.

It is necessary to point to insufficiency of the works reflecting a real condition of socialization of experts in modern higher education institutions of Ukraine. Open for the scientific analysis are still problems of formation of administrative mechanisms and technologies of adaptation of young specialists in modern conditions, creation of conditions and factors of their further professional and official development, search of ways of perspective tasks of creation of the innovative

focused personnel of the Ukrainian society in general) and the separate organizations, including higher education institutions.

Thus, the problem in need of use of new technologies of social adaptation of personnel and a search of their successful introduction in modern conditions is among of insufficiently developed in research literature that led to the choice of research topic in the field. [1].

Purpose and task of the investigation. The purpose of dissertation research will make theoretico-methodological justification of influence of communication technologies of social adaptation of workers of higher educational institutions of Ukraine.

To achieve the objective you need to solve the following problems:

- to consider the adaptation of the workers as a socio-organizational process;
- to analyze modern theoretical and methodological approaches to the social adaptation of personnel in their professional activity;
- to conduct a sociological analysis of the problems of adaptation personnel with modern working conditions in universities of Ukraine;
- to determine prospects and ways of development of social and adaptation processes of workers in the field of science.

The object of the research - a process of social adaptation of scientific personnel of higher education institutions of Ukraine.

The subject of the research - models and methods of ensuring the functioning of applied technology of development of the content of formation of scientific personnel.

An expected scientific novelty. In the dissertation the actual scientific task will be solved, which consists in theoretico-methodological justification of influence of communication technologies of social adaptation of workers of higher educational institutions of Ukraine. Achievement of the following scientific results is supposed: The first will be: the value and role of the use of technologies of social adaptation of scientific personnel are scientifically reasonable; It will develop further: approaches to development and increase of the level of professional activity of scientific personnel.

The practical value of the expected scientific results will consist in possibility of application of scientific provisions and conclusions of research in preparation new and retraining of scientific personnel to modern working conditions in higher education institutions of Ukraine.

One of the major factors defining prestige and competitive advantages of any higher education institution is scientific and personal potential.

The success of the solution of a problem of fixing of the youth in higher education institution at scientific and pedagogical positions in many respects is defined by the level of work on management of human resources in higher

educational institutions depending on the understanding by the management of the organization of the importance of this activity, realization of the principles of systematicity and complexity in the management of this type of resources. Primary activity on management of human resources in the modern organizations includes the following components:

- the analysis of the content of the work of each employee of the organization (the analysis of the workplaces);
- the planning of the need in the personnel;
- the set and the selection of the personnel;
- the orientation and the adaptation,
- the personnel development (the training, the retraining, the professional development);
- the assessment of the activity of the personnel;
- the management of a reserve, the human resource management;
- the management of the payment of workers' labor;
- the prevention of the accidents and etc;

Effective work on all above-named direction promotes attraction and fixing of talented youth in higher education institution, to the growth of her labor motivation.

The solution of this task is connected with the application of the methods of adaptation of young scientific staff.

Adaptation - the mutual adaptation of the worker and the organization to new professional, social and economical and organizational working conditions. It should be noted especially that all above aspects of the adaptation are interconnected. Therefore, to provide the success of the adaptation, it is necessary to use the uniform system of the technologies, the instruments of impact on all its aspects.

The various factors which can conditionally be divided into the following categories have an impact on the process of adaptation:

At first it is the level of study of the organizational mechanism of management of adaptation, professional standard of the employees of higher education institution who are carrying out activities for the adaptation of new employees.

The second category it is prestige and appeal of a profession, feature of organizational culture of a higher educational institution, social and psychological climate of the organization, feature of the organization of work in higher education institution, flexibility of the system of training operating in the organizations, objectivity of an assessment of the candidate at selection, objectivity of an assessment of the current activity of the young specialist, existence in higher education institution of the fulfilled system of introduction of innovations.

The level of knowledge, skills, age, relationship status, the motivation defining the relation to activity (personal motivation to activity, the motivation based on the

needs of the personality, her valuable orientations, interests), individual and psychological properties of the personality belong to the third category.

Management of scientific adaptation of the personnel it is a process of purposeful impact on the mutual adaptation of a graduate student and the organization providing an increase of speed and success of adaptation. [2].

Behind the time, during which the young teacher or the scientist takes the program of adaptation, he has to take part in work on several projects as a part of the project groups.

Realization of the offered technologies of adaptation of the young research and educational personnel with attraction to the process of the interested enterprises and research organizations gives to higher education institutions opportunity to provide an adaptation process with necessary technical base which, as a rule, is not available in higher education institution because of financial problems.

Infiltration of the system of monitoring of indicators of quality and duration of the process of adaptation will provide its information support.

The receiving, with the set periodicity, information about certain indicators of realization of the adaptation process will allow to change timely a set of the used methods, thereby minimizing process duration.

The problem of selection consists not only in search and identification of young people, talented and inclined to scientific and pedagogical activity, and in definition among them those, which this activity situated on one of the first places among other values, in a system of vital preferences. And for whom motives of the behavior of the personality are important, which associated with its self-actualization and self-development and its assessment of needs. To such motives can be attributed the following: professional advancement, career advancement, respect by the scientific community, etc.

The special attention at selection should be paid to an assessment of compliance of the available characteristics of the candidate to requirements to education level, experience, knowledge, abilities, responsibility, the personal characteristics necessary for successful performance of teaching and scientific activity. [3].

To increase objectivity and quality of selection of applicants from among persons of young age for replacement of scientific and pedagogical positions will help the actions realized by higher education institution during training of specialists with higher education. It can be attributed the following: * involvement of students, graduate students and young scientists of higher

education institution to scientific activity; ■ carrying out competitions, for example, scientific achievements of students and graduate students, for the best research work of students or for the best thesis on specialties;

conducting olympiads between the universities;

- selection of the most capable students by leading teachers of the department;

- testing of applicants for psychological propensity and readiness for scientific and pedagogical activity;

- involvement of applicants (senior students) to pedagogical activity as assistants in conducting classes with younger students under the control of the leading teachers of the department;

Conclusion. Integration of efforts of employees of various divisions of higher education institution participating in adaptation activity will give background for successful processes of adaptation, and realization of the offered technologies will create conditions for fixing of young employees in higher education institution, developments of their successful career will define prospect of further work in science and education.

REFERENCES

1. Афанасьев В.Г. Социальная информация/ В.Г.Афанасьев . - М.: Наука, 1994.-200с.
2. Бебик В. Інформаційно- комунікаційний менеджмент/ В. Бебик . - К.: МАУП, 2005.- 440 с.
3. Яременко О.О Науковий супровід. Моніторинг та оцінка ефективності соціальних проектів/ О.О Яременко. - К, 2002.- Ї23 с.
4. М.Я. Швеця, Р.Л. Калюжного та Т.П. Мельника. - К.:Знання, 2004. - 274 с.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

<i>Гненний О. М. Чернова Н.С.</i>	Економетричне моделювання ринкової вартості залізничного рухомого складу	3
<i>Гура С.М.</i>	Теоретичні аспекти управління фінансовими ресурсами у забезпечення діяльності аеропортів	9
<i>Замогильний П.В.</i>	Модель і функціональні особливості інформаційно-обчислювальної системи в комбінованій стратегічно-орієнтованій методиці бюджетування	18
<i>Кириченко С.О.</i>	Підходи до визначення сутності поняття «соціальна інфраструктура» та її функціональне призначення	26
<i>Кранко О. М.</i>	Аналіз діяльності підприємств авіатранспортної галузі	31
<i>Кузенко Т.Б.</i>	Оптимізація рівня фінансового розвитку підприємства на основі таксономічного аналізу	44
<i>Міщенко М.І.</i>	Економічний метод підвищення ефективності відтворювальних процесів основних фондів	54
<i>Неівестна В.С.</i>	Формування стійкого функціонування підприємств рекреаційного комплексу на основі комплексного методичного підходу	60
<i>Нестерцова Д.О.</i>	Передумови розвитку та сутність феномену тіньової економіки	69
<i>Омельяненко С.Л., Тофанчук А.Т.</i>	Фінансовий контроль цільового використання коштів на забезпечення енергоефективності діяльності авіатранспортних підприємств	75
<i>Петровська С.В.</i>	Маркетингове забезпечення надання якісних послуг авіатранспортними підприємствами	82

<i>Сталь Т.В.</i>	Интеллектуальные ресурсы как объект понятийного анализа	88
<i>Тулъчинський Р.В.</i>	Підвищення економічної безпеки підприємств за рахунок створення нових організаційних форм залучення венчурного фінансування	95
<i>Чорний Б.П.</i>	Напрями диверсифікації джерел залучення інвестиційних ресурсів у підприємства розподілення електроенергії	101
<i>Фандеева А.С.</i>	Особливості методів оцінки персоналу	107
<i>Михальченко О.А.</i>	Концептуальні підходи до формування конкурентоспроможного потенціалу авіапромислового підприємства	123
<i>Василенко В.А.</i>	Формування механізму управління конкурентоспроможністю авіаційних підприємств сучасних умовах	136
<i>Чумак Л.Ф.</i>	Шляхи розвитку машинобудівних підприємств в умовах переходу до біоекономіки	143
<i>Гаврилко Т.О., Білковська Д.І.</i>	Регіональні ринки банківських послуг	151
<i>Ярмолюк О.Я.</i>	Ремаркетинг та система взаємовідносин з клієнтами	158
<i>Надрага В.І.</i>	Управління соціальними ризиками: сутність та механізми	163

ТЕХНИЧНІ НАУКИ

<i>L. Vadyorina</i>	Method of grammatical structure formalization of a natural language	175
<i>A. Tretyak</i>	Applied communication technologies of social adaptation of the personnel in science	181

CONTENT

ECONOMICAL SCIENCES

<i>Hnennyi O.M. Chernova N. S</i>	Econometric modeling of market value of the rolling stock	7
<i>Gura S.M</i>	The toretical aspects of the management of financial resources in support of the airport	17
<i>Zamogilnyy P.V</i>	Model and functional features of information processing system in combination strategically-oriented methodology budgeting	25
<i>Kyrychenko S.O</i>	Approaches to definition essence of the concept "social infrastructure" and its functional appointments	30
<i>Krapko O.</i>	Analysis of enterprises air transport sector	42
<i>Kuzenko T.B</i>	Optimization of enterprise financial development based taxonomic analysis	53
<i>Mishchenko M.I</i>	Economic methods to increase efficiency of the reproductive process of fixed assets	59
<i>Neizvestna V.S</i>	Formation of sustainable enterprises recreational complex	68
<i>Nestertsova D</i>	Prerequisites of promotion and essence of phenomenon of shadow economy	74
<i>Omelyanenko S.L., Tofanchuk A.T.</i>	Financial control targeted use of funds for energy of air transport enterprises,	81
<i>Petrovska S.</i>	Marketing support to provide quality services of air transport enterprises	87
<i>Stal T.V</i>	Intellectual resources as an object of conceptual analysis	94
<i>Tulchinsky R.V</i>	Improving economic security of enterprises through the creation of new organizational forms of venture capital financing	100

<i>Chornie B. P.</i>	Directions diversify sources of investment attraction in the venture electricity	105
<i>Fandyeyeva A.</i>	Features of methods of personnel estimation	122
<i>Mihalchenko O.</i>	Conceptual approaches to the formation of competitive potential aviapromyslovoho enterprise	135
<i>Vasilenko V.</i>	Formation mechanism of aviation management enterprises competitiveness in modern conditions	142
<i>Chumak L. F.</i>	The path of development of machine-building enterprises in the conditions of transition to the bioeconomy	150
<i>Gavrilko T.O., Bilkovska D.I</i>	Regional markets of banking services	157
<i>Yarmolyuk O</i>	Remarketing and customer relationship	162
<i>Nadruga V.</i>	Social risks management: the essence and mechanisms	174

TECHNICAL SCIENCES

<i>L. Badyorina</i>	Method of grammatical structure formalization of a natural language	175
<i>A. Tretyak</i>	Applied communication technologies of social adaptation of the personnel in science	181

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ
СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В ЕКОНОМІЦІ

Збірник наукових праць

Випуск 52

Технічне редагування СВ. Петровська

Опубліковано в авторській редакції

Підписано до друку 17.06.15.

Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Офсетний друк.

Обл.-вид. арк. 11,15. Ум. друк. арк. 10,15.

Тираж 150 прим.

Замовлення № Л-78.

Друкарня «ППНВ»

03148, м. Київ, вул. Пшенична, 2